

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

SANJANA DEBELEC

**GLASOVNE PROMJENE U UDŽBENICIMA
HRVATSKOGA JEZIKA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr.sc. Bernardina Petrović, izv. prof.

Zagreb, 2013. godina

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. GLASOVNE PROMJENE U OSNOVNOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA	4
2. 1. PALATALIZACIJA.....	4
2. 2. SIBILARIZACIJA	12
2. 3. JOTACIJA.....	22
2. 4. NEPOSTOJANO A.....	30
2. 5. NEPOSTOJANO E	36
2. 6. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI	41
2. 7. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO MJESTU TVORBE.....	50
2. 8. GUBLJENJE SUGLASNIKA.....	60
2. 9. ISPADANJE SUGLASNIKA	66
2. 10. VOKALIZACIJA.....	70
2. 11. ALTERNACIJA IJE/ JE/ E/ I.....	75
3. GLASOVNE PROMJENE U SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA	97
3. 1. PALATALIZACIJA.....	97
3. 2. SIBILARIZACIJA	107
3. 3. JOTACIJA.....	120
3. 4. NEPOSTOJANO A.....	130
3. 5. NEPOSTOJANO E	138
3. 6. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI	143
3. 7. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO MJESTU TVORBE.....	154
3. 8. GUBLJENJE SUGLASNIKA.....	164
3. 9. ISPADANJE SUGLASNIKA	171
3. 10. VOKALIZACIJA.....	177
3. 11. ALTERNACIJA IJE/ JE/ E/ I.....	184
4. USPOREDBA GLASOVNIH PROMJENA U OSNOVNOŠKOLSKIM I SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA	205
4. 1. PALATALIZACIJA.....	205
4. 2. SIBILARIZACIJA	206
4. 3. JOTACIJA.....	206
4. 4. NEPOSTOJANO A.....	207
4. 5. NEPOSTOJANO E	208

4. 6. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI	208
4. 7. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO MJESTU TVORBE.....	209
4. 8. GUBLJENJE SUGLASNIKA.....	209
4. 9. ISPADANJE SUGLASNIKA	210
4. 10. VOKALIZACIJA.....	210
4. 11. ALTERNACIJA IJE/ JE/ E/ I.....	211
5. TERMINOLOŠKA PROBLEMATIZACIJA NEPOSTOJANOGA A, NEPOSTOJANOGA E, ISPADANJA I GUBLJENJA SUGLASNIKA, JOTACIJE I EPENTEZE	211
6. 1. CILJ I PROBLEM ISTRAŽIVANJA	212
6. 1. 1. Cilj istraživanja	212
6. 1. 2. Problem istraživanja	212
6. 2. HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	212
6. 3. METODA ISTRAŽIVANJA.....	212
6. 3. 1. Uzorak i ispitanici	213
6. 3. 2. Instrument.....	213
6. 4. REZULTATI I RASPRAVA	213
6. 4. 1. H – 1 Postoji razlika u znanju glasovnih promjena s obzirom na spol	213
6. 4. 2. H – 2 Postoji razlika u znanju glasovnih promjena s obzirom na godinu obrazovanja..	215
6. 4. 3. Rasprava.....	216
7. ZAKLJUČAK	219
8. LITERATURA.....	220
9. SAŽETAK.....	222
10. PRILOZI.....	223
10. 1. ANKETNI LIST ZA PROVEDENO ISTRAŽIVANJE	223
10. 2. ŽIVOTOPIS	225

1. UVOD

Glasovne su promjene dio gradiva koje se obrađuje u osnovnim i u srednjim školama kao primarni i sekundarni sadržaji poučavanja i učenja. U osnovnim se školama postavljaju temelji koji se kasnije, u srednjim školama, nadopunjuju novim činjenicama i primjerima. U ovom je diplomskom radu prikazana obrada glasovnih promjena u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima hrvatskoga jezika. Gotovo je svu obrađenu udžbeničku građu propisalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta za aktualnu akademsku godinu.

U prvom se poglavlju analiziraju glasovne promjene u osnovnoškolskim udžbenicima i utjecaj gramatika na definiranje i upotrebu primjera u njima. U drugom se poglavlju promatra isto, ali u srednjoškolskim udžbenicima hrvatskoga jezika. U oba su poglavlja glasovne promjene obrađene kao zasebna potpoglavlja.

Komparativnom analizom glasovnih promjena u osnovnoškolskih i srednjoškolskih udžbenika dolazi se do zaključka o sličnostima i razlikama koje se pojavljuju u njima. U radu se navode i glasovne promjene u kojima su primijećene nedosljednosti u obradi unutar istih udžbenika ili gramatika te glasovne promjene koje mogu biti višeznačne pa mogu zbuniti učenike osnovnih i srednjih škola.

Nakon teorijskog dijela slijedi empirijski dio diplomskoga rada. On se zasniva na istraživanju provedenom u dvije osnovne i dvije srednje škole u Međimurskoj županiji te odražava kako spol i stupanj obrazovanja utječu na znanje učenika o glasovnim promjenama. To je istraživanje uvelike pomoglo da bi se mogle potvrditi teorijske činjenice o tome da znanje o glasovnim promjenama uvelike ovisi i o kvalitetnom udžbeniku. U radu su prikazani i podaci u postocima te aritmetička sredina za svaki zadatak zasebno te je prikazano u čemu su učenici najviše, a u čemu najmanje griješili. U radu se, kao prilog, nalazi i anketni listić koji su ispunili učenici osmih razreda osnovne i prvih razreda srednje škole.

2. GLASOVNE PROMJENE U OSNOVNOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA

Odavno vlada mišljenje da se u osnovnim školama postavljaju temelji za gramatiku te da se u srednjoj školi samo ponavljaju i nadopunjuju novim znanjima. Učenici osnovnih škola glasovne promjene kao primarni sadržaj obrađuju u osmom razredu, ali se one javljaju i u šestom razredu kao sekundarni sadržaji poučavanja i učenja. U nastavku rada dat će se tablični prikaz svih glasovnih promjena koje se obrađuju u osnovnoj školi. Analizirat će se sličnosti i razlike koje se javljaju te će se prikazati utjecaj gramatika na obradu glasovnih promjena u osnovnoškolskim udžbenicima. Obradenu udžbeničku građu propisalo je i odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

2. 1. PALATALIZACIJA

Vladimir Anić (2006: 986) palatalizaciju određuje kao *prelaženje nepalatalnog glasa u palatalni* (>>k<<, >>g<<, >>h<< u >>č<<, >>ž<<, >>š<<). U tablici 1 prikazana je obrada ove glasovne promjene u udžbeničkoj građi za osnovnu školu i u gramatikama.

Palatalizacija je glasovna promjena koja se obrađuje kao sekundarni sadržaj u šestim razredima te kao primarni sadržaj u osmim razredima. Iz tablice je vidljivo da se u šestim razredima ne daju definicije ove glasovne promjene, ali se u sklopu obrade glagolskih vremena osvrće na nj. Ti udžbenici sadrže informacije o provođenju palatalizacije, a najčešće se spominje da se ona provodi u prezentu, 2. i 3. licu aorista i u vokativu. Prema primjerima koji se navode u udžbenicima za šeste razrede, vidljiv je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* Sande Ham.

Taj je utjecaj još uočljiviji u definicijama i primjerima koje navode autorice i autori udžbenika za osme razrede. Oni u potpunosti preuzimaju definiciju iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika* te ju prilagođuju učenicima. Podudarnost spomenute gramatike i udžbenika za osme razrede vidljiva je i u primjerima. Naime, autori i autorice udžbenika preuzimaju primjere koje daje Sanda Ham. Najčešće se javljaju sljedeći primjeri: *bog – bože, duh – duše, knez – kneže, stric – striče, peći – pečen, tući – tučen*. Od svih udžbenika za osme razrede, samo se u udžbeniku Slavice Kovač, Mirjane Jukić i Meri Juričev – Dumpavlov (*Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole*) navodi gdje se palatalizacija provodi. One spominju da se to događa u sprezanju glagola u prezentu i u aoristu u 2. i 3. licu jednine te u glagolskom pridjevu trpnom.

Tablica 1. Obrada palatalizacije u osnovnoškolskim udžbenicima i u gramatikama¹ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	58., 65.	palatalizacija	Palatalizacija se provodi u prezentu ispred nastavka – em te u 3. l. jd. aorista	<p><i>Jedrenici k, g, h ispred e ili i i nepostojanim a u nekim oblicima riječi mijenjaju se sa č, ž, š. Ta se promjena zove palatalizacija, jer umjesto jedrenika ili velara dolaze nepčanici ili palatali.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 56)</p> <p><i>Palatalizacija se provodi najčešće:</i></p> <p>a. u vokativu jednine imenica m. roda</p> <p>b. u prezentu nekih glagola</p> <p>c. u aoristu nekih glagola</p> <p>d. u tvorbi nekih imenica</p> <p>e. u tvorbi nekih glagola. (isto: 57)</p> <p>Primjeri:</p> <p>a. junače, druže, duše</p> <p>b. pečem (peku), tečem (teku), strižem (strigu)</p> <p>c. rekoh – reče, digoh – diže</p> <p>d. junak – junačina, rak – račić, draga – dražica, krug – kružić, prah – prašina, muha – mušica</p> <p>e. muka – mučiti, sluga –</p>	Vuk + em = vučem, rek + e = reče, podig + e = podiže	

¹ Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga
 Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga
 Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga
 Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p>služiti, suh – sušiti. <i>U nekim riječima palatalizira se i c ispred samoglasnika e i i. (isto)</i> Primjeri: stric – striče – stričev; starac – starče – starčev; zec – zeče – zečevi; mjesec – mjeseče – mjesečina; ljubica – ljubičin, ptica – ptičica.</p>		
<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>	55., 62.	palatalizacija	<p>Palatalizacija se provodi u nekim glagolima u prezentu. <i>U nekim se glagolima u 2. i 3. osobi jednine završni suglasnici k ili g mogu promijeniti u č ili ž pred nastavkom e.</i></p>	<p><i>Palatalizacija je glasovna promjena u kojoj se jedrenici k, g, h ispred e zamjenjuju sa č, ž, š. Zamijeniti se sa č mogu i c, z ako se nađu ispred e. Palatalizacija je dobila naziv prema glasovima č, ž, š koji se nazivaju palatali.</i> (Ham, Sanda 2002:15) Palatalizacija se provodi u imenica muškoga roda u vokativu jednine, u dugoj množini imenica muškoga roda, u glagolskih pridjeva trpnih ispred nastavka –en, -ena, -eno..., u prezentu ispred nastavka –em, -eš, -e..., u aoristu 2. i 3. osobe jednine ispred nastavka –e. Primjeri: junak – e> junače, bog –e > bože, duh – e > duše, zec – evi > zečevi, knez – e > kneže, stric –e > striče, stric –evi > stričevi, pek –en > pečen, tuk –en > tučen, pek – em > pečem, strig – em > strižem, rek-e > reče, stig –e > stiže.</p>	<p><i>Peče, recoh – reče, ispecoh – ispeče, stigoh – stiže, podigoh – podiže</i></p>	

				<p>Odstupanja: <i>U akuzativu množine ne će se provesti palatallizacija: patuljke, korake, šipke.</i> (isto: 16)</p>	
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>	58., 65.	palatalizacija	<p>Palatalizacija se provodi u nekih glagola u prezentu i u 3. l. jd. aorista glagola čija osnova završava na k, g, h. <i>Glagoli koji u infinitivu završavaju na –ći najčešće provode palatalizaciju.</i></p>	<p><i>Palatalizacija je zamjenjivanje nepalatalnih suglasnika palatalima u V jd., u 2, 3. l. jd. aor. i ispred pojedinih sufikasa.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 83) Primjeri: junak – junače, rekoh – reče, mrak – mračan, ruka – ručeta, članak – člančić, majka – majčica, junak – junačina, otok – otočje, naopako – naopačke, čovjek – čovječuljak, drug – družje, digoh – diže, briga – brižan, kovčeg – kovčezić, knjiga – knjižica, kovčeg – kovčežina, šiprag – šipražje, knjiga – knjižni, duh – duše, vrh – vršak, siromah – siromašan, trbuh – trbušić, muha – mušica, trbuh – trbušina, orah – orašje, stric – striče, letimice – letimičan, srce – srčan, ulica – uličetina, stric – stričević, zec – zečevina, ulica – uličica, zec – zečić, kamilica – kamiličin, kolac – kolčina, kolac – kolčiti, zec – zečinjak, stanica – staničje, ptica – ptičurina, vitez – viteže</p>	<p><i>Teći – teče >tek(ti) >tek + e (k ispred e prelazi u č)> teče, reći – rek-ti >rek+ e >(k ispred e prelazu u č)> reče, leći – leg-ti > leg + e (g ispred e prelazi u ž) > leže</i></p>
				<p>Odstupanja:</p>	

				<p>a. <i>Alternacije nema u imenica ispred sufiksa –ica</i> (kolega – kolegica, pjega – pjegica, mačka – mačkica, buha – buhica)</p> <p>b. <i>alternacije k/č i c/ć nema ispred sufiksa –in pridjeva od hipokoristika</i> (baka – bakin, zeko – zekin, maca – macin, Luca - Lucin)</p> <p><i>Dvostrukosti: Pridjevi sa sufiksom –in od trosložnih vlastitih imena ostvaruju se i s alternacijom c/č i bez nje</i> (Danica – Daničin i Danicin). (isto: 84)</p>		
<p>Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. Razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	41., 47.	palatalizacija	<p>U nekim oblicima prezenta nekih glagola provodi se palatalizacija. Provodi se i u 3. l. jd. aorista nekih glagola. Autorice navode pravilo za provođenje palatalizacije: $K, g, h + e = \check{c}, \check{z}, \check{s} + e$ =PALATALIZACIJA</p>	<p><i>U korijenskom se morfemu grleni suglasnici k, g, h ispred sufiksalnoga morfema e iz prezentske osnove i sufiksalnog morfema e iz aoristne osnove mijenjaju u palatalne č, ž, š.</i> (Silić, Josip, Pranjaković, Ivo 2007: 28)</p> <p>Primjeri: $sjek(\emptyset ti) + e(m) > siječem, mog(\emptyset ti) + e(\check{s}) > možeš, vrh(\emptyset ti) + e(m) > vršem, (po)sjek(\emptyset ti) + e(\emptyset) > posiječe, (po)mog(\emptyset ti) + e(\emptyset) > pomože, (o)vrh(\emptyset ti) + e(\emptyset) > ovrše.$</p> <p><i>U prvoj se palatalizaciji suglasnici k, g, h mijenjaju u č, ž, š ispred morfema e još: u drugome i trećemu licu jednine aorista glagola prve vrste: $(is)pek(\emptyset ti) + e(\emptyset) \geq ispeče, (pre)strig(\emptyset ti) + e(\emptyset) > prestiže$ i $(o)vrh(\emptyset ti) + e(\emptyset)$</i></p>	<p><i>Peći → pek(ti) + em → pekem → pečem, teći → tek(ti) + em → tekem → tečem, moći → mog(ti) + eš → mogaš → možeš, izleći → izleg(ti) + em → izlegem → izležem, utek + e = uteče, podig + e = podiže</i></p>	

> ovrše; u vokativu jednine imenica muškoga roda kojima osnova završava na k, g, h: učenik(Ø) + e > učeniče, Bog(Ø) + e > Bože, kruh(Ø) + e > kruše; pri tvorbi glagola od riječi s osnovom na k, g, h ispred morfema i(ti): junak(Ø) + i(ti) > junačiti, drug(Ø) + i(ti) > družiti, strah(Ø) + i(ti) > strašiti; pri tvorbi pridjeva od imenica s osnovom na k, g, h sufikslnim morfemom an(Ø): struk(a) + an(Ø) > stručan, snag(a) + an(Ø) > snažan, (po)vrh(Ø) + an(Ø) > površan; pri tvorbi pridjeva od imenica s osnovom na k, g, h sufikslnim morfemom n(i): ruk(a) + n(i) > ručni, nog(a) + n(i) > nožni, uh(o) + n(i) > ušni; pri tvorbi pridjeva sufikslnim morfemom ski od imenica s osnovom na k, g, i h (tada se sk zamjenjuje sa č, ž i š): junak(Ø) + sk(i) > junački, knjig(a) + sk(i) > knjižki > knjiški i Vlah(Ø) + sk(i) > vlaški; pri tvorbi imenica od imenica s osnovom na k, g, h sufikslnim morfemima ica, ina, etina, ac i ič: djevojk(a) i ica > djevojčica, nog(a) + ica > nožica i buh(a) + ica > bušica; oblak(Ø) + ina > oblačina, nog(a) + ina >

				<p><u>nožina i trbuh(Ø) + ina > trbušina; ruk(a) + etina > ručetina, nog(a) + etina > nožetina i muh(a) + etina > mušetina; jezik(Ø) + ac > jezičac, (jedno)bog(Ø) + ac > jednobožac i kruh(Ø) + ac > krušac; oblak(Ø) + ić > oblačić, krug(Ø) + ić > kružić i kožuh(Ø) + ić > kožušić. U kontaktu se suglasnici k, g, h sa sufikslnim morfemom stv(o) mijenjaju u š: junak(Ø) + stv(o) > junaštvo, mnog(i) + stv(o) > mnoštvo i monah(Ø) + stv(o) > monaštvo.</u> (isto: 28 – 29)</p>		
Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Ljevak	33.	palatalizacija	<p><i>Glasovna promjena u kojoj se jedrenici k, g, h ispred otvornika e zamjenjuju nepčanicima (palatalima) č, ž, š zove se palatalizacija. Palatalizacija se provodi u sprezanju glagola u prezentu, aoristu u 2. i 3. l. jd. te u glagolskom pridjevu trpnom.</i></p>		<p><i>Učenik – učeniče, bog – bože, duh – duše, zec – zečevi, knez – kneževi, stric – striče, mjesec – mjeseče – mjesečev, ljubica – ljubičin, ptica – ptičica, pečem, reče, striže, pečen, tučen</i></p>	
Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil	13.	palatalizacija	<p><i>Zamjena k, g, h (i c) ispred e (i nekih dometaka) s č, ž, š.</i></p>		<p><i>Učenik – učeniče, drug – družje, duh – duše, peku (3. L. mn.) – pečem, peče (1., 3. L. jd.), knjiga – knjižni, dah – dašak, rak – račić, stric – striče, stričev, ptica – ptičica</i></p>	
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka,	38.	palatalizacija	<p><i>Palatalizacija je glasovna promjena u kojoj se glasovi k,</i></p>		<p><i>Junak – e, bog – e, duh – e, zec – zečevi, knez –</i></p>	

<p>Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole</i>. Zagreb: Profil</p>			<p><i>g, h ispred e zamjenjuju glasovima č, ž, š (glas c i z mogu se ispred e zamijeniti glasom č i ž). Glasove č, ž, š nazivamo nepčanicima ili palatalima i po njima je nazvana ova glasovna promjena.</i></p>		<p><i>kneževi</i></p>	
<p>Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. Razred osnovne škole</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>28., 32.</p>	<p>palatalizacija</p>	<p><i>Suglasnike k, g, h, c ispred nastavaka – e, – i zamjenjuju palatali č, ž, š. Ta se glasovna promjena naziva palatalizacija. Palatačizacija je glasovna promjena suglasnika k, g, h, c ispred e, i u suglasnike č, ž, š</i></p>		<p><i>Čovjek + e > čovječe, orah + e > oraše, drug + e > družē, ruka – ručētina</i></p>	

2. 2. SIBILARIZACIJA

U *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* sibilizacija se navodi kao *promjena velarnih suglasnika (k, g, h) ispred samoglasnika u piskavce (c, z, s)* (Anić, Vladimir 2006: 1345).

Obrada sibilizacije u gramatikama i osnovnoškolskoj udžbeničkoj građi prikazana je u tablici 2. Kao i kod palatalizacije, u udžbenicima za šesti razred navodi se samo kao sekundarni sadržaj poučavanja i učenja, u sklopu obrade glagolskih vremena. Autorice i autori udžbenika za šesti razred navode da se sibilizacija provodi u imperfektu i imperativu glagola čija osnova završava na k, g, h. Analizom prikupljene građe utvrđeno je da je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* Sande Ham najveći te se to može vidjeti i u primjerima koje autori i autorice preuzimaju iz te gramatike. Najčešće se ponavljaju sljedeći primjeri: *teći – tecijah, peći – pecijah, vući – vucijah, leći – lezi, reći – reci*. U ovim se udžbenicima ne navode odstupanja iako ih je Sanda Ham navela.

U udžbeničkoj građi za osme razrede vidljiv je utjecaj i drugih obrađenih gramatika. Gramatika Sande Ham utjecala je na autore svih udžbenika za osme razrede osim na udžbenik Slavice Kovač, Mirjane Jukić i Meri Juričev – Dumpavlov (*Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole*). U tom je udžbeniku u definiranju sibilizacije vidljiv utjecaj *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića. To je jedini udžbenik za osme razrede koji uz definiciju navodi gdje se provodi sibilizacija. Iako je u udžbeniku Marcele Boban, Ane Mesić, Milana Pauna i Stjepka Težaka vidljiv utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* na oblikovanje definicije sibilizacije, pojavljuje se i utjecaj *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje* autora Stjepka Težaka i Stjepana Babića. To je i logično sagledano jer je jedan od navedenih autora ovog udžbenika Stjepko Težak.

U udžbenicima za osmi razred najčešće se navode sljedeći primjeri: *djevojka – djevojci, duh – dusi, svrha – svrsi, peći – peci*. Samo tri udžbenika navode odstupanja u provedbi ove glasovne promjene: *Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole* Zorice Lugarić i Ante Bičanića, *Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole* Slavice Kovač, Mirjane Jukić i Meri Juričev – Dumpavlov te *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole* Marcele Boban, Ane Mesić, Milana Pauna i Stjepka Težaka. U posljednja se dva udžbenika javlja utjecaj *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i suradnika jer se u potpunosti preuzimaju iznimke u provođenju sibilizacije, a u prvom je vidljiv utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* Sande Ham.

Tablica 2. Obrada sibilizacije u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama² hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	68., 79.	sibilizacija	Provodi se u imperfektu, ako osnova završava na k, g, h te se pojavljuje prije nastavka – ijah. Provodi se i u imperativu glagola čija osnova završava na k, g, h.	<i>Jedrenici k, g, h u nekim oblicima ispred i mijenjaju se sa c, z, s. Ta se pojava zove sibilizacija jer je umjesto jedrenika (velara) dolaze piskavci.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 57) <i>Sibilizacija se provodi:</i> a. u dativu i lokativu jednine imenica ženskog roda b. u nominativu i vokativu množine imenica muškog roda c. u dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškog roda d. u imperativu. (isto) Primjeri: a. majka – majci, jaruga – jaruzi, snaha – snasi b. junak – junaci, krčag – krčazi, zapuh – zapusi c. junacima, krčazima, zapusima d. peci, teci, strizi, lezi.	<i>Sjeći → sijek + ijah → sijecijah, vući → vuk + ijah → vucijah, rek + i < reci, leg + i > lezi</i>	

²

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>	<p>65.</p>	<p>sibilarizacija</p>	<p>Provodi se u imperfektu glagola koji čija osnova završava na k, g, h.</p>	<p><i>Sibilarizacija je glasovna promjena u kojoj se jedrenici k, g, h ispred i zamjenjuju sa c, z, s. Sibilarizacija je dobila naziv prema glasovima c, z, s koji se nazivaju sibilanti.</i> (Ham, Sanda 2002: 14)</p> <p>Sibilarizacija se provodi u množini imenica muškoga roda ispred nastavka –i i –ima, u dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda ispred nastavka –i, u imperfektu ispred nastavaka –ijah, -ijaše..., u imperativu ispred nastavka – i, -imo, -ite...</p> <p>Primjeri: junak – i> junaci, Grk – i> Grci, duh – i> dusi, bog – i > bozi, junak –ima > junacima, Grk –ima > Grcima, duh –ima > dusima, bog –ima > bozima, slik – i > slici, brig – i > brizi, svrh – i > svrsi, majci, bajci, djevojci, pek – ijah > pecijah, strig – ijah > strizijah, vuk – ijah > vucijah, rek – i > reci, vuk –i > vuci.</p> <p>Odstupanja: <i>U ženskih imena i imenica koja znače stanovnice naseljenih mjesta sibilarizacija se ne provodi: <u>Anki, Dinki, Osječanki, Zagrepčanki.</u> U mnogih općih</i></p>	<p><i>Teći – tek + ijah > tecijah, vući – vuk + ijah > vucijah</i></p>	
---	------------	-----------------------	--	---	--	--

				<p><i>imenica sibilizacija se ne provodi: <u>liga – ligi, kolega – kolegi, psiha – psihi, papiga – papigi, juha – juhi, baka – baki, seka – seki...</u></i>, a mnoge opće imenice imaju dvostruke oblike: <u>rodaka – rodaki, rodaci; krletka – krletki, krletci; oseka – oseki, oseci; sluga slugi, sluzi.</u></p> <p>Sibilizacija se ne provodi u genitivu množine imenica ženskoga roda ispred nastavka –i: <u>majki, bajki, djevojki.</u> (isto: 15)</p>		
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>	69., 88.	sibilizacija	<p>Provodi se u imperfektu i imperativu glagola čija osnova završava na k, g, h.</p>	<p><i>Sibilizacija je zamjenjivanje mekonepčanih suglasnika sibilantima u DL jd. ž. r., u NDLI mn. m. r., u 2 jd. imp. i u nesvršenih glagola.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 84)</p> <p>Primjeri: majka – majci, vuk – vuci, vucima; reko – reci, noga – nozi, dignuti – dizati, propuh – propusi, propusima; uzdahnuti – uzdisati</p> <p><i>Odstupanja:</i></p> <p><i>1. u N mn. imenica m. r.:</i></p> <p><i>a. imenice s nepostojanim a u završetku cak</i> (natucak – natucki)</p> <p><i>b. imenice tipa dečko – dečki</i></p> <p><i>c. jednosložne posuđenice</i> (Bask – Baski, erg – ergi, bronh – bronhi)</p> <p><i>d. prezimena čiji lik nije istovjetan s općom imenicom</i></p>	<p><i>Teći/ tek(ti) > tek + ijah (k ispred i prelazi u c) > tecijah, peći > pekti > pek + i (k ispred i prelazi u c) > peci, leći > legti > leg + i (g ispred i prelazi u z) > lezi</i></p>	

				<p><i>u standardnom jeziku</i> (Debeljaki, Piceki) <i>e. osobna i životinjska imena</i> <i>s dva suglasnika ispred</i> <i>nastavka</i> (Srećko – Srećki, Zelenko – Zelenki) <i>f. množinski toponimi</i> (Čehi, Novaki) 2. <i>u DL jd. imenica ž. r. i</i> <i>imenica m. r. ženske</i> <i>sklonidbe:</i> <i>a. domaće riječi i posuđenice</i> <i>s jednosuglasničkim</i> <i>završetkom osnove</i> (deka – deki, kuka – kuki, kolega – kolegi, pjega – pjegi, psiha – psihi, zaliha – zalihi) <i>b. imenice odmila</i> (baka – baki, seka – seki, striko – striki, zeko – zeki) <i>c. imena i prezimena</i> (Jasenska – Jasenki, Micika – Miciki, Milka – Milki, Đuka – Đuki, Luka – Luki, Ladika – Ladiki, Protega . Protegi) <i>d. neka zemljopisna imena</i> (Krka – Krki, Meka – Meki, Kartaga – Kartagi) <i>e. imenice sa završecima cka,</i> <i>čka, čka, ska, tka, zga</i> (kocka – kocki, mačka – mački, voćka – voćki, pljuska – pljuski, patka – patki, mazga – mazgi) <i>f. tvorenice sa sufiksom –ka</i> <i>kojima osnova završava</i> <i>sonantom</i> (agronomka – agronomki, crnka – crnki, čakavka – čakavki,</p>		
--	--	--	--	--	--	--

intelektualka – intelektualki,
srednjoškolka –
srednjoškolki)

Dvostrukosti:

1. u N mn. imenica m. r.:

*a. neke tuđice (flamingo –
flaminzi i flamingi)*

*b. prezimena čiji je lik
istovjetan s općim imenicama
(Beg – Begi i Bezi, Duh –
Duhi i Dusi)*

*c. imenice s nepostojanim a u
završetku čak, čak, đak
(mačak – mački i maćci,
oplećak – oplećki i oplećci,
omeđak – omećki i omećci).*

2. u DL jd. imenica ž. r.:

*a. neka zemljopisna imena s
jednosuglasničkim
završetkom osnove (Lika –
Liki i Lici, Požega – Požegi i
Požezi, ali samo Afrika –
Africi, Amerika – Americi,
Rijeka – Rijeci)*

*b. zemljopisna imena na ska,
ška (Aljaska – Aljaski i
Aljasci, Baška – Baški i
Bašci, Gradiška – Gradiški i
Gradišci)*

*c. neke imenice sa
završecima ska, ška, tka, vka
(guska – guski i gusci,
humoreska – humoreski i
humoresci, njuška – njuški i
njušci, puška – puški i pušci,
bitka – bitki, bici i bitci;
pripovijetka – pripovijetki,
pripovijeci i pripovijetci;*

				čavka – čavka i čavci, travka – travki i travci). (isto: 84 – 85)		
Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga	49.	sibilarizacija	Provodi se u imperfektu glagola čija osnova završava na k, g, h,.	<i>Grleni se suglasnici k, g i h u tome morfemu mijenjaju i u c, z, s. To biva ispred sufiksalnoga morfema i iz imperativne osnove i sufiksalnoga morfema ija iz imperfektne osnove. Takva se promjena naziva drugom palatalizacijom. U tome se morfemu suglasnici k, g, h mijenjaju u c, z i s i pri promjeni svršenoga glagola preve vrste kojima korijenski morfem završava na k, g i h u nesvršene kad se pod utjecajem morfema a u korijenskome morfemu pojave alomorfi i, je, ije, e i r. Takva se promjena naziva trećom palatalizacijom. Druga se i treća palatalizacija nazivaju i sibilarizacijom (jer se suglasnici c, z i s u koje suglasnici k, g i h prelaze nazivaju sibilantima). (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 28) Primjeri: pek(Øti) + i (Ø) > peci, (po)mog(Øti) + i(Ø) > pomozi, vrh(Øti) + i (Ø) > vrsi, pek(Øti) + ija(h) > pecijah, strig(Øti) + ija(h) > strizijah, vrh(Øti) + ija(h) > vrsijah, istači – (is)tak(Øti) + a(ti) > (is)tika(ti) > isticati;</i>	<i>Pecijah < peći, strizijah < strići</i>	

				<p>isteći – (is)tek(Øti) + a(ti) > (is)tjeka(ti) > istjecati; presjeći – (pre)sjek(Øti) + a(ti) > (pre)sijek(ti) > presijecati, ispreći – (is)preg(Øti) + a(ti) > (is)prega(ti) > isprezati; istrći – (is)trg(Øti) + a(ti) > (is)trga(ti) > istrzati. <i>Po drugoj se palatalizaciji k, g, ih mijenjaju u c, z i s još: ispred sufikslnih morfema i i ima u nominativu, vokativu, dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškoga roda s osnovama na k, g i h: <u>junak(Ø) – junaci i junacima: strateg(Ø) – stratezi i stratezima; zloduh(Ø) – zlodusi i zlodusima</u> te ispred sufikslnoga morfema i u dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda s osnovama na k, g i h: <u>majk(a) + i > majci, jarug(a) + i > jaruzi i ovrh(a) + i > ovrši.</u></i> (isto: 29)</p> <p>Dvostrukosti: <i>U raspodjelama se čk, sk, šk i tk suglasnik k može i ne mora mijenjati u c. (isto)</i> Primjeri: mačk(a) + i > mačci i mački; gusk(a) + i > gusci i guski; pušk(a) + i > pušci i puški; krletk(a) + i > krleci i krletki.</p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>Odstupanja: <i>U raspodjeli se ck suglasnik k ispred i ne mijenja: <u>kock(a) + i > kocki</u>. Ni suglasnik se g u raspodjeli zg ispred i ne mijenja: <u>mazg(a) + i > mazgi</u>. Isto tako ni suglasnik h u raspodjeli sh ispred i: <u>pash(a) + i > pashi</u>. Do promjena k, g i h ispred i u c, z i s ne dolazi u hipokoristicima (odmilicama) i osobnim imenima: <u>bak(a) + i > baki</u>, <u>Drag(o) + i > Dragi</u>, <u>Mih(a) + i > Mihi</u>, <u>Blažen(a) + i > Blaženki</u>. (isto)</i></p>		
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole</i>. Zagreb: Ljevak</p>	32.	sibilarizacija	<p><i>Glasovna promjena u kojoj se jedrenici k, g, h ispred otvornika i zamjenjuju zubnicima (sibilantima) c, z, s zove se sibilarizacija. Provođi se u sprezanju glagola u imperfektu i imperativu.</i></p>	<p><i>Zraka – zraci, djevojka – djevojci, priog – prilozci, bubreg – bubrezi, duh – dusi, grijeh – grijesi, pecijah, vucijah, peci, vuci</i></p>	<p>Iznimke: 1. u zemljopisnim imenima i etnicima: <i>Anki, Zrinki, Gospićanki, Osjećanki</i> 2. u općim imenicama sa završetkom – cka, – čka, – tka: <i>kocki, mački, patki</i> 3. u nekim imenicama s jednosuglasničkim osnovnim završetkom: <i>dugi, pjegi, stonogi, ligi, jogi</i> 4. u odmilicama: <i>baki, seki, koki</i></p>	
<p>Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole</i>. Zagreb: Profil</p>	13.	sibilarizacija	<p><i>Zamjena k, g, h ispred i s c, z, s.</i></p>	<p><i>Učenik – učenici, knjiga – knjizi, svrha – svrsi, peku (3. l. mn.) – peci</i></p>	<p>Ne provodi se uvijek: <i>baki, pjegi, psihi, točki, Branki</i>. Mogući su i dvostruki oblici: <i>juhi i jusi, pripovijetki i pripovijetci</i></p>	

Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil	37.	sibilarizacija	<i>Sibilarizacija je glasovna promjena u kojoj se glasovi k, g, h ispred i zamjenjuju glasovima c, z, s. Glasovi c, z, s nazivaju se sibilanti i po njima je nazvana ova glasovna promjena.</i>		<i>Junak – junaci, bog – bozi, duh – dusi, majka – majci, briga – brizi, svrha – svrsi</i>	
Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Školska knjiga	28., 32.	sibilarizacija	<i>Suglasnici k, g, h ispred nastavka – i zamjenjuju se suglasnicima c, z, s. Ta se glasovna promjena zove sibilizacija jer se ti glasovi zovu sibilanti (piskavci). Sibilarizacija je glasovna promjena suglasnika k, g, h ispred i u c, z, s.</i>		<i>Zvuk – zvuci, orah – orasi, prijedlog – prijedlozi</i>	Sibilarizacija se ne provodi: u imenica sa završetkom – cka, – čka, – tka. – ga (<i>kocka – kocki, pračka – prački, lutka – lutki, papiga – papigi</i>), u imenica koje se upotrebljavaju odmila (<i>baka – baki, seka – seki, koka – koki</i>), u nekim osobnim imenicama (<i>Zrinka – Zrinki, Đuka – Đuki, Dubravka – Dubravki</i>), u imenicama kojima imenujemo stanovnice naseljenih mjesta (<i>Zagrepcanka – Zagrepcanki</i>). Mogu se pojaviti i dvostruki oblici riječi: <i>brojka – brojci, dvojka – dvojci, pripovijetki – pripovijetci</i>

2. 3. JOTACIJA

Veliki rječnik hrvatskoga jezika Vladimira Anića nema definiciju jotacije kao glasovne promjene, ali navodi što označava glagol *jotirati*. On s lingvističkog gledišta znači *promijeniti (se) u nepčani naglasnik (ili skup) pod djelovanjem suglasnika j* (Anić, Vladimir 2006: 530).

Jotacija je glasovna promjena koja se u šestim razredima uči u obradi glagolskih vremena, odnosno ona je sekundarni sadržaj poučavanja i učenja. U udžbenicima za šeste razrede, u kojima se navodi gdje se provodi jotacija, vidljiv je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* Sande Ham. Svi ovi udžbenici spominju da se jotacija provodi u prezentu, tvorbi glagolskog pridjeva trpnog, u imperfektu i imperativu glagola, a to se navodi i gramatici Sande Ham. Primjeri koji se najčeće spominju preuzeti su iz te gramatike, a to su: *dolaziti – dolažah, nositi – nošah, voziti – vožen, skakati – skačem*.

U svim se udžbenicima za osme razrede navodi definicija ove glasovne promjene osim u udžbeniku Marcele Boban, Ane Mesić, Milana Pauna i Stjepka Težaka (*Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole*). U tom se udžbeniku ne spominje jotacija, samo se navodi jedan primjer: *Brod – Brođanin*. U ostalim je udžbenicima vidljiv utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* Sande Ham. Potpuna se definicija preuzima u udžbeniku *Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole* Snježane Ferenčić, Anđelke Rihtarić, Matilde Tomas, Lidije Dujčić i Sanje Miloloža. One preuzimaju definiciju i preoblikuju je jednostavnijim izrazima da bi rečenica bila prikladnija učenicima osmih razreda. Samo se u *Hrvatskoj krijesnici 8: udžbeniku hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole* spominje umetnuto l, odnosno epenteza te samo u njemu navode primjeri koji potvrđuju navedeno. U udžbenicima za osme razred zajednička su samo dva primjera: *nositi – nošah, glad – glađu*. Iako je očito da su autori i autorice udžbenika posezali za *Školskom gramatikom hrvatskoga jezika*, u udžbenicima se ne navodi neprovođenje jotacije ni primjeri neprovođenja. U udžbenicima za osme razrede javlju se definicije jer su glasovne promjene u osmim razredima primarni sadržaji poučavanja i učenja.

U tablici 3 prikazano je kako je ova glasovna promjena obrađena u udžbeničkoj građi te u gramatikama.

Tablica 3. Obrada jotacije u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama³ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	55., 58., 68., 79.	jotacija	<i>U prezentu se ispred nastavka – jem provodi jotacija. Provodi se i imperfektu (nastavak – jah) i imperativu (nastavak – ji) nekih glagola. Provodi se i u tvorbi glagolskog pridjeva trpnog (nastavak – jen).</i>	<i>Stapanje nenepčanika s glasom j u nepčanik zove se jotacija. (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 57) Navode se pravila: c i j daje č, d i j daje đ, g i j daje ž, h i j daje š, k i j daje č, l i j dalje lj, n i j daje nj, s i j daje š, t i j daje ć, z i j daje ž. (isto) Primjeri: klicati – kličem, micati – mičem, glodati – glodem, glad – glađu, mlad – mlađi, izraditi – izrađen, voditi – vođah, blag – blaži, lagati – lažem, mahati – mašem, tih – tiši, jak – jači, skakati – skačem, dalek – dalji, sol – solju, moliti – moljah, tanak – tanji, zelen – zelenju, goniti – gonjah, pisati – pišem, visok – viši, nositi – nošah, smrt – smrću, ljut – ljući, mlatiti – mlačah, isplatiti – isplaćen, cvijet – cvijeće, brz – brži, mazati – mažem, voziti – vožah,</i>	<i>Vik + jem = vičem, dolaziti → dolaz + jah → dolažah, nositi → nos + jah → nošah, bris + ji > briši, puz + ji > puži, nositi → nos + jeno → nošeno, graditi → grad + jen → građen, štetiti → oštet + jen → oštećen, voziti → voz + jen → vožen</i>	

³

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika.* Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika.* Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjkočić, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište.* Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje.* Zagreb: Školska knjiga

				<p>opaziti – opažen. <i>Jotacijom se smatra i nešto drukčija pojava, kada se između usnenih suglasnika b, p, m, v i glasa j umeće suglasnik l koji se onda s glasom j stapa u lj. Ovako umetnuto l zove se epentetsko l. (isto: 58)</i> Primjeri: groblje, zobljem, grublji, snoplje, kapljem, gluplji, grmlje, hramljem, zdravlje, življi, izlomljen.</p>	
<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>	<p>50., 55., 65.</p>	<p>jotacija</p>	<p>Provodi se u glagolskom pridjevu trpnom glagola koji u osnovi imaju glasove t ili d ispred nastavka – jen. Provodi se i u prezentu (nastavak – jem) i imperfektu (nastavak – jah) nekih glagola.</p>	<p><i>Jotacija je glasovna promjena u kojoj se nenepčanic stapa s glasom j u nepčanic. Jotacija je dobila naziv prema: jota, a jota je grčki naziv za glas j. Jotacija se razlikuje od svih ostalih glasovnih promjena po tom što je jotacija stapanje dvaju glasova, a u ostalih promjena jedan se glas samo zamjenjuje drugim. Ako se ispred j nađu b, p, m, v tada se između b, p, m, v i j umeće l koje se s glasom j stapa u lj. To se l naziva epentetsko l. (Ham, Sanda 2002: 16 – 17)</i> Provodi se u instrumentalu jednine imenica ženskoga roda ispred nastavka –ju, u komparativu pridjeva ispred nastavka – ji, u glagolskih pridjeva trpnih ispred nastavaka – jen, -jena, -jeno..., u prezentu ispred nastavaka –jem, -ješ, -je..., u</p>	<p><i>Vod + jen → vođen, vrat + jen → vraćen, plak + jem → plačem, cvrkut + ješ → cvrkućeš, nos + jah > nošah, dolaz + jah > dolazah</i></p>

				<p>imperfektu ispred nastavaka –jah, –jaše..., u imperativu ispred nastavaka –ji, –jimo, –jite.</p> <p>Primjeri: Klic + jem > kličem, skak + jem > skačem, smrt + ju > smrću, glad + ju > glađu, drag + ji > draži, brz + ji > brži, mah+ jem > mašem, pis+ jem > pišem, sol + ju > solju, tan + ji > tanji, zob + ju > zoblju, kap + jem > kapljem, hram + jem > hramljem, krv + ju > krvlju, kost + ju > košću, radost + ju > radošću, ljubav + ju > ljubavlju, niz + ji > niži, dal + ji > dalji, dub + ji > dublji, deb + ji > deblji, izlom + jen > izlomljen, nos + jen > nošen, pis + jem > pišem, glod + jem > glođem, zob + jem > zobljem, nos + jah > nošah, vod + jah > vođah, pis + ji > piši, mah + ji > maši</p>		
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>	<p>54., 58., 69., 88.</p>	<p>jotacija</p>	<p>Provodi se u tvorbi glagolskoga pridjeva trpnog (nastavak –jen), u prezentu (nastavci –jem, –ješ, –je, –jemo, –jeteju), imperfektu (nastavak –jah) i imperativu (nastavak –ji) nekih glagola. <i>Glagoli koji u infinitivu završavaju na –ti najčešće provode jotaciju.</i></p>	<p><i>Jotacija je zamjenivanje nepalatalnog suglasnika palatalnim suglasnikom, a suglasnika /p, b, m, v, f/ suglasničkim skupovima /plj, blj, mlj, vlj, flj/, i to u I jd., prezentu, pridjevu trpnom, komparativu i ispred pojedinih sufikasa.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 85) Primjeri: vikati –vičem, Otok –Otočanin, Rijeka –Riječanin, pamuk –</p>	<p><i>Voziti –voz + jen (z + j = ž)> vožen, skakati –skaču > skak(ati)> skak + ju (k + j = č)> skaču, ići (idti)> id + jah (d + j = đ) > idah, pamt(iti)> pamt + jah (t + j = ć)> pamćah, pisati > pis + ji (s + j = š)> piši, nizati > niz + ji (z + j = ž) > niži</i></p>	

				<p>pamučast, strugati – stružem, dug – duži, dugo – duže, knjiga – knjižar, bubreg – bubrežast, puhati – pušem, suh – suši, suho – suše, trbuh – trbušast, nicati – ničem, Karlovac – Karlovčanin, iglica – igličast, sušica – sušičav, mazati – mažem, zapaziti – zapažaj, Pariz – Parižanin, disati – dišem, smrt – smrću, metati – mećem, žut – žuci, žuto – žuće, ispratiti – ispraćaj, cvijet – cvjećar, cvijet – cvijeće, glad – glađu, glodati – glođem, mlad – mlađi, mlado – mlađe, mlad – mlađahan, posuda – posuđe, labud – labuđi, posoliti – posoljen, zagrliti – zagrljaj, žila – žilje, seliti – seljiv, taliti – taljiv, debeo, debelog – debeljuškast, puniti – punjen, grana – granje, jesen – jesenji, kapati – kapljem, glup – gluplji, glupo – gluplje, Europa – Europljanin, snop – snoplje, zobati – zobljem, grub – grublji, grubo – grublje, šiba – šiblje, riba – riblji, hramati – hramljem, grm – grmlje, krv – krvlju, naziv – nazivlje, krava – kravlji, Vajuf – Vakufljanin.</p>		
--	--	--	--	--	--	--

<p>Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>41., 49.</p>	<p>jotacija</p>	<p>Provodi se u prezentu i imperfektu nekih glagola.</p>	<p><i>Suglasnici se b, c, f, g, h, k, l, m, n, p, s, t, v i z u kontaktu sa suglasnikom j u sufikslnim morfemima stapaju s njime u suglasnike i suglasničke skupove blj, č, flj, ž, š, č, lj, mlj, nj, plj, š, č, vlj i ž. Takva se promjena naziva jotacijom (jer se događa u kontaktu sa suglasnikom j koji se, prema grčkome jeziku, naziva jota). (Silić, Josip, Pranjaković, Ivo 2007: 29 – 30)</i></p> <p>Primjeri: rab(iti) + jen(Ø) > rabljen, mic(ati) + je(m) > mičem, zašaraf(iti) i jen(Ø) > zašarafljen, pomag(ati) + je(m) > pomažem, mah(ati) + je(m) > mašem, skak(ati) + je(m) > skačem, pamet(Ø) + ju > pameću, ostakl(iti) + jen(Ø) > ostakljen, namam(iti) + jen(Ø) > namamljen, ran(iti) + jen(Ø) > ranjen, poklop(iti) + jen(Ø) > poklopljen, pokos(iti) + jen(Ø) > pokošen, zapamt(iti) + jen(Ø) > zapamćen, obnov(iti) + jen(Ø) > obnovljen, razmaz(iti) + jen(Ø) > razmažen.</p> <p><i>Takvo se j, s kojim se stapaju spomenuti suglasnici u blj, č, flj, ž, š, lj, mlj, nj, plj, ž, č, vlj i ž, nalazi u sufikslnim morfemima ja(h). Glas se l u blj, mlj, vlj i flj naziva umetnuto ili epentetsko l.</i></p>	<p><i>Mirisati → miris(ati + je) → mirisje → miriše, klepet(ati) + jem → klepetjem → klepečem, lag(ati) + jem → lagjem → lažem, skak(ati) + jem → skakjem → skačem, glod(ati) + jem → glodjem → glođem, nošah < nositi, vođah < voditi</i></p>	
--	-----------------	-----------------	--	---	--	--

				(isto: 30) Odstupanja: <i>Jotacija se ne provodi kad je j rezultat refleksa glasa jat.</i> (isto) Primjeri: bježati, pobjeda, navješćivati, posjeći, djevojka.	
Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Ljevak	37., 38.	jotacija	<i>Jotacija je glasovna promjena u kojoj se dva glasa, od kojih je drugi uvijek j, stapaju u nov glas. Kada se glas j nađe iza glasova b, p, m, v, između njih se umeće glas l koji se stapa sa j u lj. Takvo l zove se umetnuto l.</i>		<i>Buđenje < bud(iti) > bud + jen > buđen, buđen + je > buđenje, grub + l + ji > l + j= lj > grublji, grm + l + je > l+ j= lj > grmlje, izlom + l + jen > l + j= lj > izlomljen</i>
Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	13.	jotacija	<i>Stapanje nenepčanika s j iza sebe u novi nepčanik.</i>		<i>Pišem (pis + jem), nošen (nos + jen), glađu (glad + ju), brži (brz + ji), jači (jak + ji), smeće (smet + je), jesenji (jesen + ji)</i>
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	38.	jotacija	<i>Jotacija je glasovna promjena u kojoj se glas koji nije nepčanik stapa s glasom j u nepčanik. U ovoj se promjeni glasovi stapaju jedan s drugim dok se u ostalima jedan glas jednači ili zamjenjuje drugim. Jotacija je dobila ime po grčkom nazivu za glas j – jota.</i>		<i>Glad – ju > glađu, drag + ji > draži, smrt + ju > smrću, tvrd+ ji > tvrđi, nositi > nošen, pis + ji > piši, tuk + ji > tući, mah + ji > maši</i>

<p>Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>30.</p>	<p>jotacija</p>	<p>Nema definicije.</p>		<p><i>Brod - Brodanin</i></p>	
--	------------	-----------------	-------------------------	--	-------------------------------	--

2. 4. NEPOSTOJANO A

Nepostojano je a naziv za samoglasnik između dva zadnja suglasnika koji se u nekim oblicima riječi ne pojavljuje (Anić Vadimir 2006: 856).

U udžbenicima za osme razrede autori i autorice u definiranju ove glasovne promjenu posežu za *Školskom gramatikom hrvatskoga jezika* Sande Ham. Od svih defincija u udžbenicima za osme razrede razlikuje se definicija u udžbeniku *Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole* Zorice Lugarić i Ante Bičanića. Naime, u ovom se udžbeniku nepostojano a definira ovako: *A između završnih suglasnika koje se u nekim oblicima riječi gubi* (Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante 2007: 14). Očito je da je nepostojano a nespretno definirano i da bi moglo zbuniti učenike osmih razreda. Autori u definciji spominju gubljenje, što ne smatram prikladnim jer bi moglo učenike asociirati na gubljenje suglasnika, iako je glas a samoglasnik. Analizom primjera koje autori i autorice koriste kako bi pobliže objasnili ovu glasovnu promjenu, utvrdilo se da su autorice udžbenika *Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole* u potpunosti preuzele primjere koje koristi Sanda Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika*. Autori Zorica Lugarić i Ante Bičanić preuzeli su primjere iz gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića.

U udžbenicima za šesti razred ne spominje se nepostojano a što navodi do zaključka da se ova glasovna promjena ne smatra sekundarnim sadržajem poučavanja i učenja.

U tablici 4 prikazana je obrada ove glasovne promjene po udžbenicima za šeste i osme razrede te u gramatikama.

Tablica 4. Obrada nepostojanog a u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama⁴ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil		nepostojano a	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<p><i>Neke riječi između dva zadnja suglasnika imaju samoglasnik a, koji ne dolazi u svim oblicima takve riječi. Takvo a koje postoji samo u nekim oblicima iste riječi zove se nepostojano a.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 54) <i>Nepostojano a najčešće dolazi:</i></p> <p><i>a) u nominativu jednine i genitivu množine nekih imenica muškoga roda</i> <i>b) u genitivu množine nekih imenica ženskog roda</i> <i>c) u nominativu jednine muškog roda u neodređenom obliku</i> <i>d) u nominativu muškog roda jednine nekih zamjenica.</i> (isto: 54 – 55) Primjeri: borac – borca, borci – boraca, momak – momka, momci – momaka, ustupak – ustupka, ustupci – ustupaka, kolebljivac – kolebljivca,</p>		

⁴

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika.* Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika.* Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište.* Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje.* Zagreb: Školska knjiga

				<p>kolebljivci – kolebljivaca, daska – daske – dasaka; bačva – bačve – bačava, sestra – sestre – sestara, ponikva – ponikve – ponikava, dobar – dobri, kratak – kratki, mrtav – mrtvi, sitan – sitni, šupalj – šuplji, topao – topli, radostan – radosni, zahvalan – zahvalni, sav – svi, kakav – kakvi, ikakav – ikakvi, takav – takvi, nikakav – nikakvi, kojekakav – kojekakvi.</p>		
<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujčić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6.</i> <i>Udžbenik hrvatskoga</i> <i>jezika za šesti razred</i> <i>osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>		nepostojano a	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<p><i>Nepostojano a ono je a koje se umeće u osnovu riječi između dvaju završnih suglasnika i koje postoji samo u nekim oblicima iste riječi.</i> (Ham, Sanda 2002: 13) Javlja se u imenica muškog roda u nominativu jednine i genitivu množine, akuzativu imenica muškoga roda koje znače nešto neživo, u imenica muškoga roda stranoga podrijetla u genitivu množine, u genitivu množine imenica srednjega roda kojima osnova završava na dva suglasnika, u genitivu množine imenica ženskoga roda kojima osnova završava na dva suglasnika, u imenica ženskoga roda na –Ø u nominativu i akuzativu jednine, u neodređenih pridjeva muškoga roda na –ak, -an i –ar u nominativu</p>		

				<p>jednine, u nominativu jednine pridjevne zamjenice kakav i neodređenih zamjenica složenih s tom pridjevnom zamjenicom, u nominativu glavnoga broja jedan i u nominativu rednih brojeva sedam i osam.</p> <p>Primjeri: konac – konca, konci – konaca, nokat – nokata, lonac – lonaca, pas – pasa, dijalekt – dijalekata, talent – talenata, dirigent – dirigenata, subjekt – subjekata, objekt – objekata, pisama, stabala, djevojaka, sorata, pušaka, žrtava, ravan , sablazan, plijesan, pomisao, tanak, ravan, mokar, kakav, svakakav, nikakav, jedan, sedam, osam.</p>		
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>		nepostojano a	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Nepostojani suglasnici su oni koji se javljaju u pojedinim oblicima imenica i pridjeva, dok u drugima izostaju.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 80)</p> <p><i>Alternacija a/Ø</i> <i>a. u svim padežima jd. i mn. m. r. osim N jd., G mn. i A jd. za neživo</i> <i>b. u određenom liku pridjeva m. r. i u mn. m. r. pridjeva i zamjenica</i> <i>c. u ž. i sr. r. neodr. lika pridjeva i zamjenica.</i> (isto)</p>		

				Primjeri: kosac – kosca – kosci, stolac – stolca – stolci, kratak – kratki, kakav – kakvi, sav – svi, sitan – sitna, sitno; sav – sva, sve.		
Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga		nepostojano a	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<i>Kad se takva raspodjela (kt) u primarnome sustavu fonema hrvatskoga jezika pojavi, razdvaja se samoglasničkim fonemom a, koji se naziva nepostojano a. Tako je i s raspodjelama stn i stk. Iz istih se razloga između st i n i st i k umeće nepostojano a.</i> (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 23) Primjeri: no-kt(-a): no-kat(-Ø), ko-ri-stn(-Ø) > ko-ri-stan(-Ø), na-prs-tk(-a): na-prs-tk(-Ø) > na-prs-tak(-Ø)		
Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Ljevak	35.	nepostojano a	<i>Nepostojano a umeće se u osnovu riječi između dviju završnih zatvornika. Javlja se samo u nekim oblicima riječi.</i>		<i>Lanac – lanca, stranac – stranca, lanci – lanaca, stranci – stranaca</i>	
Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	14.	nepostojano a	<i>A između završnih suglasnika koje se u nekim oblicima riječi gubi.</i>		<i>Momak – momka, sestra – sestara, sitan – sitniji, sitna; sitni, kakav – kakav, sav – kakva, sva</i>	

<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujčić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>	37.	nepostojano a	<p><i>Nepostojano a je a koje se umeće u osnovu riječi između dvaju završnih zatvornika (suglasnika) i pojavljuje se samo u nekim oblicima riječi.</i></p>		<p><i>Konac – konca, nokat – nokta, pas – psa, stablo – stabala, pismo – pisama, djevojka – djevojaka, ravan, dobar, tanak – tanki, kakav, nikakav, svakakav – svakakvi</i></p>	
<p>Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	29.	nepostojano a	<p><i>Glas a koji se pojavljuje samo u nekim oblicima jedne riječi između završnih suglasnika, naziva se nepostojano a.</i></p>		<p><i>Dan – dnevni, bijelac – bijelci, borac – borci, san – sni, pas – psi</i></p>	

2. 5. NEPOSTOJANO E

Nepostojano je e naziv za samoglasnik između dva zadnja suglasnika koji se u nekim oblicima riječi ne pojavljuje (Anić Vadimir 2006: 856).

Nepostojano e ne spominje se ni u jednom udžbeniku za šesti razred. Nepostojano se a isto nije spominjalo pa bismo to mogli nazvati logičnim potezom autora i autorica udžbenika za šesti razred.

U udžbenicima za osme razrede samo autorice udžbenika *Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole* progovaraju o spomenutoj glasovnoj promjeni. Definiraju je pod utjecajem *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*. Neobrađivanje ove glasovne promjene može se povezati s gramatikama koje su utjecale na definiranje prethodno navedenih glasovnih promjena. Uzmemo li u obzir da je najčešće zapažen utjecaj bio utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* Sande Ham, možemo povezati zašto se u ostalim udžbenicima ova glasovna promjena ne obrađuje. Naime, ne obrađuje ju ni Sanda Ham u svojoj gramatici. Važno je napomenuti da ju ne obrađuju ni Josip Silić i Ivo Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*.

U tablici 5 prikazana je obrada (neobrada) nepostojanog e u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama hrvatskoga jezika.

Tablica 5. Obrada (neobrada) nepostojanog e u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama⁵ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil		nepostojano e	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<i>Neka kajkavska prezimena i mjesna imena između dva zadnja suglasnika imaju samoglasnik e koji postoji samo u nekim oblicima iste riječi. Takvo se e zove nepostojano e.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 55) Primjeri: Belec – Belca, Čakovec – Čakovca, Ivanec – Ivanca, Klanjec – Klanjeca, Kumrovec – Kumrovca, Lukavec – Lukavca, Mirkovec – Mirkovca, Osredek – Osretka, Peteranec – Peteranca, Petrijanec – Petrijanca, Tuhelj – Tuhlja, Vrbovec – Vrbovca, Vuger – Vugra, Gubec – Gupca, Krtanjek – Krtanjka, Medenec – Medenca, Sremec – Sremca, Vrabec – Vrapca. Odstupanje: <i>Ako se u jezičnoj praksi ustalilo, u prezimenima može</i>		

⁵

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<i>to e biti i postojano. (isto)</i> Primjeri: Maček – Mačeka, Slaviček – Slavičeka, Zebec – Zebeca.		
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujčić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim</i> 6. <i>Udžbenik hrvatskoga</i> <i>jezika za šesti razred</i> <i>osnovne škole.</i> Zagreb: Profil		nepostojano e	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<i>U Školskoj gramatici</i> <i>hrvatskoga jezika</i> ne spominje se ova glasovna promjena.		
Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska</i> <i>krijesnica 6. Udžbenik</i> <i>hrvatskoga jezika za VI.</i> <i>razred osnovne škole</i>		nepostojano e	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<i>Nepostojani samoglasnici su</i> <i>oni koji se javljaju u</i> <i>pojedinih oblicima imenica i</i> <i>pridjeva, dok u drugim</i> <i>izostaju. (Barić, Eugenija i</i> <i>sur. 2005: 80)</i> <i>Alternacija e/Ø</i> <i>a. u kajkavskim toponimima</i> <i>b. u kajkavskim prezimenima.</i> (isto) Primjeri: Čakovec – Čakovca, Markuševac – Markuševca, Gubec – Gupca, Vrabec – Vrapca. <i>Odstupanja: u nekim se</i> <i>kajkavskim prezimenima</i> <i>odstupa od te alternacije,</i> <i>npr. Maček – Mačeka,</i> <i>Slaviček – Slavičeka, Brabec</i> <i>– Brabeca. (isto)</i>		

Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Školska knjiga		nepostojano e	Ne spominje se ova glasovna promjena.	U <i>Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta</i> ne spominje se ova glasovna promjena.		
Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Ljevak	37.	nepostojano e	<i>Neka kajkavska mjesna imena između dviju zadnjih zatvornika imaju otvornik e koji postoji samo u nekim oblicima iste riječi. To se e zove nepostojano e.</i>		<i>Čakovec – Čakovca, Klanjec – Klanjca</i>	
Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil		nepostojano e	Ne spominje se ova glasovna promjena.			
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil		nepostojano e	Ne spominje se ova glasovna promjena.			

Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga		nepostojano e	Ne spominje se ova glasovna promjena.			
---	--	---------------	---------------------------------------	--	--	--

2. 6. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI

Jednačenje suglasnika po zvučnosti naziva se još i asimilacijom suglasnika po zvučnosti. U udžbenicima za šesti razred ne spominje se ova glasovna promjena, odnosno ona nije sekundarni sadržaj poučavanja i učenja u šestom razredu.

U svim se udžbenicima za osmi razred jednačenje po zvučnosti obrađuje kao primarni sadržaj poučavanja i učenja. U ovim je udžbenicima značajan utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* na definiranje ove glasovne promjene. Samo se u udžbeniku *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole* može iščitati i utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića. Iako je gramatika Sande Ham utjecala na definiranje ove glasovne promjene, u primjerima se ipak primjećuju utjecaji drugih gramatika. U udžbeniku Zorice Lugarić i Ante Bičanića (*Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole*) vidi se utjecaj *Hrvatske gramatike* i *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*. U udžbeniku Snježane Ferenčić, Anđelke Rihtarić, Matilde Tomas, Lidije Dujić i Sanje Miloloža (*Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole*) vidi se utjecaj *Hrvatske gramatike*. Autorice preuzimaju primjere koje je Eugenija Barić sa svojim suradnicima uvrstila u gramatiku kako bi pobliže objasnila jedanačenje suglasnika po zvučnosti. U udžbeniku *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole* vidljiv je utjecaj čak triju gramatika u primjerima koje su autori i autorice odabrali; utjecaj *Gramatike hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića, *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića i *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i njezinih suradnika.

U svim se udžbenika za osmi razred pojavljuju odstupanja od provođenja ove glasovne promjene. Najčešće se spominju iznimke u pisanju d ispred c, č, ć, s i š, iznimke u pisanju posuđenica te neprovođenje jednačenja ako bi ono utjecalo na razumijevanje riječi. Najčešći primjeri odstupanja koji se navode jesu: *podcijeniti, nadčovjek, predsjednik, odćušnuti, gangster, Habsburgovci, predturski*. U primjerima odstupanja vidljiv je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* jer svi autori iz nje preuzimaju svoje primjere (vidi tablicu 6).

Tablica 6. Obrada jednačenja suglasnika po zvučnosti u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama⁶ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil		jednačenje suglasnika po zvučnosti	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<i>Kada bi se našla zajedno dva šumnika različite zvučnosti, radi lakšeg izgovora izjednačuju se tako da oba postanu ili zvučnici ili bezvučnici. U ovome jednačenju prvi se šumnik uvijek prilagođuje drugome i za to vrijede ova dva pravila:</i> <i>a) Ako se zajedno nađu dva šumnika od kojih je prvi zvučan, a drugi bezvučan, prvi se šumnik zamjenjuje sa svojim zvučnim parnjakom.</i> <i>b) Ako se zajedno nađu dva šumnika od kojih je prvi bezvučan, drugi zvučan, prvi se zamjenjuje sa svojim zvučnim parnjakom.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 58) Primjeri: vrbac – vrbca > vrapca; gladak – gladka > glatka; drugi – drugčiji > drukčiji; riđ – riđka > rička; nizak – nizka > niska; težak – teška > teška; top – topdžija		

⁶

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p>> tobdžija, svat – svatba > svadba; svaki dan – svakdanji > svagdanji; svjedočiti – svjedočba > svjedodžba; s bogom > zbogom; za dušu – zadušbina > zadužbina.</p> <p>Odstupanja: <i>U pisanju se odstupa od jednačenja po zvučnosti:</i> <i>a) ako je d ispred suglasnika s, š, c, č i ć</i> <i>b) u nekim pojedinačnim riječima, najčešće stranog podrijetla i u nekim složenicama. (isto: 59)</i></p> <p>Primjeri: a) brodski, gradski, ljudski, ljudstvo, nadstrešnica, odsjeći, odsjek, odstupiti, podsavezni, podsjetiti, podstava, podsvijest, predsjednik, predstava, predstavnik, sredstvo, srodstvo, sudski, sudstvo, vodstvo, vojvodski, kadšto, nadšumar, odšetati, odštampati, odšteta, podšišati, podštapiti se, predšasnik, podcijeniti, nadcestar, odčepiti, odćušnuti b) adhezija, gangster, Habsburgovci, ivanićgradski, Josipdol, jurisdikcija, Musorgski, podtajnik, podtekst, postdiplomski, predtakmičenje, predturski, vašingtonski.</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>Dvostrukosti: <i>U pismu se zbog jasnoće ili isticanja osnove riječi dopušta dvostrukost:</i> <i>a) u oblicima imenica na – dac, -dak, -tac, -tak</i> <i>b) u izvedenicama od imenica uz t. a</i> <i>c) u oblicima na –dce i –dče</i> <i>d) u složenicama. (isto)</i> Primjeri: a) ledac – ledci i leci; letak – letci i leci; mladac – mladci i mlaci; mlatac – maltci i mlaci; reda k – redci i reci b) mladčev i mlačev; mlatčev i mlačev c) očigledce i očiglece, dvogodče i dvogoče d) petogodišnji i petgodišnji, šestogodišnji i šestgodišnji.</p>		
<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>		<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Jednačenje šumika po zvučnosti glasovna je promjena u kojoj su šumnici različiti po zvučnosti, kada se u riječi nađu jedan do drugoga, jednače u šumnike jednake po zvučnosti. Prvi se šumnik jednači prema drugomu. Jednačenje se po zvučnosti odnosi na one šumnike koji su jednaki po tvorbenom mjestu i koji se razlikuju samo po tom jesu li zvučni ili bezvučni. Svaki šumnik ima svoj bezvučni parnjak, ali bezvučnici g, c, h nemaju zvučne parnjake: Zvučnici: b, d, g, dž, đ, ž, z, -,</i></p>		

				<p>- , - <i>Bezvučnici: p, t, k, č, ć, š, s, f, c, h. Ako je drugi šumnik bezvučni, prvi će se jednačiti u svoj bezvučni parnjak. Ako je drugi šumnik zvučni, prvi će se šumnik jednačiti u svoj zvučni parnjak. (Ham, Sanda 2002: 9)</i></p> <p>Provodi se u imenica i pridjeva muškoga roda s nepostojanim a. Primjeri: lažac > lažca > lašca; bogac > bogca > bokca; vrabac > vrabca > vrapca; nizak > nizkoga > niskoga; gladak > gladkoga > glatkoga; težak > težkoga > teškoga, zubac > zubca > zupca.</p> <p>Odstupanja: U pismu se jednačenje po zvučnosti ne bilježi uvijek, pa se ne bilježi jednačenje d ispred c, č, ć, s i š. Primjeri: podcijeniti, nadčovjek, odćušnuti, predsjednik, odšetati. <i>U tuđica se ne bilježi jednačenje po zvučnosti: <u>adhezija, gangster, Habsburgovci.</u> U nekih se riječi ne bilježi jednačenje jer bi bilježenjem jednačenja te riječi bile teže razumljive: <u>podtajnik, predturski.</u> (isto: 10)</i></p>		
--	--	--	--	--	--	--

<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>		<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Suglasnici koji se razlikuju po svojstvu zvučnosti jednače se tako da se prvi suglasnik skupa zamjenjuje suglasnikom po zvučnosti jednakim drugom suglasniku skupa. Dvije su takve alternacije: ozvučenje i obezvučenje. (Barić, Eugenija i sur. 2005: 77)</i> Primjeri: top – tobdžija, oklop – oklobdžija, svat – svadba, put – popudbina, brojiti – zbrojiti, družiti – združiti, gurati – zgurati, za dušu – zadužbina, svjedočiti – svjedodžba, burek – buregdžija, interes – intereždžija, miraz – miraždžija, vrabac – vrapca, crtati – opcrtati, vrabac – vrapčji, čarati – opčaranost, hoditi – ophoditi, kopati – opkopati, šiba – šipka, služiti – opslužiti, šišati – opšišati, trgati – optrgati, raditi – odraditi, fučkati – otfučkati, hraniti – othraniti, gladak – glatko, sladak – slatka, kopati – otkopati, platiti – otplatiti, glumiti – odglumiti, bogec – bokca, bokčija; smeđ – smečkast, curiti – iscuriti, fučkati – isfučkati, hlapiti – ishlapiti, kopati – iskopati, plivati – isplivati, trajati – ustrajati, plamsati – rasplamsati, brojiti – izbrojiti, buditi – uzbuditi, bacati –</p>		
--	--	---	--	---	--	--

				<p>razbacati, lažac – lašca, muž – muški.</p> <p>Odstupanja:</p> <p>a. u nekim domaćim složenicama, npr. ivanićgradski, Josipdol, b. u nekim posuđenicama, npr. jurisdikcija, gangster</p> <p>c. u stranim vlastitim imenima, npr. Tbilisi, Habsburg, vašingtonski</p> <p>d. u skupovima ds, dš na granici prefiksa i osnove, te osnove i sufiksa, npr. gradski, odšetati, podstanar, podšišati, podšivati,</p> <p>e. u skupovima dc, dč, dc, bp,dt, zs, zš na granici prefiksa i osnove.</p>		
<p>Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>		<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Kad se zvučni suglasnici nađu ispred nezvučnih, prelaze u svoje nezvučne parnjake. Zvučni su suglasnici b, d, dž, đ, g, z i ž, a nezvučni p, t, č, ć, k, s, š, f, c, h. Nezvučni se suglasnici c, f i h u svojim promjenama očituju samo u izgovoru. Te se promjene nazivaju izjednačavanjem ili asimilacijom po zvučnosti.</i> (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 24 – 25)</p> <p>Primjeri: ob + točiti > optočiti, ob + kopati > opkopati, ob + stati > opstati, ob + činiti > opčiniti, ob +</p>		

				<p>ćutjeti > općutjeti, ob + šiti > opšiti, ob + hoditi > ophoditi, od + pasti > otpasti, od + kopčati > otkopčati, iz + pustiti > ispustiti, iz + točiti > istočiti, iz + kopati > iskopati, iz + curiti > iscuriti, iz + forsirati > isforsirati, iz + hraniti > ishraniti, s + biti > zbiti, gibak – gibka > gipka; gladak – gladka > glatka; bogac – bogca > bokca; nizak – nizka > niska, lažac – lažca > lašca; jednač(iti) + ba > jednačba > jednačžba; glas + ba > glasba > glazba.</p> <p>Odstupanje: <i>Suglasnici ispred suglasnika m, n, nj, l, lj, r, v i j ne mijenjaju se ni u svoje zvučne ni u svoje nezvučne parnjake.</i> (isto: 25) Primjeri: od + mrznuti > odmrznuti, ob + lizati > oblizati, s + močiti > smočiti.</p>		
Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Ljevak	40.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	<i>Jednačenje glasova po zvučnosti glasovna je promjena u kojoj se dva uzastopna glasa različite zvučnosti jednače.</i>		<i>Poljubac – poljubca – poljupca</i>	Iznimke u pisanju: d ispred c (<i>podciknuti, odcupkati, podcijeniti</i>), č (<i>nadčovječno</i>), ć (<i>odćušnuti</i>), s (<i>predsjednik, podsvjesno, odsvirati</i>), š (<i>podšišati, odšetati, odšumjeti</i>) te u tuđicama (<i>gangster, Habsburgovci</i>)

Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	15.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	<i>Dva se zatvornika različita po zvučnosti jednače – prvi prema drugome tako da se zamjenjuje svojim parom: a) zvučni + bezzvučni → dva bezzvučna, b) bezzvučni + zvučni → dva zvučna.</i> Zvučni: b, d, g, z, ž, đ, dž, -, -, - Bezzvučni: p, t, k, s, š, ć, č, f, c, h		<i>Vrabac – vrapca, sladak – slatki, slatka, potkopati < pod + kopati, svagdanji < svak – i + danji, svadba (svat + ba), zbogom (s + bogom), svjedodžba (svjedoč + ba)</i>	Iznimke u pisanju: <i>podčiniti, gradski</i>
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	35.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	<i>Kad se šumnici različiti po zvučnosti nađu jedan pored drugoga, jednače se po zvučnosti. To se jednačenje provodi tako da se prvi šumnik jednači prema drugome i zamjenjuje se svojim parom po zvučnosti.</i>		<i>Od – pjevati > otpjevati, vrapac – vrapca, muž – mužki – muški, svat + ba > svadba, s – brojiti > zbrojiti, svjedoč – ba > svjedodžba</i>	Iznimke u pismu: a) ako se glas d nađe ispred glasova c, č, ć, s, š: <i>podcijeniti, nadčovek, predsjednik, gradski, odšetati</i> b) u posuđenicama: <i>gangster, Habsburgovci</i>
Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga	30.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	<i>Budući da je teško u niz jedan iza drugoga izgovoriti dva suglasnika (šumnika) različita po zvučnosti, prvi se od njih zamjenjuje svojim zvučnim parnjakom. Tu glasovnu promjenu nazivamo jednačenje suglasnika po zvučnosti.</i>		<i>Od + pad → otpad → otpad, ob + stati → obstati → opstati, iz + točiti → iztočiti → istočiti, raz + čupati → razčupati, s + bogom → sbogom → zbogom, Zagreb + čanin → Zagrepčanin, Kinez + kinja → Kineskinja, smeđ + kast → smečkast, glas + ba → glazba</i>	Nađe li se suglasnik d ispred suglasnika c, č, ć, s, š ne zamjenjuje se sa t (<i>odšutjeti, predsjednik, odcuriti, odčepiti, odčušnuti</i>). Ne provodi se kada bi prouzrokovalo druge glasovne promjene pa bi osnovno značenje riječi postalo nejasno (<i>pred + turski – predturski</i>).

2. 7. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO MJESTU TVORBE

Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe naziva se još i asimilacijom suglasnika po mjestu tvorbe ili jednačenjem suglasnika po tvorbenom mjestu. U udžbenicima za šeste razrede ova se glasovna promjena ne spominje te se ne proučava kao sekundarni sadržaj proučavanja i učenja.

U udžbenicima za osme razrede, jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe obrađeno je po uzoru na *Školsku gramatiku hrvatskoga jezika*. Sanda Ham i u ovoj je glasovnoj promjeni uvelike utjecala na njeno definiranje. Autori i autorice udžbenika najčešće navode sljedeće primjere provođenja: *grozd – grožđe, stan – stambeni, orah – oraščić, nositi – nošnja, paziti – pažnja*. Utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* vidljiv je u udžbeniku Slavice Kovač, Mirjane Jukić i Meri Juričev – Dumpavlov te u udžbeniku Zorice Lugarić i Ante Bičanića. Uz utjecaj gramatike Sande Ham, na udžbenik *Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole* utjecala je i gramatika Eugenije Barić i njezinih suradnika. Najviše je utjecaja gramatika zamijećeno u udžbeniku *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole*. Autori i autorice tog udžbenika preuzeli su primjere iz gramatika Eugenije Barić i suradnika, Sande Ham te Stjepka Težaka i Stjepana Babića.

Svi udžbenici za osme razrede, osim posljednjeg spomenutog imaju navedene primjere odstupanja od provođenja ove glasovne promjene i u svim je tim udžbenicima vidljivo da su primjeri preuzeti iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika*. Primjeri odstupanja koji su najčešće spominjani jesu: *jedanput, stranputica, izvanbračni*.

Tablica 7. Obrada jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama⁷ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil		jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Ne spominje se ova glasovna promjena.	Navodi se pravilo da s prelazi u š, a z u ž. <i>Kada se n nađe pred b ili p, zamjenjuje se sa m. Jedrenik h zamjenjuje se nepčanicom š ispred ć i č.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 60) Primjeri: bijesan – bjesnji > bješnji; misao – mislju > mišlju; nositi – nosnja > nošnja; kazniti – kaznjiv > kažnjiv, miraz – mirazdžijka > miraždžijka; paziti – paznja > pažnja; listje – lišće – lišće; grozdje – grožđe – grožđe; obranben – obramben, prehranben – prehramben, stanbeni – stambeni, zelenbač – zelembač, crmpurast – crmpurast, mješčić, oraščić, trbuščić, Vlašće. Odstupanja: <i>U pismu se ovo jednačenje</i>		

⁷

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p><i>ne provodi kada je n na kraju prvog dijela složenice u kojoj su oba dijela jasna.</i> (isto: 60) Primjeri: crvenperka, jedanput, Rizvanbegović, stranputica, Sulejmanpašić, izvanbračni, vodenbuba.</p> <p>Dvostrukosti: daščem i dahćem, drščem i drhćem.</p>		
<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujčić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>		<p>jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Jednačenje zatvornika po tvorbenom mjestu glasovna je promjena u kojoj se zatvornici različiti po tvorbenom mjestu, kada se u riječi nađu jedan do drugoga, jednače u zatvornike jednake po tvorbenom mjestu. Prvi se zatvornik jednači prema drugomu. Jednačenje zatvornika po tvorbenom mjestu odnosi se samo na z > ž, s > š, n > m, h > š.</i> (Ham, Sanda 2002:10)</p> <p>Provodi se ako se glasovi s i z nađu ispred nepčanika, ako se glas h nađe ispred nepčanika č, ako se glas n nađe ispred usnenika b, p. Primjeri: paziti > paznja > pažnja; nositi > nosnja > nošnja; iz-čistiti > is-čistiti > iščistiti; iz-čupati > is-čupati > iščupati; bez-ćutan > bes-ćutan > beščutan; grozd-je > grozđe > grožđe; list-je ></p>		

				<p>lišće > lišće; mast-ju > masću > mašću; orah-čić > oraščić, mijeh-čić > mješčić, trbuh-čić > truščić, stan-beni > stambeni, crn-purast > crmpurast.</p> <p>Odstupanja: <i>Jednačenje s > š, z > ž ne će se provesti</i> <i>a) ako je s, z dijelom predmetka: <u>s-ljubiti, raz-ljutiti, raz-njihati</u></i> <i>b) ako je s, z ispred lj, nj koji su nastali jotacijom: <u>sljedbenik, ozljeda, snjegović, sljepoća.</u></i> <i>Jednačenje n > m ne bilježimo u pismu jer je n na kraju prvoga dijela u složenici čija oba dijela imaju samostalno značenje: <u>jedanput, izvanbračni, vodenbuba, stranputica.</u></i> (isto: 11)</p> <p>Dvostrukosti: <i>Jedrenik h može se i ne mora jednačiti u š ako se nađe ispred ć. (isto)</i> Primjeri: dahćem i dašćem, drhćem i dršćem.</p>		
--	--	--	--	---	--	--

<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>		<p>jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Suglasnici različiti po mjestu tvorbe jednače se tako da se prvi suglasnik skupa zamjenjuje suglasnikom koji je po mjestu tvorbe jednak drugom suglasniku skupa.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 78)</p> <p>Primjeri: bijesan – bješnji, orah – orašćić, snalaziti se – snalažljiv, iščupati, raščešljati, hiniti – himba, stan – stambeni, zelen – zelembać, crn – crmpurast.</p> <p><i>Odstupanja: Suglasnici /s/, /z/ ne zamjenjuju se suglasnicima /š/, /ž/ ispred /lj/, /nj/ kada su /s/, /z/ završni suglasnici prefiksa, npr. ljutiti – razljutiti, ljubiti – sljubiti, njihati – raznjihati,, zatim kada iz /lj/, /nj/ slijedi samoglasnik /e/ koji je rezultat alternacije ije/e u istokorijenskim riječima s istodobnom alternacijom l/lj, n/nj, npr. ozlijediti – ozljeda, slijep – sljepoća, snijeg – snjegovi, te ispred /nj/ koji je nastao zamjenjivanjem /n/ ispred sufiksa –eti, npr. bijesan – bjesnjeti, prazan – opraznjeti.</i></p> <p><i>Odstupanja u pismu: Na granici prefiksa i riječi i na granici dviju riječi u složenici grafijski se</i></p>		
---	--	---	--	--	--	--

				<p><i>ostvaruju samo skupovi np i nb, npr. izvanbrodski, jedanput.</i></p> <p><i>Dvostrukosti: Ispred sufiksa -ljiv samo u riječima s osnovom stez- moguće su dublete: istezati – istežljiv i istežljiv, rastezati – rastežljiv i rastezljiv. (isto)</i></p>		
<p>Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>		<p>jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Tada nezvučni ispred nezvučnih ostaju nezvučni, a zvučni ispred zvučnih zvučni: s + č > čš, s + ć > šćz + dž > ždž, z + đ > žđ. Zvučni pak suglasnici ispred nezvučnih prije takve promjene postaju nezvučni, a nezvučni ispred zvučnih zvučni: z + č > sč > šć, z + ć > sc > šć, s + dž > zdž > ždž, s + š > zd > žđ. Te se promjene nazivaju izjednačavanjem ili asimilacijom po mjestu izgovora. (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 25)</i></p> <p><i>Po toj se promjeni (asimilacijom po mjestu izgovora) suglasnik n mijenja u m. (isto: 27)</i></p> <p><i>Primjeri: s + čepati > ščepati, s + ćućuriti se > šćućuriti se, z + džigljati > ždžigljati, z + đoniti > ždoniti, iz + četkati > iščetkati > iščetkati; iz + ćušcati > isćuškati > išćuškati; s + džigljati > zdžigljati > ždžigljati; s + đoniti > zdoniti > ždoniti; porez + džija > porezdžija ></i></p>		

				<p>poreždžija; interes + džija > interezdžija> intereždžija, zamisl(iti) + jen > zamisljen > zamišljen, zakasn(iti) + javati > zakasnjavati> zakašnjavati, notes + čić > notesčić> notesčić; obraz + čić > obrasčić> obraščić, orah + čić > oraščić, bubreg + čić > bubrežčić> bubreščić, daht(ati) + jem > dahćem> daščem, stan + beni > stanbeni > stambeni.</p> <p>Odstupanja: <i>Na granici prefiksalnoga morfema i osnove ne dolazi do promjene s u š i z u ž kada iza njih slijede palatalni suglasnici lj i nj. (isto)</i> Primjeri: iz + ljubiti > izljubiti, iz + njedriti > iznjedriti.</p> <p><i>Ispred raspodjela lje i nje koje su rezultat takvij promjena (lije > lje i nije > nje) suglasnici se s i z ne mijenjaju u š i ž. (isto: 28)</i> Primjeri: slijed(iti) + eći > sljedeći, ozlijed(iti) + a > ozljeda, snijeg> snijeg(Ø) + ovi > snjegovi.</p>		
--	--	--	--	---	--	--

Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Ljevak	41.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	<i>Jednačenje glasova po tvorbenome mjestu je glasovna promjena u kojoj se dva uzastopna glasa različitoga tvorbenoga mjesta jednače.</i>		<i>Grozd > grozde > grožđe, stan – beni > stambeni</i>	Ne provodi se ako je glas n na kraju prvog dijela složenice: <i>jedan + put > jedanput, izvanbračni, stranputica</i>
Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil	15.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	<i>Jednače se zatvornici različiti po mjestu tvorbe i to: s i z ispred palatala → š i ž h ispred č i ć → š n ispred b i p → m</i>		<i>Oraščić < orah + čić, grožđe < grozde < grozd + je, nošnja < nos(iti) + nja, obramben < obran(iti) + ben</i>	Iznimke u pismu: <i>snježan, razljutiti, jedanput</i>
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil	36.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	<i>Kad se zatvornici različiti po tvorbenome mjestu nađu jedan do drugoga, zbog lakšeg izgovora jednače se u zatvornike jednake po tvorbenome mjestu. Ovo se jednačenje odnosi samo na četiri zatvornika: z > ž, s > š, n > m, h > š. Kad se zubnici s, z nađu ispred nepčanika, jednače se u nepčanike š, ž. Kad se jedrenik h nađe ispred nepčanika č, jednači se u nepčanik š. Kad se zubnik n nađe ispred usnenika b ili p, jednači se u usnenik m.</i>		<i>Nositi > nošnja, paziti > pažnja, bijesan > bješnji, snalaziti se > snalažljiv, orah – čić > oraščić, trbuh – čić > trbuščić, stan – beni > stambeni, zelen – bać > zelembać</i>	Iznimka u pisanju: <i>jedanput, izvanbrodski, stranputica</i>

<p>Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>31.</p>	<p>jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe</p>	<p><i>Nađu li se u tvorbi suglasnici s, z, h ispred suglasnika š, ž, č, ć, dž, đ, lj, nj mijenjaju se i suglasnike š, ž. Pod jednačenjem suglasnika po mjestu tvorbe smatramo i mijenjanje suglasnika n u suglasnik m ispred b, p.</i></p> <p>Autori navode pravila za provođenje ove glasovne promjene: <i>s, z, h + š, ž, č, ć, dž, đ, lj, nj > š, ž;</i> <i>n + b, p > mb, mp.</i></p>		<p><i>Tijesan > t(i)jes(an)nji >tješnji, prositi > pros(iti)nja > prošnja, misao > mis(a)l> mislju >mišlju, prase > pras(e)čić > praščić, kost > kos(t)čica > kosčica > koščica, voziti > voznja > vožnja, kazniti > kazn(iti)jiv >kaznjiv > kažnjiv, tbuh > trbuhčić > trbuščić, kruh > kruhčić > kruščić, nez + častan → bezčastan → beščastan , uz + čuvati → uzčuvati → uščuvati, s + ćapiti → sćapiti, s + ćućuriti se → sćućuriti se, bez + šuman → bezšuman → besšuman → bešuman, iz + šibati → izšibati →iššibati → išibati, stan → stanbeni →</i></p>	
--	------------	---	---	--	---	--

					<i>stambeni, prehrana → prehran(a)ben → prehramben, crn → crmpurast → crmpurast</i>	
--	--	--	--	--	---	--

2. 8. GUBLJENJE SUGLASNIKA

U udžbenicima hrvatskoga jezika za šeste razrede ova se glasovna promjena ne spominje (vidi tablicu 8).

U udžbenicima hrvatskoga jezika za osme razrede, dva udžbenika gubljenje suglasnika poistovjećuju s ispadanjem suglasnika. To su udžbenik *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole* i *Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole*. Poistovjećivanje ovih dviju glasovnih promjena može se povezati s utjecajem *Hrvatske gramatika* Eugenije Barić i njezinih suradnika. Ni u toj se gramatici ne razgraničuju ove dvije glasovne promjene.

U preostala je dva udžbenika vidljiv utjecaj gramatika. U udžbeniku *Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole* vidljiv je utjecaj gramatike Sande Ham na oblikovanje definicije ove glasovne promjene. U udžbeniku *Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole* vidljiv je utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića na oblikovanje definicije. U istom je udžbeniku isti utjecaj vidljiv i u odabiru primjera koji pobliže opisuju gubljenje suglasnika. U udžbeniku Slavice Kovač, Mirjane Jukić i Meri Juričev – Dumpavlov vidljivo je preuzimanje primjera iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika*. Ovi udžbenici spominju i odstupanja od provođenja ove glasovne promjene. Primjeri u kojima se ne provodi gubljenje suglasnika i zajednički su ovim udžbenicima jesu: *najjači* i *najjasniji*. U udžbenicima je u odstupanju vidljivo preuzimanje primjera iz gramatike Sande Ham i gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića.

Potrebno je spomenuti i definiciju ove glasovne promjene u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* (vidi tablicu 8). Sanda Ham zapravo poistovjećuje gubljenje suglasnika i ispadanje suglasnika. Objašnjavajući ovu glasovnu promjenu napominje da suglasnici d i t ispadaju ispred c u riječima *otac*, *svetac* i *sudac* te na taj način svijesno ili nesvjesno poistovjećuje te dvije glasovne promjene.

Tablica 8. Obrada gubljenja suglasnika u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama⁸ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil		gubljenje suglasnika	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<p><i>Neki se zatvornici gube u određenim skupovima. Kad se nađu dva zatvornika jedan do drugoga, izgovara se i piše samo jedan.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 60)</p> <p><i>Zapornici d i t gube se:</i> <i>a) ispred c, č, ć</i> <i>b) ispred št</i> <i>c) u skupovima stn, štn, zdn, ždn, stl, stk, štnj. (isto)</i></p> <p>Primjeri: a) otac – otca – oca – otče – oče; zadatak – zadatci – zadaci; sudac – sudca – suca – sudčev – sučev b) gospodština – gospoština; hrvatština – hrvaština c) mjesto – mjestni – mjesni; kazalište – kazališni – kazališni; nužda – nuždni – nužni, rastao – rastla – rasla; naprstak – naprstka –</p>		

⁸

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika.* Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika.* Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište.* Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje.* Zagreb: Školska knjiga

				<p>naprska; godište – godištnji – godišnji.</p> <p><i>Suglasnik s gubi se iz sufiksa –ski kada se nađe iza ć. (isto: 61)</i></p> <p>Primjer: mladički – mladički, plemićki – plemićki.</p> <p>Odstupanje: <i>U pisanju se odstupa od ovog pravila:</i></p> <p><i>a) u superlativu pridjeva koji počinju zvonačnikom j</i> <i>b) u nekim složenicama. (isto: 60)</i></p> <p>Primjeri: a) najjači, najjadniji, najjasniji, najjednostavniji, najjedriji, najjeftiniji, najjogunastiji, najjužniji b) nuzzarada, naddruštveni, poddijalekt.</p> <p><i>Zapornik t ne gubi se u nekim riječima uglavnom stranog podrijetla. (isto: 61)</i></p> <p>Glas s ne gubi se u sufiksu –stvo.</p> <p>Primjeri: azbestni, antifašistkinja, protestni, slabićstvo, pokućstvo, raspikućstvo.</p>		
--	--	--	--	---	--	--

<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>		<p>gubljenje suglasnika</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Gubljenje je suglasnika gubljenje jednoga od dvaju istih suglasnika koji se mogu naći u riječi jedan do drugoga.</i> (Ham, Sanda 2002: 11) Primjeri: bez-zvučan > bezzvučan > bezvučan; od-dahnuti > oddahnuti > odahnuti; pet-deset > peddeset > pedeset; raz-žariti > ražžariti > ražariti. <i>Suglasnici d i t ispadaju i ne bilježe se ispred c samo u oblicima i izvedenicama od riječi sudac, svetac, otac.</i> (isto: 12) Primjeri: sudac > sudca > suca; svetac > svetca > sveca; otac > otca > oca.</p> <p>Odstupanja: <i>Dva ista suglasnika jedan do drugoga ostaju u superlativu pridjeva: najjači, najjasniji, najjužniji; u riječi u kojima bi gubljenje suglasnika otežalo razumijevanje: nuzzarada, poddijalekt, izvannastavni.</i></p>		
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>		<p>gubljenje suglasnika</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p>U <i>Hrvatskoj gramatici</i> ova se glasovna promjena poistovjećuje s ispadanjem suglasnika.</p>		

Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga		gubljenje suglasnika	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<i>Kad granica prefiksalnoga morfema i osnove ne traži razlikovanje značenja, dva se suglasnika ss, zz, šš, dd i tt stapaju u jedan.</i> (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 25) Primjeri: bez + stidan > besstidan > bestidan; bez + značajan > bezznačajan > beznačajan; bez + šuman > bessuman > beššuman > bešuman; bez + životan > bežživotan > beživotan, od + dijeliti > oddijeliti > odijeliti; od + tud > ottud > otud.		
Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Ljevak	42.	gubljenje suglasnika	<i>Gubljenje glasova je glsovna promjena koja se provodi kada se dva ista glasa nađu jedan do drugoga. Jedan se glas hubi.</i>		<i>Bez + zvučan > bezzvučan > bezvučan, pred + dvorje > preddvorje > predvorje, pet + deset > peddeset > pedeset</i>	U superlativu pridjeva na j i u riječima u kojima bi gubljenje suglasnika otežalo razumijevanje događaju se iznimke gubljenja suglasnika: <i>najjači, najjasniji, najjadniji, najjužniji, izvannastavni, poddijalekt.</i>
Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil		gubljenje suglasnika	Poistovjećuje se s ispadanjem suglasnika.			
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za</i>	37.	gubljenje suglasnika	<i>Kad se u riječi jedan do drugoga nađu isti zatvornici, jedan se gubi.</i>		<i>Bez + zvučan > bezvučan, od + dijeliti > odijeliti, sudac > suca, svetac > sveca, otac > oca</i>	<i>Najjači, najjasniji, redal – redci, metak – metci, otpadak – otpadci, letak – letci</i>

<i>osmi razred osnovne škole. Zagreb: Profil</i>						
Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga		gubljenje suglasnika	Poistovjećuje se se ispadanjem suglasnika.			

2. 9. ISPADANJE SUGLASNIKA

Ispadanje suglasnika nije obrađeno ni u jednom udžbeniku hrvatskoga jezika za šeste razrede. Ispadanje suglasnika ne spominje se ni u *Gramatici hrvatskoga jezika. Priručniku za osnovno jezično obrazovanje*.

Ova se glasovna promjena ne spominje ni u *Hrvatskoj krijesnici 8: udžbeniku hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole*. Udžbenik *Hrvatski ja volim 8: udžbenik za osmi razred osnovne škole* poistovjećuje ovu glasovnu promjenu s gubljenjem suglasnika. Poistovjećivanje je prisutno i u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* te u *Hrvatskoj gramatici*. Eugenija Barić daje definiciju ispadanja suglasnika te u zagradi navodi da se oni gube. Logikom se može zaključiti da je poistovjećivanje ovih dviju glasovnih promjena u navednom udžbeniku prisutno zbog utjecaja ovih dviju gramatika ili barem jedne od njih.

Miješanje ispadanja suglasnika i gubljenje suglasnika događa se i u udžbeniku *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole* gdje se daje sljedeća definicija: *Ispadanje suglasnika glasovna je promjena gubljenja, nestajanje prvoga suglasnika ako se iza njega nađe isti suglasnik*. Definicija je veoma zbunjujuća i neprecizna pa se može dogoditi da će učenici isto tako početi poistovjećivati ove dvije glasovne promjene.

Od svih ovih udžbenika za osme razrede, samo se u udžbeniku Zorice Lugarić i Ante Bičanića navode pravila koja treba zadovoljiti da bi se provela ova glasovna promjena. To je jedini udžbenik koji navodi primjere za provođenje, ali ujedno i za neprovođenje ispadanja suglasnika.

U tablici 9 prikazana je obrada ove glasovne promjene u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama hrvatskoga jezika. Samo iščitavanje o ispadanju suglasnika iz tablice dovodi do zaključka da ni sami autori nisu sigurni kako bi opisali ovu glasovnu promjenu i koje bi primjere mogli dati za njezino provođenje i neprovođenje.

Tablica 9. Obrada (neobrada) ispadanja suglasnika u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama⁹ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil		ispadanje suglasnika	Ne spominje se ova glasovna promjena.	U <i>Gramatici hrvatskoga jezika</i> ne spominje se ova glasovna promjena.		
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil		ispadanje suglasnika	Ne spominje se ova glasovna promjena.	Poistovjećuje se s gubljenjem suglasnika u <i>Školskoj gramatici hrvatskoga jezika</i> .		

⁹

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>		ispadanje suglasnika	Ne spominje se ova glasovna promjena.			
<p>Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>		ispadanje suglasnika	Ne spominje se ova glasovna promjena.			
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Ljevak</p>		ispadanje suglasnika	Ne spominje se ova glasovna promjena.			

Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	15.	ispadanje suglasnika	Postavljaju se dva pravila: <i>a) od dva ista zatvornika, jedan ispada b) od dva slična zatvornika jedan ispada: d, t ispred c, č, ć i u nekim skupovima zatvornika; s iza č, ć, š.</i>		<i>Bezvučni < bez + zvučni, odahnuti < od + dahnuti, o(t)ca, su(d)čev, kazališ(t)ni, nuž(d)ni, ribič(s)ki</i>	<i>Najjači, naddržavni, pokućstvo</i>
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujčić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil		ispadanje suglasnika	Poistovjećuje se s gubljenjem suglasnika.			
Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga	32.	ispadanje suglasnika	<i>Ispadanje suglasnika glasovna je promjena gubljenja, nestajanje prvoga suglasnika ako se iza njega nađe isti suglasnik.</i>		Nema primjera.	

2. 10. VOKALIZACIJA

U *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* Vladimir Anić (2006: 1752) vokalizaciju definira kao *prelaženje u samoglasnike ili zamjenjivanje samoglasnikom*. Obrada ove glasovne promjene prikazana je u tablici 10.

U udžbenicima za šeste razrede samo se u udžbeniku Slavice Kovač i Mirjane Jukić daje definicija vokalizacije, a u udžbeniku Zorice Lugarić i Ele Družijanić navodi se da se ona provodi u tvorbi glagolskog pridjeva radnog. Ostali udžbenici za šeste razrede ne spominju ovu glasovnu promjenu.

U udžbenicima za osme razrede samo se u udžbeniku *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole* ne navodi definicija vokalizacije ni gdje se ona provodi. U udžbeniku Zorice Lončarić i Ante Bičanića navodi se samo da se ona javlja na kraju riječi ili sloga. Samo udžbenik Slavice Kovač, Mirjane Jukić i Meri Juričev – Dumpavlov navodi primjere neprovođenja ove glasovne promjene.

U svim se udžbenicima, u kojima je definirana vokalizacija, nalaze slične definicije i jako je teško odrediti utjecaj gramatika hrvatskoga jezika. U svim se gramatikama, osim u gramatici Josipa Silića i Ive Pranjkovića, spominje vokalizacija, ali se daje jako slična definicija pa je i zato teško vidjeti koja je od njih najviše utjecala na koji udžbenik.

Moguće utjecaje gramatika na udžbenike prepoznamo iz danih primjera. Iako su definicije veoma slične sa sigurnošću se može utvrditi da na obradu vokalizacije u *Hrvatskoj krijesnici 8: udžbeniku hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole* nije utjecala gramatika Eugenije Barić i suradnika jer se u njoj ne spominju odstupanja kao u gramatici Stjepka Težaka i Stjepana Babića te gramatici Sande Ham. To je jedini udžbenik u kojem se može suziti mogućnost utjecaja gramatika hrvatskoga jezika na samo jednu gramatiku. Na spomenuti je udžbenik utjecala *Školska gramatika hrvatskoga jezika* jer su autorice preuzele sve primjere provođenja vokalizacije (u gramatici Stjepka Težaka i Stjepana Babića ne navode se pojedini primjeri). Primjeri koji se najčešće spominju za provođenje ove glasovne promjene su: *misao – misli, mislilac – mislioca, radio – radila*.

Ono što je još važno spomenuti jest da postoji mogućnost da je gramatika Stjepka Težaka i Stjepana Babića utjecala na obradu vokalizacije u gramatikama Sande Ham i Eugenije Barić i suradnika. Naime, definicije su veoma slične, a gramatika Stjepka Težaka i Stjepana Babića najstarija je od njih pa je logično zaključiti da su autorice posegle i za njom.

Tablica 10. Obrada vokalizacije u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama¹⁰ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil	53.	vokalizacija	Provodi se u tvorbi glagolskoga pridjeva radnog.	<p><i>Vokalizacija je zamjenjivanje l sa o na kraju sloga, a to znači i na kraju riječi.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 56)</p> <p>Provodi se u:</p> <p>a) <i>glagolskom pridjevu radnom</i> b) <i>u N i A jd. imenica m. r. i ž. r.</i> c) <i>u pridjeva m. r.</i> d) <i>u sklonidbi imenica na – lac</i> e) <i>u tvorbi riječi. (isto)</i></p> <p>Primjeri:</p> <p>a) čitao: čitala, kopao: kopala, nosio: nosila, učio: učila b) andeo: anđela, kabao: kabla, kotao: kotla, posao: posla, misao: misli, pogibao: poglibli c) mio: mila, nagao: nagla, topao: topla d) isplatiac – isplatioca –</p>	Vidjeti → vidjela, vidjel, prestao → prestala	

¹⁰

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p>isplatioci – isplatilaca; mislilac – mislioca – mislioci – mislilaca; nosilac – nosioca – nosioci – nosilaca e) seoba: seliti, dioba: dijeliti.</p> <p>Odstupanja: <i>Ima međutim veći broj riječi u kojima se l, iako je na kraju sloga, ne zamjenjuje sa o. To su najčešće riječi u kojima je l na kraju drugog sloga: <u>bolnica, Jelka, Milka, okolni, pogorjelca, stalno, stolnjak, znalci, žalca.</u></i> <i>Ali l ostaje nepromijenjeno ponekad i na kraju kratkog sloga: <u>bijel, odjel, žalba.</u></i> <i>Posebice to vrijedi kada se ispred takva l nalazi o pa bi od dvaju o nastalo jedno: <u>bivol, dol, gol, sol, stol, vol, dolčić, kolčić, stolčić, grlce, krilce, molba.</u> (isto)</i></p>		
<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>		vokalizacija	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<p><i>Zamjena l sa o glasovna je promjena u kojoj se l na kraju riječi ili na kraju sloga zamjenjuje sa o. (Ham, Sanda 2002: 12)</i> Provodi se u nekih imenica muškoga i ženskoga roda u nominativu jednine, u imenica muškoga roda na – lac, u muškom rodu jednine glagolskih pridjeva radnih. Primjeri: ugao – ugla, orao – orla, kotao – kotla, pomisao – pomisli, misao – misli, mislilac – mislioca, mislioci</p>		

				<p>– mislilaca, ronilac – ronioca, ronioci – ronilaca, radio – radila, kopao – kopala, mislio – mislila.</p> <p>Odstupanja: <i>Zamjena l sa o ne provodi se dosljedno, pa ima mnoštvo riječi u kojima se l ne zamjenjuje sa o iako je na kraju sloga ili na kraju riječi: <u>bolnica, stolnjak, znalci, bijel, dol, gol, sol, stol, vol.</u></i> (isto: 13)</p>		
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska kriješnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i></p>	53.	vokalizacija	<p><i>Glas l na kraju riječi prelazi u o. Takva se glasovna promjena zove vokalizacija.</i></p>		<p><i>Zaspal (l > o - vokalizacija) – zaspao</i></p>	
<p>Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>		vokalizacija	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>			

Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Ljevak	46.	vokalizacija	<i>Vokalizacija/ zamjena l sa o glasovna je promjena u kojoj se glas l na kraju riječi ili na kraju sloga zamjenjuje sa o.</i>		<i>Misao > misli, orao > orla, radio > radila, mislio > mislila, mislilac > mislioca</i>	<i>Stolnjak, bolnica, bijel, dol, gol, sol, stol</i>
Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil	16.	vokalizacija	<i>Provodi se na kraju riječi ili sloga.</i>		<i>Dio – dijel, cio – cijel, seoba – selba, misao – misal, radio – radil</i>	
Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil	38.	vokalizacija	<i>To je glasovna promjena u kojoj se glas l zamjenjuje glasom o na kraju sloga ili na kraju riječi.</i>		<i>Dio – dijela, anđeo – anđela, čitao – čitala, gledao – gledali, ronilac – ronioca, spasilac – spasioca</i>	
Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole</i> . Zagreb: Školska knjiga	30.	vokalizacija	<i>Navodi se samo primjer ove glasovne promjene.</i>		<i>Selo > seoski</i>	

2. 11. ALTERNACIJA IJE/ JE/ E/ I

Alternacije ije/je/e/i naziva se i smjenjivanjem ije/je/e/i. U tablici 11 prikazana je obrada ove glasovne promjene u osnovnoškolskim udžbenicima i u gramatikama hrvatskoga jezika.

U udžbenicima za šeste razrede alternacija ije/je/e/i se ne spominje. U udžbenicima za osme razrede najkraće objašnjenje ove glasovne promjene im *Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole*, a slijedi ga udžbenik Zorice Lugarić i Ante Bičanića, *Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole*. Prvi spomenuti udžbenik navodi samo smjenjivanje ije/je u i, a drugi navodi neka pravila u kojima dolazi do duljenja kratkoga je/e/i i kraćenja ije u je.

U preostala se dva udžbenika za osme razrede navodi više pravila za ovu glasovnu promjenu. Samo jedan udžbenik temeljito obrađuje alternaciju ije/je/e/i i to je *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole*. U tom se udžbeniku navode pravila za duljenje kratkoga je u dugo, duljenje je u ije, duljenje e/i u ije te kraćenje ije u je. U udžbeniku Slavice Kovač, Mirjane Jukić i Meri Juričev – Dumpavlov daju se samo pravila vezana uz kraćenje ije u je, ije u e i ije/je u i (vidi tablicu 11).

U udžbenicima za osme razrede teško je prepoznati utjecaj određene obrađene gramatike zato što sve gramatike imaju ista pravila drugačije definirana. Ono što je neminovno jest da je na posljednji spomenuti udžbenik dijelom utjecala i gramatika Stjepka Težaka i Stjepana Babića.

Tablica 11. Obrada alternacija ije/je/e/i u osnovnoškolskim udžbenicima i gramatikama¹¹ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. <i>Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole</i> . Zagreb: Profil		alternacija ije/je/ e/ i	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Duljenje kratkoga je</i> 1. <i>Dugo je postaje u oblicima i riječima:</i> a) u genitivu množine b) ispred dva suglasnika od kojih je prvi l, lj, n, r, v c) u složenicama d) u imenicama odmila i izvedenica od njih e) u nesvršenih glagola i izvedenica od njih ako su im u osnovi riječi mjera, mjesto i sjesti f) u imenica izvedenih sa –je g) i u ovih riječi. (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 62) Primjeri: a) mjesto – mjesta, djelo – djela, vjera – vjera, zdjela – zdjela, medvjed – medvjeda b) djelo – djelce, ponedjeljak – ponedjeljka, nedjelja – nedjeljni, zasjenak – zasjenka, vjera – vjerna – vjernost; smjer – smjerna – smejrno – smjernica –		

¹¹

Barić, Eugeniya i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p>smjernost; vidjeti – vidjevši, probdjeti – probdjevši c) kutomjer, polumjer, toplomjer, vodomjer d) djevojka: djeva, djevin, djevac; djed: djedo, djedin; Stjepan: Stjepo, Stjepin e) zamjeriti: zamjerati, zamjeranje, zamjeralo; najmestiti: namještati, namještanje, namještalo; zasjesti: zasjedati, zasjedanje f) vjera: bezvjerje, krivovjerje, pravovjerje; licemjer: licemjerje; proturječiti: proturječje g) bdjenje, htjenje, mjerov, pjev.</p> <p><i>2. U drugih riječi umjesto dugoga je dolazi dvoglasnik ie. To je u ovim tipovima i riječima:</i></p> <p><i>a) u nesvršenim glagolima i glagolskim imenicama ako u svršenom glagolu nije u osnovi riječ mjera, mjesto i sjesti</i></p> <p><i>b) prema osnovnom e, i u letjeti, leći, liti, njihovih složenica is loženica sa – zreti</i></p> <p><i>c) u tvorbi imenica od glagola s predmetkom –pre u jednih se imenica to predulji pa imamo prije-</i></p> <p><i>d) glagol sjeći i njegove složenice imaju u jednim oblicima kratko je, a u drugima dvoglasnik</i></p>	
--	--	--	--	--	--

				<p><i>e) glagoli bdjeti, vreti i njihove složenice imaju prezent s dvoglasnim ije</i> <i>f) u pojedinačnim riječima.</i> (isto: 62 – 64) Primjeri: a) dospjeti: dospijevati, dospijevanje; nadjeti: nadijevati, nadijevanje; odoljeti: odolijevati, odolijevanje; podsjeći: podsijecati, podsijecanje; razumjeti: razumijevati, razumijevanje; sagorjeti: sagorijevati, sagorijevanje; zapovjediti: zapovijedati, zapovijedanje; zastarjeti: zastarijevati, zastarijevanje b) letjeti: lijetati, lijetanje; doletjeti: dolijetati, dolijetanje; poletjeti: polijetati, polijetanje; leći: lijegati, lijeganje; podleći: podlijegati, podlijeganje; zaleći: zalijegati, zalijeganje; liti: lijevati, lijevanje; naliti: nalijevati, nalijevanje; proliti: prolijevati, prolijevanje; dozreti: dozrijevati, dozrijevanje; nazreti: nazrijevati, nazrijevanje; sazreti: sazrijevati, sazrijevanje c) prelaziti – prijelaz, prelomiti – prijelom, prepisati – prijepis d) sjeći – siječem, odsjeći – odsiječem e) bdijem, bdiješ, probdijem,</p>	
--	--	--	--	--	--

				<p>vrijem, provrijem, f)htijenje, pijevice, pijevac, pijetao,odijelo, opijelo, sijelo, umijeće, dospijeće, prispijeće. Odstupanje: <i>Ako je u osnovi nesvršenoga glagola i glagolske imenice riječ mjera, mjesto, sjesti, tada je samo dugo je. (isto: 63)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kraćenje sloga s dvoglasnikom <p><i>Ako se slog s dvoglasnikom krati, tada na njegovu mjestu dolazi kratko je:</i></p> <p><i>1. u svim slogovima ispred naglasaka:</i></p> <p><i>a) u izvedenicama koje imaju naglasak na sufiksu, a to su imenice na –oća, -ota, - urina, neke na –ina i pridjevi na –ovit</i></p> <p><i>b) u imenica naglasnoga tipa kovač, kovača, a to su imenice na –ač, -ar, -aš</i></p> <p><i>c) u svim im. ž. r. izvedenim od im. m. r. po b)</i></p> <p><i>d) u dijelu složenice ispred naglasaka</i></p> <p><i>e) u svim nesvršenim glagolima na –(j)ivati, - (j)avati izvedenim od svršenih s dvoglasnikom</i></p> <p><i>f) u ostalim riječima. (isto: 64)</i></p> <p>Primjeri: a) bjesnoća, sljepoća, ljepota, bjelina, cjelina, smjehurina,</p>	
--	--	--	--	--	--

				<p>zvjezdurina, ljekovit, pljeskovit, stjenovit, mješovit b) cjepač, ljevač, mjenjač, pripovjedač, cječar, mljekar, svječar, sljepar, cjevaš, zvězdaš c) cjepačica, pripovjedačica, cvječarica, mljekarica, svječarica, sljeparija d) bjelokosni, Bjelopoljac, bjelouška, bjesomučan, sjenokoša, zvjerokradica, bjelogorica, cjelovečernji e) dodijeliti – dodjeljivati, iskorijeniti – iskorjenjivati, obavijestiti – obavještavati, ocijeniti – ocjenjivati, osvjetliti – osvjetljivati, pobijediti – pobjeđivati, pozlijediti – pozljeđivati, prorijediti – prorjeđivati, riješiti – rješavati, zamijeniti – zamjenjivati f) tijelo – tjelesa – tjelesina – tjelešce – utjeloviti; bijel – bjelasati se – objelodaniti; bijeg – bjegunac – bjegunstvo – bjegunica; dijete – djetence – djetićak; lijen – ljenčariti; vijek – vjekovati; svijetliti – svjetlucati.</p> <p>2. na mjestu na kojem je slog kratak, a to je: a) u im. s. r. s proširenom osnovom b) u dugoj množini imenica koje u jednini imaju postojan naglasak</p>	
--	--	--	--	---	--

				<p>c) u komparativu i superlativu pridjeva d) u svim pridjevima tipa gologlav bez obzira našao se slog s dvoglasnikom ispred ili iza naglaske e) u prvom slogu složenih imenica tipa nogomet f) u izvedenica koje imaju samo kratke naglaske, a to su imenice sa sufiksima: -ara, -ba, -čić, -ić, -ina, -ište, -telj, -ulja, -uša; pridjevi sa sufiksima: -an, -ast, -cat, -it, -iv, -ljiv g) u genitivu mn. imenice ž. r. na -ijevka kad dolazi nepostojano a. (isto: 65 – 66) Primjeri: a) dijete – djeteta, zvijere – zvjereta b) bijeg – bjegovi, snijeg – snjegovi, svijet – svjetovi c) blijed – bljedi – najbljedi; bijedan – bjedniji – najbjedniji; lijep – ljepši – najljepši – ljepše – najljepše; razgovijetan – razgovjetniji – najrazgovjetniji d) bjelokos, sjedokos, ljepook, dragocjen, skupocjen, lratkovjek, dvostjen, debelostjen e) bjelokost, cjevovod f) mljekara, pješčara, pljenidba, primjedba, sljedba, bješčić, cjepčić, korjenčić, cvjetić, djelić, vjenčić, žljebić, cvjetina, mješina,</p>	
--	--	--	--	--	--

			<p>svjetina, cjedište, cvjetište, lječilište, djelitelj, iskorjenitelj, izvjestitelj, bjesnulja, cvjetulja, mljekulja, pjeskulja, bjeluša, cvjetuša, pješćan, zvjezdan, cjevast, cvjetast, dljetast, ljevkast, zvjezdast, bijel bjelcat, cijel cjelcat, korjenit, rječit, vječit, djeljiv, iskorjenjv, izlječiv, rješiv, ljepljiv, primjetljiv</p> <p>g)dvocijevka – dvocijevaka, jednocijevka – jednocijevaka, popijevka – popjevaka, kolijevka – koljevaka.</p> <p>Odstupanja: Lijek – lijeka – lijekovi; dio – dijela – dijelovi, tijek – tijeka – tijekovi, brijest – brijesta – brijestovi, dvocijevka – dvocijevki, jednocijevka – jednocijevki, popijevka – popijevki, kolijevka – kolijevki.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suglasnička skupina sa r <p><i>Iza dvosuglasničke ili trosuglasničke skupine u kojoj je posljednji suglasnik r kratko je u jednim riječima ostje, a u drugima se glas j može izgubiti pa imamo dovjake likove.</i></p> <p><i>Izgovara se i piše je:</i> a) ako je suglasnička skupina na sastavu složenice u kojoj</p>		
--	--	--	---	--	--

			<p><i>je ispred r prefiks</i> <i>b) u glagola modrjeti i pomodrjeti i imenice ogrjev.</i> (isto: 66) Primjeri: a) odrješenje, odrješit, odrješito, razrjeđenje, razrjeđivanje, razrjeđivat, razrješavati, razrješnica.</p> <p><i>U ostalih riječi sa stalnom suglasničkom skupinom koje na kraju imaju r umjesto je može doći i samo e:</i> 1. u slogovima ispred naglaska 2. na mjestu kratkoga sloga. (isto) Primjeri: 1. trijezan – tr(j)eznoća, grijeh – gr(j)ehota, vrijedan – vr(j)ednoća, istrijebiti – istr(j)ejbljivati, ogriješiti – ogr(j)ešivati, otrijezniti – otr(j)ežnjivati, povrijediti – povr(j)eđivati, spriječiti – spr(j)ečavati, unaprijediti – unapr(j)eđivati 2. ždrijebe – ždr(j)ebeta, brijeg – br(j)egovi, crijep – cr(j)epovi, ždrijeb – ždr(j)ebovi, prijek – pr(j)eči – najpr(j)eči; vrijedan – vr(j)edniji – najvr(j)edniji; trijezan – tr(j)ezni – najtr(j)ezni; brijest – br(j)estić, crijep – cr(j)epić, grijeh – gr(j)ešić, brijeg – br(j)eščić, uvrijediti –</p>	
--	--	--	--	--

				<p>uvr(j)editelj, brijeg – br(j)ežina, crijep – cr(j)epina, mrijestiti – mr(j)estilište, strijeljati – str(j)elište, strijela – str(j)elast, povrijediti – povr(j)edljiv, upotrijebiti – upotr(j)ebljiv, uvrijediti – uvr(j)edljiv.</p> <p><i>U proširenoj osnovi imenice vrijeme i njezinih složenica uobičajeni su likovi bez j:</i> <u>vrijeme – vremena, vremenu;</u> <u>nevrijeme – nevremena,</u> <u>nevremenu; poluvrijeme – poluvremena, poluvremenu.</u> (isto)</p>		
<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. <i>Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>		<p>alternacija ije/ je/ e/ i</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • IJE > E <p><i>Smjenjivanje ije > e može se provesti samo ako se krati ije koje je iza suglasničke skupine u kojoj je drugi suglasnik r: <u>vrijeme > vremena.</u> Smjenjivanje ije > e provodi se samo u oblicima i izvedenicama četiriju riječi: vrijeme, privrijediti, upotrijebiti, naprijed. (Ham, Sanda 2002: 19)</i></p> <p>Primjeri: vrijeme > vremena, vremenski, poluvremena, nevremena; privrijediti > privreda, privredni, privrednik, privređivati; upotrijebiti > upotreba, zloupotreba, upotrebljavati; naprijed > napredak, naprednost, napredovati.</p> <p><i>U oblicima i izvedenicama</i></p>		

				<p><i>ostalih riječi u kojima je ije iza pokrivenog r, ije se krati prema temeljnom pravilu, ije > je. (isto: 20)</i></p> <p>Primjeri: grijeh > grješnik, griješiti > pogriješka, ždrijebe > ždrjebeta, crijep > crjepovi, strijela > strjelica, brijeg > brjegovi, brijest > brjestik, trijezan > trjezniji, prijek > istrjebljenje, prijek > oprječan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duljenje kratkoga JE <p><i>Promjenom oblika riječi ili u izvedenicama, kratki slog u kojem je je, može se produljiti. Tada postaje dugo je ili se je smjenjuje s ije. (isto)</i></p> <p>Kratko se je dulji u dugo u nesvršenih glagola s osnovom riječi mjera, mjesto, sjesti i njihovim izvedenicama, u genitivu množine i ako se je nađe ispred suglasničkog skupa u kojem je prvi zvonačnik.</p> <p>Primjeri: mjera – zamjeriti > zamjerati, zamjeralo; mjesto – namjestiti > namještati, namještanje; sjesti – presjesti > presjedati, presjedanje; sjesti – zasjesti > zasjedati, zasjedanje; mjesto > mjesta, mjera > mjera, vjera > vjera, zdjela > zdjela, djelo > djelce, vjera > vjernost, smjer > smjernost, smjernica.</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>Je se dulji u ije kada se od svršenoga glagola tvori nesvršeni i kada se od glagola s predmetkom pre tvori imenica.</p> <p>Primjeri: dogorjeti > dogorijevati, razumjeti > razumijevati, zapovjediti > zapovijedati, zastarjeti > zastarijevati, prelaziti > prijelaz, prepisati > prijepis, predložiti > prijedlog.</p> <p><i>U kratkom slogu svršenoga glagola može biti e ili i, a u nesvršenom će glagolu na mjestu toga e ili i biti ije:</i> <u>leći > lijegati, zaleći > zalijegati, letjeti > lijetati, zaletjeti se > zalijetati se, liti > lijevati, politi > polijevati, proliti > prolijevati, zaliti > zalijevati.</u> (isto: 20 – 21)</p> <ul style="list-style-type: none"> • IJE, JE > E <p><i>Ako se ije ili je nađe ispred o – prijeći će u i: u glagolskih pridjeva radnih muškoga roda jednine, u imenica u kojima je o postalo od l. Ako se je nađe ispred j prijeći će u i, i to u prezentu ispred – jem, -ješ, -je... (isto: 21)</i></p> <p>Primjeri: vidjeti > vidjeo > vidio; živjeti > živjeo > živio; donijeti > donijeo > donio; iznijeti > iznijeo > iznio; dijel > dijeo > dio; cijel > cijeo > cio, smjeti ></p>	
--	--	--	--	---	--

				smjejem > smijem; razumjeti > razumjejem > razumijem.		
Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. <i>Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. razred osnovne škole</i>		alternacija ije/ je/ e/ i	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<p><i>Fonemi i fonemski sljedovi koji su refleksi tzv. jata zamjenjuju se zbog promjene kvantitete sloga u kojem se nalaze.</i> (Barić, Eugeniya i sur. 2005: 88)</p> <ul style="list-style-type: none"> • IJE/JE <ul style="list-style-type: none"> a. u imenica sr. R. nejednakosložne promjene, u dugoj mn. imenica s postojanim naglaskom u jd., ž. r. s proširenom osnovnom u G mn. b. u nnesvršenih glagola u prednaglasnom položaju c. U komp. i superl. pridjeva i priloga d. ispred sufikasa: -a, -ač, -ad, -an, -ani, -ar, -ara, -arija, -ast, -aš, -enje, -ence, -ica, -ičast, -ić, -iljka, -ina, -iv, -kast, -l(a)c, -ni, -telj, -urina e. u prvom složeničkom dijelu. <p>(isto) Primjeri:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. dijete – djeteta, tijelo – tjelesa, cvijet – cvjetovi, vijek – vjekovi, dvocijevka – dvocjevaka, pripovijetka – pripovjedaka b. dodijeliti – dodjeljivati, pobijediti – pobjeđivati c. bijel – bjelji – najbjelji; 		

				<p>bijelo – bjelje – najbjelje d. ozlijediti – ozljeda, pripovijedati – pripovjedač, zvijer – zvjerad, zvijezda – zvjezdani, zvijezda – zvjezdani, svijeća – svjećar, pjesak – pješčara, dijete – djetinjarija, cijev – cjevast, cijev – cjevaš, iscijeliti – iscjeljenje, dijete – djetence, rijeka – rječica, bijel – bjeličast, cvijet – cvjetić, cijediti – cjeditelj, svijet – svjetina, iskorijeniti – iskorjenjiv, bijel – bjelkast, lijepiti – ljepilac, cvijet – cvjetni, iscijeliti – iscjelitelj, zvijezda – zvjezdurina e. cijev – cjevovod, sijeno – sjenokoša, zvijer – zvjerokradica.</p> <ul style="list-style-type: none"> • IJE/E (iza l/lj, n/nj) <p>a. u dugoj mn. imenica s postojanim naglaskom u jd. b. ispred sufikasa: -ač, -ani, - ašce, -idba, -ica, -ište, -iv, - oća, -onica, -uškast. (isto) Primjeri: a. lijes – ljesovi, snijeg – snjegovi b. lijevati – ljevač, žljezda – žljezdani, gnijezdo – gnjezdašce, plijeniti – pljenidba, Nijemac – Njemica, liječiti – lječilište, plijesan – pljesniv, slijep – sljepoča, lijevati – ljevaonica, lijep – ljevuškast.</p>	
--	--	--	--	---	--

				<ul style="list-style-type: none"> • IJE/E//IJE/JE (iza /r/ u suglasničkom skupu) <ul style="list-style-type: none"> a. u <i>N mn.</i> i <i>G jd.</i> imenica b. u nesvršenih glagola prema svršenima c. u <i>komp.</i> i <i>superl.</i> pridjeva i priloga d. ispred sufikasa: <i>-ad, -ast, -e, -ič, -oća, -ota, -ovit.</i> (isto: 89) <p>Primjeri:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. ždrijebe – ždrebeta i ždrjebeta; brijeg – bregovi i brjegovi b. otriježniti – otrježnjavati i otrježnjavati; unaprijediti – unapređivati i unaprjeđivati c. trijezan – trezniji i trjezniji, najtrezniji i najtrjezniji; triježno – treznije i trjeznije, najtreznije i najtrjeznije d. ždrijebe – ždrebad u ždrjebad; strijela – strelast i strjelast; istrijebiti – istrebljenje i istrjebljenje; crijep – crepić i crjepić; vrijedan – vrednoća o vrjednoća; grijeh – grehota i grjehota; brijeg – bregovit i brjegovit. <ul style="list-style-type: none"> • IJE/I <ul style="list-style-type: none"> a. ispred nastavaka koji počinju s /o/ (koji je nastao zamjenjivanjem /I/) b. ispred /o/ koji je postao zamjenjivanjem /I/. (isto) <p>Primjeri:</p>	
--	--	--	--	---	--

				<p>a. dijela – dio, cijela – cio, donijela – donio</p> <p>b. dijeliti – dioba</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>IJE/Ø</i> <p><i>u prezentu, imperativu, pridjevu radnom i trpnom. (isto)</i></p> <p>Primjeri: prodrijeti – prodrem, prodri, prodro, prodr; umrijeti – umrem, umri, umro.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>JE/IJE</i> <p><i>a. u oblicima glagola sjeći (i njegovim tvorenicama)</i></p> <p><i>b. u nesvršenih parnjaka glagola s korijenom –vjed-</i></p> <p><i>c. u prezentu nekih prefikslnih glagola</i></p> <p><i>d. u nesvršenih glagola prema svršenima</i></p> <p><i>e. ispred sufikasa: -će, -lo. (isto)</i></p> <p>Primjeri:</p> <p>a. sjeći – siječem</p> <p>b. ispovjediti – ispovijedati, zapovjediti – zapovijedati</p> <p>c. djeti – nadijem, nadiješ; htjeti – ushtijem, ushtiješ</p> <p>d. dogorjeti – dogorijevati, nasjeći – nasijecati, razumjeti – razumijevati, zastarjeti – zastarijevati</p> <p>e. dospjeti – dospijeće, prispjeti – prispijeće, umjeti – umijeće, odjeti – odijelo, sjesti – sijelo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>JE/I</i> <p><i>a. ispred nastavka –o i onoga koji počinje s /j/</i></p>	
--	--	--	--	--	--

				<p><i>b. ispred sufksa koji polinje s /o/. (isto)</i> Primjeri: a. razdjela – razdio, bdjeti – bdijem, htjela – htio b. štedjeti – štenionica, sjeme – sijati</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>E/IJE</i> <p><i>a. u nesvršenih glagola prema svršenima</i> <i>b. u imenica s nultim sufksom od glagola s prefiksom pre-. (isto: 89 – 90)</i> Primjeri: a. letjeti – lijetati, leći – lijegati b. prekoriti – prijekor, prepisati – prijepis</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>I/IJE</i> <p><i>a. u nesvršenih glagola prema svršenima. (isto: 90)</i> Primjeri: liti – lijevati, izliti – izlijevati, zaliti – zaljevati.</p> <p><i>Odstupanja:</i> 1. <i>Nema alternacije je/ije ni nakon promjene kvantitete sloga:</i> <i>a. u Gmn. (koljeno – koljena, sjena – sjena, uvjet – uvjeta)</i> <i>b. u nesvršenih glagola prema svršenima od osnova riječi mjera, mjesto, sjesti (zamjeriti – zamjerati, premjestiti – premještati, zasjesti – zasjedati)</i> <i>c. u prilogu prošlom (izgorjeti – izgorjevši)</i></p>	
--	--	--	--	--	--

				<p><i>d. ispred suglasničkog skupa čiji prvi suglasnik pripada osnovi i jedan je od suglasnika /l, lj, n, r, v/ (djelo – djelce, inovjerac – inovjerca, nedjelja – nedjeljni, zasjenak – zasjenka, odljev – odljevni)</i></p> <p><i>e. u imenica odmila (djed – djedo, djevojka – djeva, Stjepan – Stjepo)</i></p> <p><i>f. u složenica s osnovom glagola mjeriti (kutomjer, plinomjer, toplomjer)</i></p> <p><i>g. u izvedenica (obilježiti – obilježje, ljeto – desetljeće, pjevati – pjev, koljeno – pokoljenje)</i></p> <p><i>2. Nema alternacije je/i u m. r. glagolskog pridjeva radnog od glagola sjesti i njegovih izvedenica i od glagola zapodjeti, te u pridjeva vreo i zreo (sjesti – sjeo, odsjesti – odsjeo, zapodjeti – zapodjeo)</i></p> <p><i>3. Nema i alternacije ije/e iza suglasničkog skupa sa suglasnikom/r/ kada /r/ pripada osnovi, a prvi suglasnik prefiksu (razrijediti – razrijeđivati, razriješiti – razriješavati). (isto)</i></p>		
Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009.		alternacija ije/je/ e/ i	Ne spominje se ova glasovna promjena.	<i>Do refleksa glasa jat ije, je i e dolazi u korijenskome morfemu. Refleks će ije bit u digome, a refleksi je i e u kratkome slogu koji čini korijenski morfem. Refleks je</i>		

<p><i>Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. razred osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga</i></p>				<p><i>e rezultat djelovanja pravila Srje> Sre (kad se ispred rje nalazi suglasnik, je postaje e). (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 27 – 28)</i> Primjeri: bijel > bjelina, crijep > crjep(ić)> crepić</p>		
<p>Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. <i>Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole. Zagreb: Ljevak</i></p>	<p>43. – 47.</p>	<p>alternacija ije/je/ e/ i</p>	<p><i>U suvremenome hrvatskome jeziku na mjesto staroga jata rabe se njegovi različiti odrazi / refleksi: u dugome slogu ije, u kratkome slogu je, e, i. Promjenom oblika riječi i tvorbom novih riječi dolazi do smjenjivanja ije/je/e/i.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>IJE > JE</i> <ol style="list-style-type: none"> a) u imenicama b) u komparativu i superlativu pridjeva c) u G mn. im. ž. r. s nepostojanim a d) u izvedenicama na – ota, – oća, – ina, – ovit e) u izvedenicama f) u složenicama g) u preoblici svršenih glagola u nesvršene h) u preoblici nesvršenih glagola u svršene • <i>IJE > E</i> <ol style="list-style-type: none"> a) u izvedenicama • <i>IJE, JE > I</i> <ol style="list-style-type: none"> a) u glagolskim pridjevima radnim m. r. 		<ul style="list-style-type: none"> • <i>IJE > JE</i> <ol style="list-style-type: none"> a) dijete – djeteta, ždrijebe – ždrjebeta, brijeg – brjegovi, strijela – strjelica b) bijel> bjelji, najbjelji, bjelijji, najbjelijji; lijep > ljepši, najljepši c) pripovijetka > pripovjedaka, popijevka > popjevaka d) lijep – ljepota, bijes – bjesnoća, bijel – bjelina, stijena – stjenovit e) pripovijedati > pripovjedač, pripovjedačica; griješiti > pogrješka; mlijeko > mljekar, mljekarica; cvijet > cvječar, cvječarica f) zvijer > zvjerokradica, bijel > bjelouška g) dodijeliti > dodjeljivati, riješiti > rješavati, obavijestiti > obavještavati h) odolijevati > odoljeti, zastarijevati > 	

					<p><i>zastarjeti, posijecati > podsjeći</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>IJE > E</i> <p><i>a) vrijeme > vremena, vremenski, poluvremena, nevremena; naprijed > napredak, naprednost, napredovati; privrijediti > privreda, privredni, privrednik, privređivati</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>IJE, JE > I</i> <p><i>a) vidjeti > vidio, živjeti > živio</i></p>	
<p>Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. <i>Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>	<p>17. – 21-</p>	<p>alternacija ije/je/ e/i</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Duljenje kratkoga je, e i</i> <p><i>a) kratko je > dugo je (ne odražava se u pismu)</i> <i>b) kratko je u ije; e, i > ije; pre- > prije-</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kraćenje ije u je</i> <p><i>a) u promjeni oblika: sklonidbi, komparaciji</i> <i>b) u tvorbi riječi: imenica, glagola, pridjeva</i></p>		<ul style="list-style-type: none"> • <i>Duljenje kratkoga je, e i</i> <p><i>a) nedjelja – nedjeljni, bdjeti – bdjenje, djelo – djela, zamjerati – mjeriti</i> <i>b) uspjeti > uspijevati, uspijevanje; odsjeći > odsijecati, odsijecanje; letjeti, leći, liti, dozreti > lijetati, lijegati, lijevati, dozrijevati; predložiti, prelomiti, preglasiti > prijedlog, prijelom, prijeglas</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kraćenje ije u je</i> <p><i>a) dijete – djeteta, snieg – snjegovi, svijetao, bijel > svjetliji, bjelji</i> <i>b) bijel, blijed, slijep > bjelina, bljedilo, sljepoća; tijelo, cvijet,</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> •

					<p><i>mlijeko > tjelešce, cvjetić, mljekar; riješiti, promijeniti, pripovijedati, lijepiti, cijeniti > rješenje, promjena, pripovjedač, ljepilo, cjenik; ocijeniti, riješiti > ocjenjivati, rješavati; miješati, lijek, riječ, bijel, lijevi > mješovit, ljekovit, rječit, bjeličast, ljevoruk</i></p>	
<p>Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. <i>Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole.</i> Zagreb: Profil</p>	38.	alternacija ije/je/ e/ i	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Smjenjivanje (i)je > i</i> <p><i>U toj glasovnoj promjeni ije ili je ispred o prelazi u i.</i></p>		<p><i>Htjeti > htio, vidjeti > vidio, donijeti > donio, cijel > cio, dijel > dio, bdjeti > bdio, željeti > želio, voljeti > volio</i></p>	
<p>Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. <i>Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	34. – 36.	alternacija ije/je/ e/ i	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kratko je > dugo je</i> <p><i>a) N jd.</i> <i>b) u izvedenicama s osnovom mjera, mjesto, sjesti</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kratko je > ije</i> <p><i>a) u nesvršenim glagolima i glagolskim imenicama (osim onih s osnovom mjera, mjesto, sjesti)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>E, i > ije</i> • <i>Kraćenje ie (ije) u je</i> <p><i>a) u sklonidbi</i> <i>b) u stupnjevanj</i> <i>c) u tvorbi imenica, glagola, pridjeva.</i></p>		<p><i>Kratko je > dugo je</i></p> <p><i>a) mjesto, djelo, ponedjeljak, medvjed → Gmn. mjesta, djela, ponedjeljaka, medvjeda</i></p> <p><i>b) zamjeriti – zamjerati – zamjeranje; namjestiti – namještanje – namještalo; zasjesti – zasjedati – zasjedanje</i></p> <p><i>Kratko je > ije</i></p> <p><i>a) uspjeti → uspijevati, uspijevanje; htjeti → zahtijevati,</i></p>	

			<p><i>Temeljno je pravilo da s u dugom slogu piše ije (ie), a u kratkom je.</i></p> <p><i>Dvoglasnik (ie) otvornik je koji se može ostvariti samo u dugim slogovima, pišemo ga kao ije. Budući da dvoglasnik ne izgovaramo dugo, oslanjajući se na izgovor, možemo u većini riječi razlikovati kada ćemo pisati ije (dvoglasnik ie), a kada je. Izgovaramo li dugli slog, pišemo ije, a kada izgovaramo kratki slog, pišemo je.</i></p>		<p><i>zahtijevanje; odsjeći → odsijecati, odsijecanje E, i > ije Letjeti, leći, liti, dozreti → lijetati, lijegati, lijevati, dozrijevati; predložiti, prelomiti, preglasiti → prijedlog, prijelom, prijelgas Kraćenje ie (ije) u je a) dijete – djeteta, snijeg – snjegovi b) bijel – bjelji, lijep – ljepši c) bjelina (bijel), sljepoća (slijep), cvjetić (cvijet), zvjezdica (zvijezda), pripovjedač (pripovijedati), ispovjednik (ispovijedati), mjenjač (mijenjati), izvjestitelj (izvijestiti), ocjena (ocijeniti), rješavati (riješiti), procjenjivati (procijeniti), osvjetljavati (osvijetliti), rječit (riječ), ljepljiv (lijepiti), bjelkast (bijel), snježan (snijeg)</i></p>	
--	--	--	---	--	---	--

3. GLASOVNE PROMJENE U SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA

U današnje su vrijeme svi upućeni u prenatrpane nastavne planove i programe, satnice, preopterećenje učenika i slično. Profesori u srednjih školama još se uvijek više usmjeravaju na književnost, a gramatiku na neki način zanemaruju. Posljednji se godina pokrenulo nešto po tom pitanju. Uvođenjem državne mature profesori su prisiljeni prolaziti i objašnjavati učenicima gramatiku pa se donekle književnost i gramatika izjednačuju. U nastavku rada dat će se tablični prikaz svih glasovnih promjena koje se obrađuju u srednjoj školi. Analizirat će se sličnosti i razlike koje se javljaju te će se prikazati utjecaj gramatika na obradu glasovnih promjena u srednjoškolskim udžbenicima. Obradenu udžbeničku građu propisalo je i odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta za aktualnu akademsku godinu, ali uvrštena je i građa koja je bila propisana prijašnjih godina.

3. 1. PALATALIZACIJA

U udžbenicima za prvi razred srednje škole palatalizacija se definira. Na definiranje ove glasovne promjene najvećim je dijelom utjecala *Školska gramatika hrvatskoga jezika* Sande Ham. Ta je gramatika utjecala na udžbenik Dragice Dujmović – Markusi (*Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*), udžbenik Snježane Zrinjan (*Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred trogodišnje strukovne škole*), udžbenik Vesne Kajganić i Vedrane Močnik (*Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnji strukovnih škola*). U udžbeniku Marine Čubrić i Marice Kurtak (*Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. razred četverogodišnjih strukovnih škola*) vidljiv je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika*, ali i *Hrvatske gramatike*. U svom se udžbeniku, *Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije*, Marina Čubrić ipak odlučila za *Hrvatsku gramatiku* Eugenije Barić i suradnika. Samo se u udžbeniku Snježane Zrinjan, *Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola*, ne navodi definicija ove glasovne promjene. Tom se udžbeniku samo navode pravila za navedenu glasovnu promjenu.

U udžbenicima za druge razrede srednje škole najčešće se ne definira palatalizacija nego se navodi gdje se ona provodi. Palatalizacija se u drugim razredima srednjih škola obrađuje kao sekundarni sadržaj poučavanja i učenja pa je učenici obrađuju u sklopu poglavlja o imenicama. Od svih su se navedenih udžbenika za drugi razred srednje škole samo Josip Silić te autorice Vedrana Močnik i Mirjana Bogdanović odlučili staviti u udžbenike

definiciju ove glasovne promjene. Ono što je zajedničko svim ostalim udžbenicima za druge razrede jest da navode vokativ kao padež u kojem se provodi navedena glasovna promjena.

Najčešći primjeri provođenja koji se spominju u udžbenicima jesu: *duh – duše, vitez – viteže, drug- družę, junak – junače*. Od utjecaja koji se mogu razaznati, uočljiv je onaj *Hrvatske gramatike* na oblikovanje primjera u udžbenicima Marine Čubrić (*Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije*) i autorica Marine Čubrić i Marice Kurtak (*Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. razred četverogodišnjih strukovnih škola*). Samo jedan udžbenik navodi primjere neprovođenja ove glasovne promjene, a to je udžbenik Vesne Kajganić i Vedrane Močnik. Autorice primjere neprovođenja palatalizacije preuzimaju iz *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i njezinih suradnika.

Tablica 12. Obrada palatalizacije u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama¹² hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	35.	palatalizacija	<i>Palatalizacija je glasovna promjena u kojoj se nepalatalni glasovi zamjenjuju palatalnima.</i>	<i>Palatalizacija je zamjenjivanje nepalatalnih suglasnika palatalima u V jd., u 2, 3. jd. aor. i ispred pojedinih sufikasa.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 83) Primjeri: junak – junače, rekoh – reče, mrak – mračan, ruka – ručeta, članak – člančić, majka – majčica, junak – junačina, otok – otočje, naopako – naopache, čovjek – čovječuljak, drug – družo, digoh – diže, briga – brižan, kovčeg – kovčezić, knjiga – knjižica, kovčeg – kovčežina, šiprag – šipražje, knjiga – knjižni, duh – duše, vrh – vršak, siromah – siromašan, trbuh – trbušić, muha – mušica, trbuh – trbušina, orah – orašje, stric – striče, letimice – letimičan, srce – srčan, ulica – uličetina, stric – stričević, zec – zečevina, ulica – uličica, zec – zečić, kamilica – kamiličin,	vojniki – vojniče, drug – družo, duh – duše, zec – zeče, vitez – viteže	

¹²

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p>kolac – kolčina, kolac – kolčiti, zec – zečinjak, stanica – staničje, ptica – ptičurina, vitez – viteže</p> <p><i>Odstupanja:</i> a. <i>Alternacije nema u imenica ispred sufiksa –ica</i> (kolega – kolegica, pjega – pjegica, mačka – mačkica, buha – buhica) b. <i>alternacije k/č i c/č nema ispred sufiksa –in pridjeva od hipokoristika</i> (baka – bakin, zeko – zekin, maca – macin, Luca - Lucin) <i>Dvostrukosti: Pridjevi sa sufiksom –in od trosložnih vlastitih imena ostvaruju se i s alternacijom c/č i bez nje</i> (Danica – Daničin i Danicin). (isto: 84)</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	50.	palatalizacija	<p><i>Palatalizacija je glasovna promjena u kojoj:</i> -velari k, g, h u nekim oblicima riječi ispred samoglasnika e i katkada ispred i prelaze u palatale č, ž, š -dental c ispred samoglasnika e i katkada ispred i prelazi u palatal č -dental z ispred samoglasnika e prelazi u palatal ž.</p>	<p><i>U korijenskome se morfemu grleni suglasnici k, g, h ispred sufiksalnoga morfema e iz prezentske osnove i sufiksalnog morfema e iz aoristne osnove mijenjaju u palatalne č, ž, š.</i> (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 28) Primjeri: sjek(Øti)+ e(m) > siječem, mog(Øti)+ e(š)> možeš, vrh (Øti)+ e(m)> vršem, (po)sjek(Øti)+ e(Ø)> posiječe, (po)mog(Øti)+ e(Ø) > pomože, (o)vrh(Øti)+ e(Ø) > ovrše. <i>U prvoj se palatalizaciji suglasnici k, g, h mijenjaju u</i></p>	<p>vuče, veličina, pluže, množina, duše, prašina, mjeseče, mjesečina, viteže, junače, bože, mjeseče, kneže, pečem, ispeče, podiže, kružić, nožica, mušica</p>	

č, ž, š ispred morfema e još: u drugome i trećemu licu jednine aorista glagola prve vrste: (is)pek(Øti)+ e(Ø) > ispeče, (pre)strig(Øti)+ e(Ø) > prestiže i (o)vrh(Øti)+ e(Ø) > ovrše; u vokativu jednine imenica muškoga roda kojima osnova završava na k, g, h: učenik(Ø) + e > učeniče, Bog(Ø) + e > Bože, kruh(Ø) + e > kruše; pri tvorbi glagola od riječi s osnovom na k, g, h ispred morfema i(ti): junak(Ø) + i(ti) > junačiti, drug(Ø) + i(ti) > družiti, strah(Ø) + i(ti) > strašiti; pri tvorbi pridjeva od imenica s osnovom na k, g, h sufikslnim morfemom an(Ø): struk(a) + an(Ø) > stručan, snag(a) + an(Ø) > snažan, (po)vrh(Ø) + an(Ø) > površan; pri tvorbi pridjeva od imenica s osnovom na k, g, h sufikslnim morfemom n(i): ruk(a) + n(i) > ručni, nog(a) + n(i) > nožni, uh(o) + n(i) > ušni; pri tvorbi pridjeva sufikslnim morfemom ski od imenica s osnovom na k, g, i h (tada se sk zamjenjuje sa č, ž i š): junak(Ø) + sk(i) > junački, knjig(a) + sk(i) > knjižki > knjiški i Vlah(Ø) + sk(i) > vlaški; pri tvorbi imenica od imenica s osnovom na k, g, h

				<p>sufikslnim morphemima <i>ica</i>, <i>ina</i>, <i>etina</i>, <i>ac</i> i <i>ić</i>: <u><i>djevojk(a) i ica</i></u> > <u><i>djevojčica</i></u>, <u><i>nog(a) + ica</i></u> > <u><i>nožica</i></u> i <u><i>buh(a) + ica</i></u> > <u><i>bušica</i></u>; <u><i>oblak(Ø) + ina</i></u> > <u><i>oblačina</i></u>, <u><i>nog(a) + ina</i></u> > <u><i>nožina</i></u> i <u><i>trbuh(Ø) + ina</i></u> > <u><i>trbušina</i></u>; <u><i>ruk(a) + etina</i></u> > <u><i>ručetina</i></u>, <u><i>nog(a) + etina</i></u> > <u><i>nožetina</i></u> i <u><i>muh(a) + etina</i></u> > <u><i>mušetina</i></u>; <u><i>jezik(Ø) + ac</i></u> > <u><i>jezičac</i></u>, <u><i>(jedno)bog(Ø) + ac</i></u> > <u><i>jednobožac</i></u> i <u><i>kruh(Ø) + ac</i></u> > <u><i>krušac</i></u>; <u><i>oblak(Ø) + ić</i></u> > <u><i>oblačić</i></u>, <u><i>krug(Ø) + ić</i></u> > <u><i>kružić</i></u> i <u><i>kožuh(Ø) + ić</i></u> > <u><i>kožušić</i></u>. U kontaktu se suglasnici <i>k</i>, <i>g</i>, <i>h</i> sa sufikslnim morfemom <i>stv(o)</i> mijenjaju u <i>š</i>: <u><i>junak(Ø) + stv(o)</i></u> > <u><i>junaštvo</i></u>, <u><i>mnog(i) + stv(o)</i></u> > <u><i>mnoštvo</i></u> i <u><i>monah(Ø) + stv(o)</i></u> > <u><i>monaštvo</i></u>. (isto: 28 – 29)</p>		
Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole</i> . Zagreb: Školska knjiga	23.	palatalizacija	<p><i>Palatalizacija je glasovna promjena u kojoj se k, g, h ispred i, e mijenja u č, ž, š. U nekim se slučajevima mijenja i suglasnik c ispred i, e.</i></p>	<p><i>Jedrenici k, g, h ispred e ili i i nepostojanim a u nekim oblicima riječi mijenjaju se sa č, ž, š. Ta se promjena zove palatalizacija, jer umjesto jedernika ili velara dolaze nepčanici ili palatali. (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 56)</i></p> <p><i>Palatalizacija se provodi najčešće:</i> <i>a. u vokativu jednine imenica m. roda</i></p>	<p><i>junak – junače, Bog – Bože, duh – duše, stric – striče</i> <i>vrag + ić > vražić,</i> <i>junak + ina > junačina,</i> <i>prašina</i></p>	

				<p><i>b. u prezentu nekih glagola</i> <i>c. u aoristu nekih glagola</i> <i>d. u tvorbi nekih imenica</i> <i>e. u tvorbi nekih glagola.</i> (isto: 57) Primjeri: a. junače, družē, duše b. pečem (peku), tečem (teku), strižem (strigu) c. rekoħ – reče, digoħ – diže d. junak – junačina, rak – račić, draga – dražica, krug – kružić, prah – prašina, muha – mušica e. muka – mučiti, sluga – služiti, suh – sušiti. <i>U nekim riječima palatalizira se i c ispred samoglasnika e i i.</i> (isto) Primjeri: stric – striče – stričev; starac – starče – starčev; zec – zeče – zečevi; mjesec – mjeseče – mjesečina; ljubica – ljubičin, ptica – ptičica.</p>		
Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	29.	palatalizacija	Ne daje se definicija palatalizacije već se navode samo pravila za navedenu glasovnu promjenu. Daju se primjeri koji se odnose na deminutiv, posvojni pridjev, vokativ imenice muškoga roda jednine te se napominje da postoje složeniji primjeri gdje uz palatalizaciju dolazi i do neke druge glasovne promjene.	<p><i>Palatalizacija je glasovna promjena u kojoj se jedrenici k, g, h ispred e zamjenjuju sa č, ž, š. Zamijeniti se sa č mogu i c, z ako se nađu ispred e. Palatalizacija je dobila naziv prema glasovima č, ž, š koji se nazivaju palatali.</i> (Ham, Sanda 2002:15) Palatalizacija se provodi u imenica muškoga roda u vokativu jednine, u dugoj množini imenica muškoga</p>	<p><i>Majk + ica > majčica, djevojk + in > djevojčin, vojnik + e > vojniče, bubreg + e > bubreže, duħ + e > duše, stric + e > striče, momak – momče</i></p>	

				<p>roda, u glagolskih pridjeva trpnih ispred nastavka –en, –ena, –eno..., u prezentu ispred nastavka –em, –eš, –e..., u aoristu 2. i 3. osobe jednine ispred nastavka –e.</p> <p>Primjeri: junak – e > junače, bog –e > bože, duh – e > duše, zec – evi > zečevi, knez – e > kneže, stric –e > striče, stric –evi > stričevi, pek –en > pečen, tuk –en > tučen, pek – em > pečem, strig – em > strižem, rek-e > reče, stig –e > stiže.</p> <p>Odstupanja: <i>U akuzativu množine ne će se provesti palatalizacija: patuljke, korake, šipke.</i> (isto: 16)</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	33.	palatalizacija	Ne definira se palatalizacija jer se podrazumijeva da su učenici usvojili definicije i pravila u prvome razredu. Palatalizacija se obrađuje unutar poglavlja koje obuhvaća imenice muškoga, ženskoga i srednjega roda.		<i>Junače, Bože, duše, striče, viteže, kneže, markiže, obelišče, odušče zališče, očevi, prinčevi, stričevi, kneževi, vučica, ptičice</i>	
Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	8. – 9.	palatalizacija	<i>Palatalizacija je promjena kada se fonemi k,g,h ispred fonema e mijenjaju u foneme č,ž,š.</i> Palatalizaciju obrađuje u sklopu imenica muškog, ženskog i srednjeg roda.		<i>Junak + e > junače, suprug + e > supruže, orah + e > oraše stric-ev-i > strič-ev-i i princ-ev-i > prinč-ev-i junak-e > junač-e, Bog-e > Bož-e i zloduh-e > zloduš-e., starac-e > starč-e,</i>	

					<i>knez-e > knež-e, vitez-e > vitež-e, prvotisk-e > prvotišč-e, odušk-e > odušč-e, odresk-e > odrešč-e, umnošk-e > umnošč-e, zališče, zaljušče.</i>	
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	22.	palatalizacija	Ne definira se palatalizacija, ali se obrađuje u sklopu poglavlja o imenicama.		<i>Vuče, družē, duše, kneže, viteže, striče, stolče, očevi, zečevi, prinčevi, stričevi, kečevi. Bubregø – bubreže, stanovnikø – stanovniče, siromahø – siromaše, vukø – vuče, odlomče, Vrbovče, mlatče, mladče, klopoče/klopotče, povoče/povodče, gledalacø – gledaoče, družica</i>	
Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	24.	palatalizacija	Navodi se u poglavlju o imenicama muškoga roda. Ističe se da se u V jd. provodi palatalizacija glasova k, g, h, c ispred e u č, ž, š.		<i>Bože, duše, mjeseče, viteže, krše, duše, junače</i>	
Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	28.	palatalizacija	<i>Palatalizacija je glasovna promjena pri kojoj se nepalatalni glasovi zamjenjuju palatalnim glasovima. Glasovi k, g, h ispred e, i zamjenjuju se glasovima č, ž, š. Glasovi c, z ispred e, i zamjenjuju se glasovima č, ž.</i>		<i>Vojnik – vojniče, duh – duše, zec, zeče, vitez – viteže, junak – junače</i>	

Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	11., 17.	palatalizacija	U poglavlju o morfemskim promjenama, autorica daje prikaz svih glasovnih promjena. Patalizaciju određuje formulom $k, g, h + e, i = \check{c}, \check{z}, \check{s}; c + e = \check{c}$. Ne daje definiciju palatalizacije, ali navodi da se provodi u vokativu jednine imenica muškoga roda.		<i>Junače, jastože, mjeseče, kruše</i>	
Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil	32.	palatalizacija	<i>Glasovna promjena u kojoj se k, g, h ispred samoglasnika e, i zamjenjuju glasovima č, ž, š zove se palatalizacija. K,G,H + E, I →Č, Ž, Š. Glasovi č, ž, š pripadaju skupini palatala. Zato se ova glasovna promjena zove palatalizacija.</i>		<i>Čovjek + e – čovječe, duh + e – duše, velik + ina – velicina – veličina, mnog(o)+ ina – množina, prah + ina – prašina</i>	<i>Tuga – tuge (a ne tuže), seka – sekin (a ne sečin), buha – buhica (a ne bušica)</i>
Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil	15.	palatalizacija	<i>Glasovna promjena u kojoj se k, g, h ispred samoglasnika e i i zamjenju glasovima č, ž, š.</i>		<i>Čovječe, Bože, duše, junače</i>	

3. 2. SIBILARIZACIJA

U udžbenicima za prvi razred srednje škole vidljivi su utjecaji triju obrađenih gramatika. U udžbenicima autorica Marine Čubrić i Marice Kurtak, Vesne Kajganić i Vedrane Močnik, Marine Čubrić i udžbenicima Snježane Zrinjan za trogodišnje i četverogodišnje strukovne škole uočljiv je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* na definiranje ove glasovne promjene. Iz tablice se može iščitati da su sve ove definicije jako slične što je navelo do zaključka da su preuzete i oblikovane u skladu s dobi učenika srednjih škola. Dragica Dujmović – Markusi odlučila je definiciju preuzeti iz gramatike Sande Ham, ali uz nju navodi pravila koja je preuzela iz gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića.

U udžbenicima za drugi razred srednje škole navodi se gdje se provodi ova glasovna promjena. U svim udžbenicima za drugi razred srednje škole piše da se sibilizacija provodi u kratkoj množini imenica te u dativu i lokativu imenica ženskoga roda. U udžbeniku Josipa Silića i udžbeniku Vedrane Močnik i Mirjane Bogdanović navodi se definicija ove glasovne promjene. Samo se u udžbeniku *Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije* ne navodi ni definicija ni provođenje. Važno je napomenuti utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića na udžbenik Snježane Gablič i Marine Čubrić. U udžbeniku *Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije* Dragice Dujmović – Markusi, autorica je posegnula za *Hrvatskom gramatikom* Eugenije Barić i suradnika te iz nje preuzela činjenice o provođenju sibilizacije. Primjeri koji se najčešće javljaju jesu: *vojnĳk – vojnicĳ, junak – junacĳ, duh – duscĳ, svrha – svrsĳ, strĳci – strĳizĳah, teći – tecĳah, djevoĳk – djevoĳcĳ, majka – majcĳ, teći – tecĳ, leći – lezĳ, reći – recĳ*.

Svi udžbenici, osim udžbenika Vedrane Močnik i Mirjane Bogdanović, Marine Čubrić i Marice Kurtak te Marine Čubrić (*Ućimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije*), imaju primjere i pravila u kojima ne dolazi do provođenja ove glasovne promjene. Svi oni navode da se sibilizacija ne provodi u odmĳlica, imenicama ženskoga roda na – ka, ženskim etnicima, u većini zemljopisnih imena, osobnim imenima, imenicama na – cka, –ćka, –ćka, –tka i –zga. U primjerima i pravilima odstupanja od ove glasovne promjene vidljiv je utjecaj *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić (osim u udžbeniku Josipa Silića te udžbeniku Mĳje Lonćarića i Ante Bićanića). Snježana Zrinjan u udžbeniku za četverogodišnje strukovne škole kombinira uz *Hrvatsku gramatiku* i *Školsku gramatiku hrvatskoga jezika* Sande Ham.

Tablica 13. Obrada sibilizacije u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama¹³ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	38.	sibilizacija	<i>Sibilizacija je glasovna promjena u kojoj se glasovi k, g, h zamjenjuju sa c, z, s (sibilantima) ispred i.</i>	<i>Sibilizacija je zamjenjivanje mekonepčanih suglasnika sibilantima u DL jd. ž. r., u NDLI mn. m. r., u 2 jd. imp. i u nesvršenih glagola. (Barić, Eugenija i sur. 2005: 84) Primjeri: majka – majci, vuk – vuci, vucima; reko – reci, noga – nozi, dignuti – dizati, propuh – propusi, propusima; uzdahnuti – uzdisati <i>Odstupanja:</i> <i>1. u N mn. imenica m. r.:</i> <i>a. imenice s nepostojanim a u završetku cak (natucak – natucki)</i> <i>b. imenice tipa dečko – dečki</i> <i>c. jednosložne posuđenice (Bask – Baski, erg – ergi, bronh – bronhi)</i> <i>d. prezimena čiji lik nije istovjetan s općom imenicom u standardnom jeziku (Debeljaki, Piceki)</i></i>	<i>vojn – vojnici, drug – druzi, duh – dusi</i>	

¹³

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p><i>e. osobna i životinjska imena s dva suglasnika ispred nastavka (Srećko – Srećki, Zelenko – Zelenki)</i></p> <p><i>f. množinski toponimi (Čehi, Novaki)</i></p> <p><i>2. u DL jd. imenica ž. R. i imenica m. r. ženske sklonidbe:</i></p> <p><i>a. domaće riječi i posuđenice s jednosuglasničkim završetkom osnove (deka – deki, kuka – kuki, kolega – kolegi, pjega – pjegi, psiha – psihi, zaliha – zalihi)</i></p> <p><i>b. imenice odmila (baka – baki, seka – seki, striko – striki, zeko – zeki)</i></p> <p><i>c. imena i prezimena (Jasenka – Jasenki, Micika – Miciki, Milka – Milki, Đuka – Đuki, Luka – Luki, Ladika – Ladiki, Protega . Protegi)</i></p> <p><i>d. neka zemljopisna imena (Krka – Krki, Meka – Meki, Kartaga – Kartagi)</i></p> <p><i>e. imenice sa završecima cka, čka, ćka, ska, tka, zga (kocka – kocki, mačka – mački, voćka – voćki, pljuska – pljuski, patka – patki, mazga – mazgi)</i></p> <p><i>f. tvorenice sa sufiksom –ka kojima osnova završava sonantom (agronomka – agronomki, crnka – crnki, čakavka – čakavki, intelektualka – intelektualki, srednjoškola –</i></p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>srednjoškolki)</p> <p><i>Dvostrukosti:</i></p> <p><i>1. u N mn. imenica m. r.:</i></p> <p><i>a. neke tuđice (flamingo – flaminzi i flamingi)</i></p> <p><i>b. prezimena čiji je lik istovjetan s općim imenicama (Beg – Begi i Bezi, Duh – Duhi i Dusi)</i></p> <p><i>c. imenice s nepostojanim a u završetku čak, čak, đak (mačak – mački i mači, oplećak – oplećki i oplećci, omeđak – omeđki i omeđci).</i></p> <p><i>2. u DL jd. imenica ž. r.:</i></p> <p><i>a. neka zemljopisna imena s jednosuglasničkim završetkom osnove (Lika – Liki i Lici, Požega – Požegi i Požezi, ali samo Afrika – Africi, Amerika – Americi, Rijeka – Rijeci)</i></p> <p><i>b. zemljopisna imena na ska, ška (Aljaska – Aljaski i Aljasci, Baška – Baški i Bašci, Gradiška – Gradiški i Gradišci)</i></p> <p><i>c. neke imenice sa završecima ska, ška, tka, vka (guska – guski i gusci, humoreska – humoreski i humoresci, njuška – njuški i njušci, puška – puški i pušci, bitka – bitki, bici i bitci; pripovijetka – pripovijetki, pripovijeci i pripovijetci; čavka – čavka i čavci, travka – travki i travci).</i></p> <p>(isto: 84 – 85)</p>		
--	--	--	--	---	--	--

<p>Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>51.</p>	<p>sibilarizacija</p>	<p><i>Sibilarizacija je glasovna promjena u kojoj velari k, g, h ispred samoglasnika i prelaze u sibilante c, z, s.</i></p> <p>Sibilarizacija se provodi u: dativu i lokativu množine jednine imenica ženskoga roda , dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškoga roda, nominativu i vokativu kratke množine imenica muškoga roda, imperativu nekih glagola čija osnova završava na velare k, g, h.</p>	<p><i>Grleni se suglasnici k, g i h u tome morfemu mijenjaju i u c, z, s. To biva ispred sufiksalnoga morfema i iz imperativne osnove i sufiksalnoga morfema ija iz imperfektne osnove. Takva se promjena naziva drugom palatalizacijom. U tome se morfemu suglasnici k, g, h mijenjaju u c, z i s i pri promjeni svršenoga glagola preve vrste kojima korijenski morfem završava na k, g i h u nesvršene kad se pod utjecajem morfema a u korijenskome morfemu pojave alomorfi i, je, ije, e i r. Takva se promjena naziva trećom palatalizacijom. Druga se i treća palatalizacija nazivaju i sibilarizacijom (jer se suglasnici c, z i s u koje suglasnici k, g i h prelaze nazivaju sibilantima). (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 28)</i></p> <p>Primjeri: pek(Øti) + i (Ø) > peci, (po)mog(Øti) + i(Ø) > pomози, vrh(Øti) + i (Ø) > vrsi, pek(Øti) + ija(h) > pecijah, strig(Øti) + ija(h) > strizijah, vrh(Øti) + ija(h) > vrsijah, istaći – (is)tak(Øti) + a(ti) > (is)tika(ti) > isticati; isteći – (is)tek(Øti) + a(ti) > (is)tjeka(ti) > istjecati; presjeći – (pre)sjek(Øti) + a(ti) > (pre)sijek(ti) ></p>	<p><i>knjizi, majci, svrsi, đacima, vrazima, dusi, đaci, vrazi, reci, teci, lezi</i></p>	<p>Ona se ne provodi u: osobnim imenima i prezimenima (<i>Dubravki</i>), hipokoristicima (<i>baki</i>), imenicama na -čka, -čka, -čka, -tka, -zga (<i>kocki, prački, kvočki, tvrtki, mazgi</i>), nekim zemljopisnim imenima (<i>Krki, Kartagi</i>)</p>
---	------------	-----------------------	--	--	--	--

			<p>presijecati, ispreći – (is)preg(Øti) + a(ti) > (is)prega(ti) > isprezati; istrći – (is)trg(Øti) + a(ti) > (is)trga(ti) > istrzati. <i>Po drugoj se palatalizaciji k, g, ih mijenjaju u c, z i s još: ispred sufikslnih morfema i i ima u nominativu, vokativu, dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškoga roda s osnovama na k, g i h:</i> <u>junak(Ø) – junaci i junacima;</u> <u>strateg(Ø) – stratezi i stratezima;</u> <u>zloduh(Ø) – zlodusi i zlodusima</u> te ispred sufikslnoga morfema i u dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda s osnovama na k, g ih: <u>majk(a) + i > majci, jarug(a) + i > jaruzi i ovrh(a) + i > ovrši.</u> (isto: 29)</p> <p>Dvostrukosti: <i>U raspodjelama se čk, sk, šk i tk suglasnik k može i ne mora mijenjati u c. (isto)</i> Primjeri: mačk(a) + i > mačci i mački; gusk(a) + i > gusci i guski; pušk(a) + i > pušci i puški; krletk(a) + i > krleci i krletki.</p> <p>Odstupanja: <i>U raspodjeli se ck suglasnik k ispred i ne mijenja: <u>kock(a) + i > kocki.</u> Ni suglasnik se g u</i></p>		
--	--	--	--	--	--

				<p>raspodjeli zg ispred i ne mijenja: <u>mazg(a) + i > mazgi</u>. Isto tako ni suglasnik h u raspodjeli sh ispred i: <u>pash(a) + i > pashi</u>. Do promjena k, g i h ispred i u c, z i s ne dolazi u hipokoristicima (odmilicama) i osobnim imenima: <u>bak(a) + i > baki</u>, <u>Drag(o) + i > Dragi</u>, <u>Mih(a) + i > Mihi</u>, <u>Blažen(a) + i > Blaženki</u>. (isto)</p>		
<p>Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred trogodišnje strukovne škole</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	22.	sibilarizacija	<p><i>Sibilarizacija je glasovna promjena prema kojoj se k, g, h ispred i mijenja u c, z, s.</i></p>	<p><i>Jedrenici k, g, h u nekim oblicima ispred i mijenjaju se sa c, z, s. Ta se pojava zove sibilarizacija jer je umjesto jedrenika (velara) dolaze piskavci. (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 57) Sibilarizacija se provodi:</i></p> <p><i>a. u dativu i lokativu jednine imenica ženskog roda</i></p> <p><i>b. u nominativu i vokativu množine imenica muškog roda</i></p> <p><i>c. u dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica muškog roda</i></p> <p><i>d. u imperativu. (isto)</i></p> <p>Primjeri:</p> <p>a. majka – majci, jaruga – jaruzi, snaha – snasi</p> <p>b. junak – junaci, krčag – krčazi, zapuh – zapusi</p> <p>c. junacima, krčazima, zapusima</p> <p>d. peci, teci, strizi, lezi.</p>	<p><i>vojniki – vojnici, bubreg – bubrezi, orah – orasi</i></p>	<p>Sibilarizacija se ne provodi: u imenicama odmila koje završavaju na -a i -o (<i>seki, zeki</i>), u etnicima na -ka, -nka i -čanka (<i>Splićanki, Osječanki, Zagrepčanki</i>), u osobnim imenima i prezimenima (<i>Dubravki, Glihi</i>), u zemljopisnim imenima uz izuzetke (<i>Požegi, Baški</i>), u riječima <i>liga, točka, juha</i>.</p> <p>Postoje i imenice koje mogu, ali i ne moraju provoditi sibilarizaciju: <i>buha – buhi / busi, snaha – snahi / snasi, puška – puški / pušci</i></p>

<p>Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>27.</p>	<p>sibilarizacija</p>	<p>Sibilarizaciju predstavlja kroz sljedeća pravila: <i>k, g, h + i > c, z, s</i>. <i>Suglasnici k, g, h ispred i mijenjaju se u c, z, s</i>.</p>	<p><i>Sibilarizacija je glasovna promjena u kojoj se jedrenici k, g, h ispred i zamjenjuju sa c, z, s</i>. <i>Sibilarizacija je dobila naziv prema glasovima c, z, s koji se nazivaju sibilanti</i>. (Ham, Sanda 2002: 14)</p> <p>Sibilarizacija se provodi u množini imenica muškoga roda ispred nastavka –i i –ima, u dativu i lokativu jednine imenica ženskoga roda ispred nastavka –i, u imperfektu ispred nastavaka –ijah, –ijaše..., u imperativu ispred nastavka –i, –imo, –ite...</p> <p>Primjeri: junak – i > junaci, Grk – i > Grci, duh – i > dusi, bog – i > bozi, junak –ima > junacima, Grk –ima > Grcima, duh –ima > dusima, bog –ima > bozima, slik – i > slici, brig – i > brizi, svrh – i > svrsi, majci, bajci, djevojci, pek – ijah > pecijah, strig – ijah > strizijah, vuk – ijah > vucijah, rek – i > reci, vuk –i > vuci.</p> <p>Odstupanja: <i>U ženskih imena i imenica koja znače stanovnice naseljenih mjesta sibilarizacija se ne provodi: <u>Anki, Dinki, Osječanki, Zagrepčanki</u>. U mnogih općih</i></p>	<p><i>vojn</i>ik + i > <i>vojn</i>ici, <i>biljeg</i> + i > <i>biljezi</i>, <i>duh</i> + i > <i>dusi</i>.</p>	<p>Sibilarizacija se ne provodi: u genitivu množine imenica ženskoga roda kad se ispred pojavi nastavak –i (<i>majki, bajki</i>), u ženskih imena i u imenica koje znače stanovnice naseljenih mjesta (<i>Branki, Biserki, Zagrepčanki, Osječanki, Vinkovčanki</i>), u muških imena te prezimena bez obzira na njihovo podrijetlo (<i>Mihi, Miki, Grgi, Laljaki, Staniški</i>), u većini zemljopisnih imena (<i>Baški, Požegi, Rigi, Kartagi</i>) s izuzetkom (<i>Africi, Americi, Aljaski i Aljasci, Liki i Lici</i>), u imenicama odmila koje završavaju na –a i –o (<i>baki, seki, ujki, zeki</i>), u imenicama na –cka, –čka, –čka, –tka (<i>kocki, igrački, točki, vočki, čestitki, četki</i>), u većini imenica kojima osnova završava na suglasnik g i h (<i>algi, bitangi, drogi, ligi, sfingi, tezgi, mirhi, pashi</i>).</p> <p>Sibilarizacija se može i ne mora provoditi u imenicama <i>buha, snaha, puška, pripovijetka, zagonetka, aktovka</i></p>
--	------------	-----------------------	--	--	---	---

				<p><i>imenica sibilizacija se ne provodi: <u>liga – ligi, kolega – kolegi, psiha – psihi, papiga – papigi, juha – juhi, baka – baki, seka – seki...</u></i>, a mnoge opće imenice imaju dvostruke oblike: <u>rođeka – rođaki, rođaci; krletka – krletki, krletci; oseka – oseki, oseci; sluga – slugi, sluzi.</u> Sibilizacija se ne provodi u genitivu množine imenica ženskoga roda ispred nastavka –i: <u>majki, bajki, djevojki.</u> (isto: 15)</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	33., 46., 47.	sibilizacija	Naglašava se da imenice muškoga roda, čija osnova završava na -k, -g, -h, provode sibilizaciju u nominativu, dativu, vokativu, lokativu i instrumentalu. Provodi se u jednosložnim imenicama koje imaju kratku množinu te u dativu i u lokativu jednine imenica ženskoga roda.		<p><i>junaci, junacima, junaci, (o) junacima, (s) junacima, vrazi, dusi, brci, kraci, zvuci, ruci, (o) ruci, nozi, (o) nozi, svrsi, (o) svrsi</i></p>	Sibilizacija se ne provodi u: većini imenica koje završavaju na jedan suglasnik (<i>kuki, ligi, psihi, pjegi, šljuki</i>), imenicama odmila (<i>baki, striki, seki, diki, koki</i>), imenicama koje imenuju osobu ženskoga roda sufiksom -ka (<i>Eskimki, ilirki, gimnazijalki, tramvajki</i>), imenicama na -čka, -čka, -čka te nekima na -ska i –zga (<i>koci, mački, srećki, maski, mazgi</i>), dvosložnim imenicama koje završavaju na –tka (<i>lutki, patki, tvrtki</i> , a iznimka je <i>bitki / bitci</i>) te u imenicama na dva suglasnika od kojih je zadnji g (<i>sfingi, algi, mazgi, tajgi, štangi</i>). Također se ne provodi ni u osobnim ženskim i muškim imenima, kao ni u prezimenima (<i>Anki, Helgi, Jagi, Đuki, Dragi, Mihi, Žigi, Duki, Glihi, Cohi</i>). Postoje i imenice na –h koje obično ne provode sibilizaciju

						<p>(<i>juhi, buhi, muhi</i>). Ne provodi se ni u nekim zemljopisnim imenima koja podsjećaju na osobne imenice (<i>Krki, Meki, Volgi, Kartagi</i>)</p> <p>Može se ili ne mora provoditi u nekim zemljopisnim imenima (<i>Aljaski / Aljasci, Gradiški / Gradišci, Liki / Lici</i>), trosložnim i višesložnim imenicama koje završavaju na -ka (<i>pripovijeci / pripovijetki, zagoneci / zagonetki</i>) te imenicama na -sk i -šk (<i>vojski / vojsci, greški / grešci</i>).</p>
<p>Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	9.	sibilarizacija	<p><i>Sibilarizacija je glasovna promjena koja se događa kada se fonemi k, g, h ispred fonema i mijenjaju u foneme c, z, s :</i></p> <p>junak + i > junaci, suprug + i > supruzi, orah + i > orasi.</p>		<p><i>junak + i > junaci, suprug + i > supruzi, orah + i > orasi, ruk-i > ruc-i, nog-i > noz-i, svrh-i > svrs-i.</i></p>	<p>Sibilarizacija se neće provesti u :</p> <ol style="list-style-type: none"> hipokoristicima (odmilnicama): <i>bak-i, sek-i, kok-i</i> osobnim imenima: <i>Milk-i, Zrink-i, Olg-i</i> nekim zemljopisnim imenima koja ne podsjećaju na opće imenice: <i>Krk-i, Kartag-i</i> imenicama ženskoga spola nastalim sufiksom -k-: <i>Kenijk-i, Portugalk-i, Španjolk-i</i> imenicama sa skupinom ck, čk, ćk, zg i sh: <i>pack-i, kocki-i, točk-i, vočk-i, bazg-i, pash-i</i> imenicama sa skupinama jg, lg, ng i rg: <i>tajg-i, alg-i, sfing-i, čerg-i</i> <p>Imenice ženskoga roda sa skupinom tk mogu, ali i ne moraju provoditi sibilarizaciju:</p>

						<p><i>pripovijetk-i / pripovijetc-i, krletk-i / kreltc-i, zagonetk-i / zagonetci.</i></p> <p>Imenice koje su dvosložne, a imaju spomenutu skupinu, ne provode sibilizaciju: <i>patk-i, četk-i, spletk-i, motk-i.</i></p> <p>Sibilizaciji općenito ne podliježu imenice: <i>kuka, tuka, aga, kaciga, špaga, saga, droga, škrga, papiga</i></p>
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	22., 26.	sibilizacija	Ne navode definiciju već apeliraju na znanje stečeno u prvom razredu srednje škole.		<p><i>potoci, učenici, podvizi, bubrezi, orasi, dusi, petci, zadaci / zadatci, klopoci / klopotci, predci, mladci, poredci / poreci</i></p> <p><i>čvarci, čvorci, jarci, kapci, reci / redci, pljusci, ručci, vršci, znaci, zvuci, bezi, brijezi, dusi, snijezi</i></p>	Sibilizaciju ne provode: hipokoristici (<i>seka – seki, koka – koki</i>), osobna imena (<i>Dubravki, Milki, Tonki, Helgi, Olgi, Zagi, Tihi</i>), prezimena (<i>Ladiki, Lhotki, Zniki, Alagi, Ciligi, Glihi</i>), toponimi (<i>Krki, Vuki, Kartagi</i>), imenice s osnovom na -ck, -sk, -zg, -čk, -čk (<i>kocki, mazgi, mački, vočki</i>), imenice na -g i na -tk (<i>algi, čergi, sfingi, tajgi, Katangi, Volgi, četki, lutki, motki</i>), etnici ukoliko znače osobu (<i>Bosanki, Indijki, Talijanki</i>) te imenice: <i>kuki, ciki, sinegdohi.</i>
Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	24., 27., 59.	sibilizacija	Ova se glasovna promjena navodi u poglavlju o imenicama muškoga i ženskoga roda te u poglavlju o imperfektu. U sklopu imenica muškoga roda navodi se da suglasnici k, g, h ispred i prelaze u c, z, s te da se provodi u kratkoj množini imenica muškoga roda. Do		<p><i>Kovčeg – kovčezi, vrag – vrazi, duh – dusi, junak – junaci, ruka – ruci, majka – majci, noga – nozi, snaha – snasi, peći – pecijah, teći – tecijah, strići – strizijah</i></p>	Sibilizacija se ne provodi u D i L imenica ženskoga roda i to u osobnim imenima (<i>Senki, Helgi, Zrinki, Dubravki</i>), hipokoristicima (<i>seki, baki, koki</i>), imenicama ženskoga roda na -ka (<i>četki, podstanarki, tetki</i>), ženskim etnicima (<i>Slavonki, Talijanki, Dalmatinki, Hercegovki</i>) te kod većine

			sibilarizacije dolazi ako osnova neke imenice ženskoga roda u D i L završava na k, g, h. Do sibilarizacije dolazi i u imperfektu nekih glagola.			zemljopisnih imena (<i>Malagi, Krki, Volgi</i>)
Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	29.	sibilarizacija	<i>Sibilarizacija je glasovna promjena pri kojoj se glasovi k, g, h ispred i zamjenjuju glasovima c, z, s (sibilantima).</i>		<i>Vojnik – vojnici, suprug – supruzi, siromah – siromasi</i>	
Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	11., 17., 20.	sibilarizacija	Ne definira se glasovna promjena, ali se kao podsjetnik navodi koji se glasovi mijenjaju i pod kojim uvjetima: <i>k, g, h + i = c, z, s.</i> Sibilarizacija se provodi u kratkoj množini imenica muškoga roda, te u dativu i lokativu imenica ženskoga roda, ako im osnova završava na k, g, h.		<i>Kovčeg – kovčezi, prah – prasi, ruci, majci, njezi</i>	Sibilarizacija se ne provodi u imenica odmila (baki, seki, zeki), u osobnim imenima (Anki, Zinki, Dragi, Slavki), u etnicima ž.r. (Zagrepcanki, Riječanki, Podravki (ali: Podravci – tvornici, Dubravci - djelo)), u imenica ž.r. na –ka (bolničarki, stanarki).
Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil	30.	sibilarizacija	<i>Glasovna promjena u kojoj se k, g, h ispred samoglanika i zamjenjuju glasovima c, z, s zove se sibilarizacija. K, G, H + I → C, Z, S. Glasovi c, z, s zovu se sibilanti. Otuda naziv sibilarizacija.</i>		<i>Tuga – tuzi, djevojka – djevojci, orah – orasima</i>	Ne provodi se u: osobnim imenima i prezimenima (<i>Zdenka, Protega</i>), imenicama odmila ili hipokoristicima (<i>striki, seki</i>), nekim zemljopisnim imenima (<i>Koški, Krki</i>), imenicama koje završavaju nastavkom – cka, -čka, -čka, -tka i –zga (<i>kocki, prački, točki, tvrtki, mazgi</i>).

<p>Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil</p>	<p>15.</p>	<p>sibilarizacija</p>	<p><i>Glasovna promjena u kojoj se k, g, h ispred samoglasnika i zamjenjuju glasovima c, z, s.</i></p>		<p><i>Djevojci, tuzi, orasi, vuci</i></p>	
--	------------	-----------------------	--	--	---	--

3. 3. JOTACIJA

Jotacija je, uz palatalizaciju, jedan od najtežih glasovnih promjena za učenike osnovnih i srednjih škola. Učenici teško raspoznaju ove dvije glasovne promjene pa je zato važno da se one u udžbenicima dobro objasne. U svim se udžbenicima za prvi razred srednje škole navodi definicija jotacije i pravila koja trebaju usvojiti da bi se ona provela. Na definiranje ove glasovne promjene najviše je utjecala *Hrvatska gramatika* Eugenije Barić i suradnika. Za njom su posegli svi autori udžbenika za prvi razred srednje škole osim Marine Čubrić u *Učimo hrvatski jezik 1. Udžbeniku hrvatskog jezika za 1. razred gimnazije* te Marine Čubrić i Marice Kurtak u udžbeniku *Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. razred četverogodišnjih strukovnih škola*. Ove su autorice odlučile preuzeti i oblikovati definiciju iz gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića, *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*.

U udžbenicima za drugi razred srednje škole samo Josip Silić i autorice Vedrana Močnik i Mirjana Bogdanović iznose definiciju jotacije. Na definiciju posljednje dvije autorice utjecala je *Hrvatska gramatika*. U ostalim se udžbenicima navodi samo kada se provodi ova glasovna promjena. Najčešće se navodi da se provodi u komparativu, imperfektu, instrumentalu imenica ženskoga roda u jednini. U tim je udžbenicima vidljiv utjecaj dvije gramatike; *Hrvatske gramatike* i *Školske gramatike hrvatskoga jezika*. Gramatika Eugenije Barić i suradnika utjecala je na obradu jotaciju u udžbeniku Dragice Dujmović – Markusi te na definiranje i iznošenje činjenica o provođenju jotacije u udžbeniku Vedrane Močnik i Mirjane Bogdanović. Gramatika Sande Ham utjecala je na obradu ove glasovne promjene u udžbeniku Snježane Gabelić. Najčešći primjeri provođenja koji se navode u svim srednjoškolskim udžbenicima jesu: *brz – brži, sol – solju, krv – krvlju, klicati – kličem, skakati – skačem, pisati – pišem, grub – grublji, jak – jači, radost – radošću, mlad – mlađi, smrt – smrću, grm – grmlje, glup – gluplji*.

U udžbenicima za prvi razred srednje škole kao još jedan oblik jotacije navodi se umetnuto ili epentetsko l. Spominju ga svi autori udžbenika za prvi razred srednje škole osim Marine Čubrić i Marice Kurtak u udžbeniku za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola. Od autora udžbenika za drugi razred srednje škole, epentetsko l spominje samo Marina Čubrić u udžbeniku za drugi razred četverogodišnjih strukovnih škola. Na obradu jotacije u ovom udžbeniku utjecala je gramatika Stjepka Težaka i Stjepana Babića. Nijedan udžbenik ne prikazuje neprovođenje jotacije. Obrada jotacije prikazana je u tablici 14 u nastavku rada.

Tablica 14. Obrada jotacije u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama¹⁴ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	40.	jotacija	Jotacija je glasovna promjena sljedećih suglasnika: c + j > ć, t + j > ć, g + j > ž, h + j > š, l + j > lj, k + j > č, d + j > đ, z + j > ž, s + j > š, n + j > nj. U ovu se glasovnu promjenu ubraja i umetanje epentetskoga l u skupove pj, mj, vj i fj.	<i>Jotacija je zamjenivanje nepalatalnog suglasnika palatalnim suglasnikom, a suglasnika /p, b, m, v, f/ suglasničkim skupovima /plj, blj, mlj, vlj, flj/, i to u l jd., prezentu, pridjevu trpnom, komparativu i ispred pojedinih sufikasa.</i> (Barić, Eugenija i sur 2005: 85) Primjeri: vikati – vičem, Otok – Otočanin, Rijeka – Riječanin, pamuk – pamučast, strugati – stružem, dug – duži, dugo – duže, kniga – knjižar, bubreg – bubrežast, puhati – pušem, suh – suši, suho – suše, trbuh – trbušast, nicati – ničem, Karlovac – Karlovčanin, iglica – igličast, sušica – sušičav, mazati – mažem, zapaziti – zapažaj, Pariz – Parižanin, disati – dišem, smrt – smrću, metati – mećem, žut – žući, žuto – žuće, ispratiti – ispraćaj,	<i>koplje, zemlja, krvlju, kličem, mašem, smrću, draži, solju</i>	

¹⁴

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p>cvijet – cvjećar, cvijet – cvijeće, glad – glađu, glodati – glodem, mlad – mladi, mlado – mlade, mlad – mladahan, posuda – posuđe, labud – labuđi, posoliti – posoljen, zagrliti – zagrljaj, žila – žilje, seliti – seljiv, taliti – taljiv, debeo, debelog – debeljuškast, puniti – punjen, grana – granje, jesen – jesenji, kapati – kapljem, glup – gluplji, glupo – gluplje, Europa – Europljanin, snop – snoplje, zobati – zobljem, grub – grublji, grubo – grublje, šiba – šiblje, riba – riblji, hramati – hramljem, grm – grmlje, krv – krvlju, naziv – nazivlje, krava – kravlji, Vajuf – Vakufljanin.</p>		
<p>Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije</i>. Zagreb: Profil</p>	52.	jotacija	<p><i>Jotacija je stapanje nepalatalnog suglasnika s glasom j u nov palatalni suglasnik.</i></p> <p>Postoji još jedan oblik jotacije koji nazivamo epentezom, a događa se kada se usneni suglasnici b, p, m i v nađu ispred glasa j. Tada se umeće l zbog lakšeg izgovora.</p>	<p><i>Suglasnici se b, c, f, g, h, k, l, m, n, p, s, t, v i z u kontaktu sa suglasnikom j u sufiksanim morfemima stapaju s njime u suglasnike i suglasničke skupove blj, č, flj, ž, š, č, lj, mlj, nj, plj, š, ć, vlj i ž. Takva se promjena naziva jotacijom (jer se događa u kontaktu sa suglasnikom j koji se, prema grčkome jeziku, naziva jota). (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 29 – 30)</i></p> <p>Primjeri: rab(iti) + jen(Ø) > rabljen, mic(ati) + je(m) > mičem, zašaraf(iti) i jen(Ø) ></p>	<p><i>Žući, mladi, suši, viši, brži, draži, mičem, jači, posoljen, punjen, vođah, sladi, blaži, tiši, izrađen, zapamćen, radošću, pameću, cvijeće, grmlje, grublji, snoplje, mravlji</i></p>	

				<p>zašarafljen, pomag(ati) + je(m) > pomažem, mah(ati) + je(m) > mašem, skak(ati) + je(m) > skačem, pamet(Ø) + ju > pameću, ostakl(iti) + jen(Ø) > ostakljen, namam(iti) + jen(Ø) > namamljen, ran(iti) + jen(Ø) > ranjen, poklop(iti) + jen(Ø) > poklopljen, pokos(iti) + jen(Ø) > pokošen, zapamt(iti) + jen(Ø) > zapamćen, obnov(iti) + jen (Ø) > obnovljen, razmaz(iti) + jen(Ø) > razmažen.</p> <p><i>Takvo se j, s kojim se stapaju spomenuti suglasnici u blj, č, flj, ž, š, lj, mlj, nj, plj, ž, ć, vlj i ž, nalaziu sufikslnim morfemima ja(h). Glas se l u blj, mlj, vlj i flj naziva umetnuto ili epentetsko l.</i></p> <p>(isto: 30)</p> <p>Odstupanja: <i>Jotacija se ne provodi kad je j rezultat refleksa glasa jat.</i></p> <p>(isto)</p> <p>Primjeri: bježati, pobjeda, navješćivati, posjeći, djevojka.</p>		
Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred trogodišnje strukovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga	24.	jotacija	<p><i>Jotacija je glasovna promjena prema kojoj se nepalatalni suglasnik mijenja po utjecajem glasa j u palatalni.</i></p> <p>Naglašeno je i da dolazi do epentetskog l u skupinama pj, mj, vj i mj.</p>	<p><i>Stapanje nenepčanika s glasom j u nepčanik zove se jotacija.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 57)</p> <p>Navode se pravila: <i>c i j daje č, d i j daje đ, g i j daje ž, h i j daje š, k i j daje č, l i j dalje lj, n i j daje nj, s i j</i></p>	<p><i>klic + jem > kličem, skak + jem > skačem, glad + ju > glađu, blag + ji > blaži, tih + ji > tiši, dal + ji > dalji, crn + ji > crnji, suh + ji > suši, brz + ji > brži, grm + je ></i></p>	

			<p>daje š, t i j daje ć, z i j daje ž. (isto)</p> <p>Primjeri: klicati – kličem, micati – mičem, glodati – glođem, glad – glađu, mlad – mlađi, izraditi – izrađen, voditi – vođah, blag – blaži, lagati – lažem, mahati – mašem, tih – ziši, jak – jači, skakati – skačem, dalek – dalji, sol – solju, moliti – moljah, tanak – tanji, zelen – zelenju, goniti – gonjah, pisati – pišem, visok – viši, nositi – nošah, smrt – smrću, ljut – ljući, mlatiti – mlačah, isplatiti – isplaćen, cvijet – cvijeće, btz – brži, mazati – mažem, voziti – vožah, opaziti – opažen.</p> <p><i>Jotacijom se smatra i nešto drukčija pojava, kada se između usnenih suglasnika b, p, m, v i glasa j umeće suglasnik l koji se onda s glasom j stapa u lj. Ovako umetnuto l zove se epentetsko l. (isto: 58)</i></p> <p>Primjeri: groblje, zobljem, grublji, snoplje, kapljem, gluplji, grmlje, hramljem, zdravlje, življi, izlomljen.</p>	<p>grmlje, grub + ji > grublji, skup + ji > skuplji, isprav + jen > ispravljen</p>	
--	--	--	--	---	--

<p>Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>30. – 31.</p>	<p>jotacija</p>	<p>U ovom se udžbeniku kreće s pravilom za jotaciju koje glasi: NEPALATALNI SUGLASNIK + J > PALATALNI SUGLASNIK. Ističe se da je naziv za ovu glasovnu promjenu došao od grčkog <i>jota</i>.</p> <p>Spominje se i epentetsko l koje se umeće u skupine mj, bj, vj i pj.</p>	<p><i>Jotacija je glasovna promjena u kojoj se nenepčanic stapa s glasom j u nepčanic. Jotacija je dobila naziv prema: jota, a jota je grčki naziv za glas j. Jotacija se razlikuje od svih ostalih glasovnih promjena po tom što je jotacija stapanje dvaju glasova, a u ostalih promjena jedan se glas samo zamjenjuje drugim. Ako se ispred j nađu b, p, m, v tada se između b, p, m, v i j umeće l koje se s glasom j stapa u lj. To se l naziva epentetsko l. (Ham, Sanda 2002: 16 – 17) Provodi se u instrumentalu jednine imenica ženskoga roda ispred nastavka –ju, u komparativu pridjeva ispred nastavka – ji, u glagolskih pridjeva trpnih ispred nastavaka – jen, -jena, -jeno..., u prezentu ispred nastavaka –jem, -ješ, -je..., u imperfektu ispred nastavaka – jah, -jaše..., u imperativu ispred nastavaka –ji, -jimo, -jite.</i></p> <p>Primjeri: Klic + jem > kličem, skak + jem > skačem, smrt + ju > smrću, glad + ju > glađu, drag + ji > draži, brz + ji > brži, mah+ jem > mašem, pis+ jem > pišem, sol + ju > solju, tan + ji > tanji, zob + ju > zoblju, kap + jem ></p>	<p><i>žući, crnji, pišem, kličem, solju, lišće, grožđe, grmlje, groblje, kapljem, krvlju</i></p>	
--	------------------	-----------------	---	---	--	--

				<p>kapljem, hram + jem > hramljem, krv + ju > krvlju, kost + ju > košću, radost + ju > radošću, ljubav + ju > ljubavlju, niz + ji > niži, dal + ji > dalji, dub + ji > dublji, deb + ji > deblji, izlom + jen > izlomljen, nod + jen > nošen, pis + jem > pišem, glod + jem > glođem, zob + jem > zobljem, nos + jah > nošah, vod + jah > vođah, pis + ji > piši, mah + ji > maši</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije</i> . Zagreb: Profil	50.	jotacija	O jotaciji se govori samo u sklopu imenica ženskoga roda jednine i to kad se radi o instrumentalu.		<i>milošću, krvlju</i>	
Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	9.	jotacija	<i>Jotacija je promjena kada se npr. fonemi t i d s fonenom j stapaju u foneme ć i đ.</i>		<i>ukrot + jen > ukroćen, nagrad + jen > nagrađen</i>	
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije</i> . Zagreb: Profil	27.	jotacija	O jotaciji se govori samo u sklopu nastavka –(j)u koji dobivaju imenice ženskoga roda u instrumentalu jednine. Nastavak –(j)u dobivaju imenice čija osnova završava na –t, -d i –l te čija osnova završava na labijale p, b, v ili m s umetanjem l.		<i>mašću, radošću, glađu, solju, mišlju, kaplju, zoblju, krvlju</i>	

Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	28., 61.	jotacija	Jotacija se obrađuje u poglavlju o imenicima ženskoga roda i u poglavlju koje se vezuje uz imperfekt. Navodi se da imenice koje završavaju na nulti morfem provode jotaciju ako se spajaju s nastavkom – ju. Glagoli kojima osnova završava na suglasnik provode jotaciju ako se imperfekt tvori nastavkom – jah.		<i>glad + ju → gladu, krv + ju → krvlju, smrt + ju → smrću, dolaziti – dolažah, voditi – vođah, misliti – mišljah</i>	
Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. razred četverogodišnjih strukovnih škola</i> . Zagreb: Školska knjiga	33.	jotacija	<i>Jotacija je stapanje nepalatalnog suglasnika j u nov palatalni suglasnik:</i> <i>c č</i> <i>d đ</i> <i>g j ž</i> <i>h š</i> <i>k č</i> <i>l lj</i> <i>n j nj</i> <i>s š</i> <i>t ć</i> <i>z ž</i>		<i>Klic(ati)+ jem – kličem, mlad + ji – mlađi, blag + ji – blaži, suh + ji – suši, skak(ati) + jem – skačem, sol + ju – solju, tan(ak) + ji – tanji, pis(ati) + ji – pišem, cijet + ji – cvijeće, opaz(iti)+ jem – opažen</i>	
Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. razred četverogodišnji strukovnih škola</i> . Zagreb: Školska knjiga	11., 20., 37.	jotacija	Nema definicije glasovne promjene, ali se navode glasovi koji sudjeluju u ovoj glasovnoj promjeni: <i>c + j = č, d + j = đ, g + j = ž, h + j = š, j + j = ĉ, l + j = lj, n + j = nj, s + j = š, t + j = ć, z + j = ž, između glasova pj, mj, bj i vj umeće se epentetsko č: plj, mlj, blj, vlj.</i> Jotacija se provodi u instrumentalu imenica ženskoga roda te u komparaciji pridjeva koji se tvore sufiksom – ji.		<i>Glad + ju- gladu, radost + ju – radošću, mlad + j(i) – mlađi, blag – blaži, jak – jači, tanak – tanji, visok – viši brz – brži, grub – grublji, glup – gluplji</i>	

<p>Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>37., 38.</p>	<p>jotacija</p>	<p><i>Jotacija je glasovna promjena kojoj se napalatal spaja s suglasnikom j i nastaje palatal. Jotacija dolazi od grčkoga nazova za slovo j – jota. Jotacija se u riječima provodi prema sljedećim pravilima:</i> <i>d + j → đ, c + j → č</i> <i>t + j → ć, s + j → š</i> <i>k + j → č, z + j → ž</i> <i>g + j → ž, l + j → lj</i> <i>h + j → š, n + j → nj.</i></p> <p><i>Postoji još jedan oblik jotacije. Događa se kada se između suglasnika p, b, m, v i glasa j umeć glas l. To se umetnuto l naziva epentetsko l, a glasovna promjena epenteza. Epenteza je oblik jotacije kod kojeg se između glasova p, b, m, v i glasa j umeće glas l.</i></p>		<p><i>Mlad + ji – mlađi, udis(ati) – jem- udišem, ne opaz(iti) + jena – neopažena, klic + jem – kličem, piš + jem – pišem, brz + ji – brži, sol + ju – solju, tan + ji – tanji, ljt + ji – ljući, skak + jem - skačem, lag + jem – lažem, tih + ji - tiši, grob + je – grobje – groblje, glup + ji - glupji – gluplji, grm + je – grmje – grmlje, zdrav + je – zdravje – zdravlje</i></p>	
<p>Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>16.</p>	<p>jotacija</p>	<p><i>Glasovna promjena u kojoj se nepalatal spaja sa suglasnikom j i nastaje palatal. Jotacija se provodi u tvorbi komparativa pridjeva s nastavkom – ji, u pridjeva koji u osnovi imaju ije i krata ga te u pridjevima sa završetkom – ak, –ek, –ok, –eo.</i></p>		<p><i>Mlad + ji, ljut+ ji, skak + jem, lag + jem, klic + jem, tih + ji, pis + jem, sol + ju, brz + ji, tan +ji, radošću, niz + ji – niži, lud – luđi, mlad – mlađi, tvrd – tvrđi, blag –blaži, drag – draži, gluh – gluši, suh – suši, jak – jači, crn – crnji, čest – češći, čvrst – čvršći, gust – gušći, krut – krući, ljut – ljući, žut – žući, grub – grublji, glup – gluplji, tup – tuplji, živ – življi, kriv –</i></p>	

					<i>krivlji, bijel – bjelji, blijed – bljeđi, blizak – bliži, gladak – gladi, nizak – niži, dalek – dalji, dubok – dublji, visok – viši, debeo – deblji</i>	
--	--	--	--	--	--	--

3. 4. NEPOSTOJANO A

Na obradu nepostojanoga a u udžbenicima za prvi razred srednje škole najviše je vidljiv utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* Sande Ham. Ona je utjecala na obradu ove glasovne promjene u svim udžbenicima za prve razrede srednje škole, osim u udžbeniku Snježane Zrinjan (*Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole*) u kojem je uočljiv utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića. Spomenuta je gramatika utjecala, uz gramatiku Sande Ham, i na definiranje nepostojanog a u udžbeniku Marine Čubrić i Marice Kurtak (*Hrvatski jezik 1.: udžbenik za 1. razred četverogodišnjih strukovnih škola*). Samo se u dvama udžbenicima za prvi razred srednje škole uz definiciju ove glasovne promjene navodi i gdje se ona provodi. To su udžbenici Marine Čubrić (*Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije*) i Dragice Dujmović – Markusi (*Fon – Fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*) u kojima je zajedničko spominjanje nominativa jednine i genitiva množine imenica muškoga roda u provođenju nepostojanog a.

U udžbenicima za drugi razred srednje škole samo se u udžbeniku Vedrane Močnik i Mirjane Bogdanović navodi definicija nepostojanog a, a u ostalim se udžbenicima spominje gdje se provodi. Najčešće što se navodi za provođenje ove glasovne promjene jest: nominativ jednine i akuzativ jednine za nešto neživo u imenicama muškoga roda te genitiv množine imenica ženskoga i srednjega roda. U udžbenicima u kojima se pojavljuju ovi podaci vidljiv je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* jer i Sanda Ham spominje ove podatke.

U svim se udžbenicima najčešće spominju sljedeći primjeri: *lonac – lonca, momak – momka, vrabac – vrapca, djevojka – djevojaka, ravan – ravna*. Neki su od ovih primjera preuzeti iz gramatike Sande Ham. Nijedan udžbenik ne spominje neprovođenje ove glasovne promjene.

Tablica 15. Obrada nepostojanog a u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama¹⁵ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	41.	nepostojano a	Autorica ove knjige obrađuje nepostojano a u sklopu poglavlja koje naziva <i>nepostojani samoglasnici</i> . Nepostojano a opisuje kao otvornik a koji nestaje u jednom obliku riječi i ponovno se pojavljuje u nekom drugom obliku. Nepostojano a umeće se u osnovu riječi između dvaju suglasnika u nominativu i akuzativu jednine i genitivu množine imenica muškoga roda te u genitivu množine imenica ženskoga i srednjega roda.	<i>Nepostojani suglasnici su oni koji se javljau u pojedinim oblicima imenica i pridjeva, dok u drugima izostaju.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 80) <i>Alternacija a/Ø</i> <i>a. u svim padežima jd. i mn. m. r. osim N jd., G mn. i A jd. za neživo</i> <i>b. u određenom liku pridjeva m. r. i u mn. m. r. pridjeva i zamjenica</i> <i>c. u ž. i sr. R. neodr. lika pridjeva i zamjenica.</i> (isto) Primjeri: kosac – kosca – kosci, stolac – stolca – stolci, kratak – kratki, kakav – kakvi, sav – svi, sitan – sitna, sitno; sav – sva, sve.	<i>vrabac, Zagorac, stolac</i>	

¹⁵

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

<p>Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>49.</p>	<p>nepostojano a</p>	<p><i>Nepostojano a je ono a koje se gubi i ponovno javlja u različitim oblicima iste riječi (uvijek u zadnjem slogu).</i></p> <p>Najčešće se javlja u nominativu jednine i genitivu množine nekih imenica, u nominativu jednine neodređenih pridjeva te u nominativu jednine nekih zamjenica.</p>	<p><i>Kad se takva raspodjela (kt) u primarnome sustavu fonema hrvatskoga jezika pojavi, razdvaja se samoglasničkim fonemom a, koji se naziva nepostojano a. Tako je i s raspodjelama stn i stk. Iz istih se razloga između st i n i st i k umeće nepostojano a. (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 23)</i> <i>Primjeri: no-kt(-a): no-kat(-Ø), ko-ri-stn(-Ø) > ko-ri-stan(-Ø), na-prs-tk(-a): na-prs-tk(-Ø) > na-prs-tak(-Ø)</i></p>	<p><i>vrabac – vrapca – vrabaca, momak – momka – momaka, lažljivac – lažljivca – lažljivaca, naranča – naranče – naranača, izložba – izložbe – izložaba, umoran – umorna, modar – modra, bistar – bistra, kakav – kakva, sav – svega, nekakav – nekakva</i></p>	
<p>Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred trogodišnje strukovne škole</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>26.</p>	<p>nepostojano a</p>	<p>Ovdje i nije baš obrađena problematika nepostojanoga a, samo je naglašeno da ono ne postoji u svim oblicima riječi.</p>	<p><i>Neke riječi između dva zadnja suglasnika imaju samoglasnik a, koji ne dolazi u svim oblicima takve riječi. Takvo a koje postoji samo u nekim oblicima iste riječi zove se nepostojano a. (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 54)</i> <i>Nepostojano a najčešće dolazi:</i> <i>a) u nominativu jednine i genitivu množine nekih imenica muškoga roda</i> <i>b) u genitivu množine nekih imenica ženskog roda</i> <i>c) u nominativu jednine muškog roda u neodređenom obliku</i> <i>d) u nominativu muškog roda jednine nekih zamjenica.</i> <i>(isto: 54 – 55)</i> <i>Primjeri: borac – borca, borci – boraca, momak – momka,</i></p>	<p><i>početak</i></p>	

				<p>momci – momaka, ustupak – ustupka, ustupci – ustupaka, kolebljivac – kolebljivca, kolebljivci – kolebljivaca, daska – daske – dasaka; bačva – bačve – bačava, sestra – sestre – sestara, ponikva – ponikve – ponikava, dobar – dobri, kratak – kratki, mrtav – mrtvi, sitan – sitni, šupalj – šuplji, topao – topli, radostan – radosni, zahvalan – zahvalni, sav – svi, kakav – kakvi, ikakav – ikakvi, takav – takvi, nikakav – nikakvi, kojekakav – kojekakvi.</p>		
<p>Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	36.	nepostojano a	<p>Navodi se da nepostojano a postoji samo u nekim oblicima riječi te mu se ne pridodaje baš prevelika važnost kao glasovnoj promjeni.</p>	<p><i>Nepostojano a ono je a koje se umeće u osnovu riječi između dvaju završnih suglasnika i koje postoji samo u nekim oblicima iste riječi.</i> (Ham, Sanda 2002: 13) Javlja se u imenica muškog roda u nominativu jednine i genitivu množine, akuzativu imenica muškoga roda koje znače nešto neživo, u imenica muškoga roda stranoga podrijetla u genitivu množine, u genitivu množine imenica srednjega roda kojima osnova završava na dva suglasnika, u genitivu množine imenica ženskoga roda kojima osnova završava na dva suglasnika, u imenica ženskoga roda na –Ø u nominativu i akuzativu jednine, u neodređenih</p>	<i>momak, nokat</i>	

				<p>pridjeva muškoga roda na – ak, -an i –ar u nominativu jednine, u nominativu jednine pridjevne zamjenice kakav i neodređenih zamjenica složenih s tom pridjevnom zamjenicom, u nominativu glavnoga broja jedan i u nominativu rednih brojeva sedam i osam.</p> <p>Primjeri: konac – konca, konci – konaca, nokat – nokata, lonac – lonaca, pas – pasa, dijalekt – dijalekata, talent – talenata, dirigent – dirigenata, subjekt – subjekata, objekt – objekata, pisama, stabala, djevojaka, sorata, pušaka, žrtava, ravan , sablazan, plijesan, pomisao, tanak, ravan, mokar, kakav, svakakav, nikakav, jedan, sedam, osam.</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije</i> . Zagreb: Profil	33., 50., 51.	nepostojano a	<p>Ne spominje se definicija ove glasovne promjene, ali se daju neke osobitosti za njegovo provođenje. Napominje se da se nepostojano a nalazi u nominativu jednine i genitivu množine imenica muškoga roda čija osnova završava na dva suglasnika, a u ostalim ga padežima nema.</p> <p>Imenice muškoga roda kojima osnova završava na –kt, -nt –pt i –rt te u skupinama db, džb i žb uvijek u genitivu množine imaju nepostojano a.</p>		<p><i>konac, lonac, kobac, poklop, konflikt – konflikata, akcent – akcenata, koncept – koncepata, koncert – koncerata, igla / igala, zemlja / zemalja, pjesma / pjesama, sestra / sestara, bukva / bukava, djevojka / djevojaka, naredba / naredaba, svjedodžba / svjedodžaba, optužba / optužaba</i></p>	

			Genitiv množine imenica ženskoga roda tvori se nastavcima –a, -i i –u. Ukoliko se tvori nastavkom –a, imenice kojima osnova završava na dva suglasnika dobivaju u genitivu množine nepostojano a. To se događa samo ako skupina završava na l, lj, m, r, v ili k.			
Šilić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	16., 17., 23.	nepostojano a	Ne definira se nepostojano a, već se daju primjeri i pravila u kojima se ta glasovna promjena provodi. Navodi se da se ta glasovna promjena naziva tako zato što neki padeži imaju a, a neki ne. Imenice muškoga roda koje završavaju na -Sak i na -Sac (S = suglasnik), u genitivu jednine gube a, a vraća se u genitivu množine. Nepostojano a u genitivu množine dobivaju i imenice kojima osnova u nominativu jednine muškoga roda završava na nt, rt, kt, pt.		<i>krivacø – krivca – krivaca, golubak – golupka – golubaka, izvadak – izvatka – izvadaka, elementø – elemenata, ekspertø – eksperata, subjektø – subjekata, konceptø – koncepata</i>	Postoje primjeri u kojima se nepostojano a ne mora provoditi jer se može doživjeti kao neprirodno. To se događa kod imenica muškoga roda čija osnova završava na suglasničku skupinu ks: <i>indeksø – indeksa, aneksø – aneksa, paradoksø – paradoksa, kodeksø – kodeksa.</i>
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	22. – 23.	nepostojano a	Ni u ovoj se knjizi ne daje definicije nepostojanoga a. Autori navode da su mnoge imenice muškoga roda načinjene sufiksima s nepostojanim a. Takvi su sufixi, npr. -(a)c i -(a)k, česti i njima se mogu tvoriti nove riječi. Nepostojano a dolazi samo u nominativu jednine i u genitivu množine imenica muškoga roda, ali ponekad i u akuzativu jednine ukoliko je on jednak nominativu jednine.		<i>čamac, glumac, klanac, lonac, starac, živac, otac, čvarak, čvorak, jarak, kapak, redak pojam, sajam, tigar, vjetar, bubanj, gležanj, oganj, toranj, igra, letva, sestra, zemlja, izvedba, karta, usna, crkva, basna</i>	Imenice koje ne provode ovu glasovnu promjenu obično su imenice sa slogotvornim l (<i>bicikl, fascikl</i>) te još neke druge kao npr. imenica <i>adverb</i>

Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	27., 28., 45.	nepostojano a	Nepostojano se a obrađuje u sklopu imenica muškoga i ženskoga roda te u sklopu poglavlja o pridjevima. Navodi se da se pojavljuje u N jd. i G mn. Nekih imenica muškoga roda te u G mn. Nekih imenica ženskoga roda. U sklopu poglavlja o pridjevima, samo se spominje kao jedan od češćih glasovnih promjena koja zahvaća pridjeve.		<i>Lonac, borac, ustupak, momak, kruška – krušaka, bilješka – bilježaka</i>	
Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. razred četverogodišnjih strukovnih škola</i> . Zagreb: Školska knjiga	34 – 35.	nepostojano a	<i>Otvornik a u nekim se oblicima riječi ponaša „nepostojano“. Nedostaje u jednom obliku riječi, pa se ponovno pojavi u nekom drugom obliku. Takvo a zove se nepostojano a.</i>		<i>Vrabac – vrapca, vrapci – vrapaca, Zagorac – Zagorca, Zagorci – Zagoraca, stolac – stolci, stolci – stolaca</i>	
Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. razred četverogodišnji strukovnih škola</i> . Zagreb: Školska knjiga	17., 20.	nepostojano a	Ne navodi se definicija glasovne promjene. Autorica u poglavlju o imenicama muškoga roda navodi da se nepostojano a pojavljuje u nominativu jednine i genitivu množine. Autorica tvrdi: <i>Suglasnički skup ispred – ā rastavlja se nepostojanima, ali ne za sve imenice: harfā, tajnā, jahtā uz harfī, tajnī, jahtī. Imenice koje nemaju nepostojano a u genitivu množine imaju nastavak – ī i nastavak – ā.</i>		<i>Momak – momka, momci – momaka</i>	

<p>Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil</p>	<p>33.</p>	<p>nepostojano a</p>	<p><i>Takvo a koje se javlja samo u nekim oblicima iste riječi između dva zadnja suglasnika zove se nepostojano a.</i></p>		<p><i>Momak – momka, momci – momaka, vrabac-vrapca, mačak – mačka, školjka – školjaka, izložba – ozložaba, naranča – naranača, pas – psa, lonac – lonca, početak – početka, žrtve – žrtava, subjekti – subjekata, tanak – tanka, gladak – glatka, ravan – ravna, mokr – mokra, kakav – kakva, nekakav – nekakava, svakakav – svakakva.</i></p>	
<p>Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil</p>	<p>15.</p>	<p>nepostojano a</p>	<p><i>Takvo a koje se javlja samo u nekim oblicima iste riječi između dva zadnja suglasnika zove se nepostojano a.</i></p>		<p><i>Mačak – mačka, vrabac – vrapca, daske – dasaka, djevojaka, izložaba</i></p>	

3. 5. NEPOSTOJANO E

U udžbenicima za prvi razred srednje škole ne daju se definicije ove glasovne promjene već se navodi kako se ona veže uz kajkavska prezimena, mjesta i kajkavski govor. U tim je udžbenicima najviše vidljiv utjecaj *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i suradnika. Ova gramatika utjecala je na sve udžbenike za prve razrede srednje škole osim na udžbenike Snježane Zrinjan (*Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole*) i autorica Vesne Kajganić i Vedrane Močnik.

U udžbenicima za drugi razred srednje škole ne pojavljuje se definicija ove glasovne promjene. U pet od šest obrađenih udžbenika ne spominje se nepostojano e. Ne spominje ju ni Sanda Ham u *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika*. Ovu glasovnu promjenu spominju Mijo Lončarić i Ante Bičanić u udžbeniku koji se više ne upotrebljava u nastavi hrvatskoga jezika.

Najčešće se navodi sljedeći primjeri: *Čakovec – Čakovca, Gbec – Gupca, Vrabec – Vrapca* i *Klanjec – Klanjca*. U primjerima je također vidljiv utjecaj dviju gramatika; *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i suradnika i *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića. Nijedan od obrađenih udžbenika ne spominje neprovođenje ove glasovne promjene (vidi tablicu 16.)

Tablica 16. Obrada nepostojanog e u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama¹⁶ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	41.	nepostojano e	Navodi se da ova glasovna promjena ulazi u hrvatski standardni jezik zahvaljujući kajkavskom narječju i kajkavskim prezimenima i zemljopisnim imenima.	<p><i>Nepostojani samoglasnici su oni koji se javljaju u pojedinim oblicima imenica i pridjeva, doku u drugima izostaju.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 80)</p> <p><i>Alternacija e/Ø</i> <i>a. u kajkavskim toponimima</i> <i>b. u kajkavskim prezimenima.</i> (isto) Primjeri: Čakovec – Čakovca, Markuševac – Markuševca, Gubec – Gupca, Vrabec – Vrapca.</p> <p><i>Odstupanja: u nekim se kajkavskim prezimenima odstupa od te alternacije, npr. Maček – Mačeka, Slaviček – Slavičeka, Brabec – Brabeca.</i> (isto)</p>	Čakovec, Vrbovec, Markuševac, Gubec, Zebec, Slaviček	

¹⁶

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	49.	nepostojano e	Ova se glasovna promjena spominje uz poglavlje o nepostojanom a i to kao dodatak na margini pod naslovom ZA 5+! Ona nije obrađena u ovom udžbeniku, već se napominje da se pojavljuje u kajkavskim govorima.	U <i>Gramatici hrvatskoga jezika</i> ne spominje se ova glasovna promjena.		
Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga	26.	nepostojano e	Ova se glasovna promjena definira i kao nepostojano a, tj. Samo se navodi da ne postoji u svim oblicima riječi. Nepostojano e provodi se u prezimenima i u imenima mjesta koja se iz kajkavskog narječja prenose u hrvatski standardni jezik.	<i>Neka kajkavska prezimena i mjesna imena između dva zadnja suglasnika imaju samoglasnik e koji postoji samo u nekim oblicima iste riječi. Takvo se e zove nepostojano e.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 55) Primjeri: Belec – Belca, Čakovec – Čakovca, Ivanec, Ivanca, Klanjec – Klanjeca, Kumrovec – Kumrovca, Lukavec – Lukavca, Mirkovec – Mirkovca, Osredek – Osretka, Peteranec – Peteranca, Petrijanec – Petrijanca, Tuhelj – Tuhlja, Vrbovec – Vrbovca, Vuger – Vugra, Gubec – Gupca, Krtanjek – Krtanjka, Medenec – Medenca, Sremec – Sremca, Vrabec – Vrapca. Odstupanje: <i>Ako se u jezičnoj praksi ustalilo, u prezimenima može to e biti i postojano.</i> (isto) Primjeri: Maček – Mačeka, Slaviček – Slavičeka, Zebec – Zebeca.	Čakovec, Gubec	

Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	37.	nepostojano e	Ova se glasovna promjena definira kao nepostojano a, tj. samo se navodi da ne postoji u svim oblicima riječi. Nepostojano e provodi se u prezimenima i u imenima mjesta koja se iz kajkavskog narječja prenose u hrvatski standardni jezik.	U <i>Školskoj gramatici hrvatskoga jezika</i> ne spominje se ova glasovna promjena.	<i>Čakovec, Gubec</i>	
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil		nepostojano e	Glasovna se promjena ne spominje.			
Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga		nepostojano e	Glasovna se promjena ne spominje.			
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	23.	nepostojano e	Glasovna se promjena ne definira, ali se obrazlaže da se umjesto nepostojanoga a, u kajkavskim govorima, u prezimenima i zemljopisnim imenima našlo e te se tako sačuvalo.		<i>Čakovec, Maček</i>	
Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga		nepostojano e	Ne navodi se spomenuta glasovna promjena.			

Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	35.	nepostojano e	Ne navodi se definicija glasovne promjene, ali se napominje da je ono ušlo u standardni hrvatski jezik preko kajkavskih vlastitih i zemljopisnih imena.		Čakovec – Čakovca, Gubec, Gupca, Vrbovec – Vrbovca, Markuševac – Markuševca	
Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga		nepostojano e	Ne spominje se spomenuta glasovna promjena.			
Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil	34.	nepostojano e	<i>U nekim se riječima kajkavskog podrijetla (mjesne imenice, prezimena) javlja nepostojano e. Takvo e koje se javlja samo u nekim oblicima iste riječi između dva zadna suglasnika, zove se nepostojano e.</i>		Ranogajec – Ranogajca, Čakovec – Čakovca, Gubec – Gupca	
Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil		nepostojano e	Ova se glasovna promjena ne spominje.			

3. 6. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI

U udžbenicima za prvi razred srednje škole vidljiv je utjecaj dviju gramatika na obradu ove glasovne promjene. Za *Školskom gramatikom hrvatskoga jezika* posegnule su Dragica Dujmović – Markusi, autorica udžbenika *Fon – Fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*, i Snježana Zrinjan, autorica udžbenika *Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred trogodišnje strukovne škole*. Druga gramatika koja je utjecala na obradu jedančenja suglasnika po zvučnosti jest *Hrvatska gramatika*. Ona je utjecala na definiciju ove glasovne promjene u udžbeniku Snježane Zrinjan za četverogodišnje strukovne škole. Utjecaj obiju gramatika vidljiv je u definiciji autorica Vesne Kajganić i Vedrane Močnik.

U udžbenicima za drugi razred srednje škole definiciju jednačenja suglasnika po zvučnosti donose Josip Silić, Mijo Lončarić i Ante Bičanić te Vedrana Močnik i Mirjana Bogdanović. U udžbeniku posljednjih autorica preuzeta je i oblikovana definicija iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika* i *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*. U ostalim se udžbenicima spominju podaci o provođenju ove glasovne promjene. Najčešće se spominje provođenje u imenica muškoga roda nakon gubljenja nepostojanoga a te je u tome ujedno vidljiv utjecaj gramatike Sande Ham.

U svim se obrađenim udžbenicima hrvatskoga jezika, osim u udžbenicima Marine Čubrić (*Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije* i *Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. razred četverogodišnjih strukovnih škola*), Josipa Silića, Dragice Dujmović – Markusi (*Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije*) te Mije Lončarića i Ante Bičanića spominje neprovođenje jednačenja suglasnika po zvučnosti. Ti udžbenici najčešće navode da se neprovođenje događa u suglasničkim skupinama ds, dš, dc, dč, dc, u složenicama u kojima je prvi dio ispod ili iznad, u tuđicama te u riječima u kojima bi došlo do promjene značenja ako se glasovna promjena provede. Najčešći primjeri provođenja koji se spominju u obrađenim udžbenicima jesu: *svat – svadba, naručiti – narudžba, vrapac – vrapca, nizak – niska, sladak – slatka, iz + kopati – iskopati*. U tablici 17 prikazana je obrada ove glasovne promjene u udžbenicima i gramatikama hrvatskoga jezika.

Tablica 17. Obrada jednačenja suglasnika po zvučnosti u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama¹⁷ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	42. – 44.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	Autorica apelira na to da se prvenstveno treba naučiti podjela zatvornika na zvučne i bezvučne glasove i njihove parnjake te ih prikazuje u tablici. Navodi se da sam naziv ove glasovne promjene govori o izjednačavanju dva zatvornika da bi bili jednaki po zvučnosti te se ona uvijek događa na granici morfema. Pravilo je da se uvijek mijenja prvi suglasnik jer je drugi jači i određuje zvučnost ili bezvučnost para. U prikazu ove glasovne promjene upotrijebljene su dvije formule: $Z+B=BB$; $B+Z=ZZ$. Zvučni suglasnik dobiven od svog bezvučnog para ostaje zvučan u čitavoj sklonidbi bez obzira promijeni li se zvučna okolina ili ne. Bezvučni se suglasnik dobiven od svog zvučnog para vraća u zvučni	<i>Suglasnici koji se razlikuju po svojstvu zvučnosti jednače se tako da se prvi suglasnik skupa zamjenjuje suglasnikom po zvučnosti jednakim drugom suglasniku skupa. Dvije su takve alternacije: ozvučenje i obezvučenje.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 77) Primjeri: top – tobdžija, oklop – oklobdžija, svat – svadba, put – popudbina, brojiti – zbrojiti, družiti – združiti, gurati – zgurati, za dušu – zadužbina, svjedočiti – svjedodžba, burek – buregdžija, interes – intereždžija, miraz – miraždžija, vrabac – vrapca, crtati – opcertati, vrabac – vrapčji, čarati – opčaranost, hoditi – ophoditi, kopati – opkopati, šiba – šipka, služiti – opslužiti, šišati – opšišati,	<i>Glodac – glodca, bitak – bitci, Gubec – Gupca</i>	U trosložnim imenicama koje završavaju na – dac, -dak, -tac i –tak dopuštena je dvostrukost (<i>nedostatak – nedostaci/nedostaci, pogodak – pogodci/pogoci</i>). Zvučno d ostaje u pisanju ispred c, č, ć, š, s u složenicama <i>podcijeniti, nadčovjek, odćurlikati, predsjednik, predškolski</i> , u složenicama s prijedlozima ispod i iznad iako druga riječ započinje bezvučnim suglasnikom (<i>ispodprosječan, iznadprosječan</i>) te u nekim složenicama zbog jasnoće (<i>podđakon, nadtrčani</i>). Do jednačenja po zvučnosti ne dolazi u složenicama koje sadrže broj i dodaje im se godišnji (<i>petgodišnji</i>) te na granici prvoga i drugoga dijela složenice (<i>postdiplomski, adsorpcija</i>). Imena ljudi i zemljopisna imena zadržavaju neprovođenje ili provođenje ove glasovne

¹⁷

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

			<p>kada se promijeni zvučna okolina.</p>	<p>trgati – optrgati, raditi – odraditi, fučkati – ptfučkati, hraniti – othraniti, gladak – glatko, sladak – slatka, kopati – otkopati, platiti – otplatiti, glumiti – odglumiti, bigec – bokca, bokčija; smeđ – smečkast, curiti – iscuriti, fučkati – isfučkati, hlapiti – ishlapiti, kopati – iskopati, plivati – isplivati, trajati – ustrajati, plamsati – rasplamsati, brojiti – izbrojiti, buditi – uzbuditi, bacati – razbacati, lažac – lašca, muž – muški.</p> <p>Odstupanja:</p> <p>a. u nekim domaćim složenicama, npr. ivanićgradski, Josipdol, b. u nekim posuđenicama, npr. jurisdikcija, gangster</p> <p>c. u stranim vlastitim imenima, npr. Tbilisi, Habsburg, vašingtonski</p> <p>d. u skupovima ds, dš na granici prefiksa i osnove, te osnove i sufiksa, npr. gradski, odšetati, podstanar, podšišati, podšivati,</p> <p>e. u skupovima dc, dč, dc, bp,dt, zs, zš na granici prefiksa i osnove.</p>		<p>promjene (<i>Vlatko/Vladko</i>).</p>
--	--	--	--	--	--	---

<p>Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>49 – 50.</p>	<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p>Ne definira se ova glasovna promjena, samo se napominje kada se događa. Do jednačenja dolazi kada se dva suglasnika koja su različita po zvučnosti nađu jedan pokraj drugoga. Zvučni suglasnik ispred bezvučnog prelazi u svoj bezvučni par, a bezvučni ispred zvučnog u svoj zvučni par. Navodi se da jednačenje suglasnika nazivamo i asimilacijom suglasnika te se objašnjava kao težnja za izjednačavanjem dvaju suglasnika koji su jedan pokraj drugoga.</p>	<p><i>Kad se zvučni suglasnici nađu ispred nezvučnih, prelaze u svoje nezvučne parnjake. Zvučni su suglasnici b, d, dž, đ, g, z i ž, a nezvučni p, t, č, ć, k, s, š, f, c, h. Nezvučni se suglasnici c, f i h u svojim promjenama očituju samo u izgovoru. Te se promjene nazivaju izjednačavanjem ili asimilacijom po zvučnosti.</i> (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 24 – 25) Primjeri: ob + točiti > optočiti, ob + kopati > opkopati, ob + stati > opstati, ob + činiti > opčiniti, ob + čutjeti > opčutjeti, ob + šiti > opšiti, ob + hoditi > ophoditi, od + pasti > otpasti, od + kopčati > otkopčati, iz + pustiti > ispustiti, iz + točiti > istočiti, iz + kopati > iskopati, iz + curiti > iscuriti, iz + forsirati > isforsirati, iz + hraniti > ishraniti, s + biti > zbiti, gibak – gibka > gipka; gladak – gladka > glatka; bogac – bogca > bokca; nizak – nizka > niska, lažac – lažca > lašca; jednač(iti) + ba > jednačba > jednadžba; glas + ba > glasba > glazba.</p> <p>Odstupanje: <i>Suglasnici ispred suglasnika m, n, nj, l, lj, r, v i j ne</i></p>	<p><i>Rob + stvo > ropstvo, uz + put > usput, svat + ba > svadba, naruč + ba > narudžba</i></p>	<p>Iznimke su suglasničke skupine dc, dč, dć. Ds, dš (<i>podcijeniti, odčitati, predstava, podšišati</i>), složenice s prijedolcima ispod i iznad (<i>ispodprosječan, iznadprosječan</i>) te druge složenice kada je potrebno radi jasnoće (<i>podtekst, postdiplomski, nadtrčati</i>).</p>
---	-----------------	---	--	--	---	---

				<p><i>mijenjaju se ni u svoje zvučne ni u svoje nezvučne parnjake. (isto: 25)</i> Primjeri: od + mrznuti > odmrznuti, ob + lizati > oblizati, s + močiti > smočiti.</p>	
<p>Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred trogodišnje strukovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	27.	<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p>Ne definira se glasovna promjena, ali se naglašava da je potrebno znati podjelu glasova na zvučne i bezvučne. Zvučni suglasnik ispred bezvučnog prelazi u bezvučni, a bezvučni ispred zvučnog u zvučni parnjak.</p>	<p><i>Kada bi se našla zajedno dva šumnika različite zvučnosti, radi lakšeg izgovora izjednačuju se tako da oba postanu ili zvučnici ili bezvučnici. U ovome jednačenju prvi se šumnik uvijek prilagođuje drugome i za to vrijede ova dva pravila:</i> <i>a) Ako se zajedno nađu dva šumnika od kojih je prvi zvučan, a drugi bezvučan, prvi se šumnik zamjenjuje sa svojim zvučnim parnjakom.</i> <i>b) Ako se zajedno nađu dva šumnika od kojih je prvi bezvučan, drugi zvučan, prvi se zamjenjuje sa svojim zvučnim parnjakom. (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 58)</i> Primjeri: vrabac – vrabca > vrapca; gladak – gladka > glatka; drugi – drugčiji > drukčiji; rič – rička > rička; nizak – nizka > niska; težak – teška > teška; top – topdžija > tobdžija, svat – svatba > svadba; svaki dan – svakdanji > svagdanji; svjedočiti – svjedočba > svjedodžba; s bogom > zbogom; za dušu –</p>	<p>Postoje četiri pravila koja pokazuju iznimke ove glasovne promjene: -d na kraju prefiksa ispred c, č, ć, š, s ne prelazi u t, -u složenicama s ispred i iznad ne dolazi do jednačenja po zvučnosti, -u nekim se složenicama jednačenje po zvučnosti ne provodi zbog jasnoće, -ne provodi se ni u riječima stranog podrijetla</p>

				<p>zadušbina > zadužbina.</p> <p>Odstupanja: <i>U pisanju se odstupa od jednačenja po zvučnosti:</i> <i>a) ako je d ispred suglasnika s, š, c, č i ć</i> <i>b) u nekim pojedinačnim riječima, najčešće stranog podrijetla i u nekim složenicama. (isto: 59)</i> Primjeri: a) brodski, gradski, ljudski, ljudstvo, nadstrešnica, odsjeći, odsjek, odstupiti, podsavezni, podsjetiti, podstava, podsvijest, predsjednik, predstava, predstavnik, sredstvo, srodstvo, sudski, sudstvo, vodstvo, vojvodski, kadšto, nadšumar, odšetati, odšampati, odšteta, podšišati, podštapiti se, predšasnik, podcijeniti, nadcestar, odčepiti, odćušnuti b) adhezija, gangster, Habsburgovci, ivanićgradski, Josipdol, jurisdikcija, Musorgski, podtajnik, podtekst, postdiplomski, predtakmičenje, predturski, vašingtonski.</p> <p>Dvostrukosti: <i>U pismu se zbog jasnoće ili isticanja osnove riječi dopušta dvostrukost:</i> a) u oblicima imenica na –</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p><i>dac, -dak, -tac, -tak</i> <i>b) u izvedenicama od imenica uz t. a</i> <i>c) u oblicima na -dce i -dče</i> <i>d) u složenicama. (isto)</i> Primjeri: a) ledac – ledci i leci; letak – letci i leci; mladac – mladci i mlaci; mlatac – maltci i mlaci; reda k – redci i reci b) mladčev i mlačev; mlatčev i mlačev c) očigledce i očiglece, dvogodče i dvogoče d) petogodišnji i petgodišnji, šestogodišnji i šestgodišnji.</p>		
<p>Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	31.	<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p><i>Ako se dva suglasnika različita po zvučnosti nađu jedan kraj drugoga, oni se izjednačuju, i to tako da se prvi mijenja prema drugome.</i></p> <p>Autorica navodi tri osnovna koraka pomoću kojih će se lakše svladati ova glasovne promjena. Prvi je vidjeti koji se glasovi mijenjaju te koji su glasovi od njih zvučni ili bezzvučni, drugi je odrediti pravilo prema kojem se ti glasovi mijenjaju, a treći provesti promjenu prema određenom pravilu.</p>	<p><i>Jednačenje šumika po zvučnosti glasovna je promjena u kojoj su šumnici različiti po zvučnosti, kada se u riječi nađu jedan do drugoga, jednače u šumnike jednake po zvučnosti. Prvi se šumnik jednači prema drugomu. Jednačenje se po zvučnosti odnosi na one šumnike koji su jednaki po tvorbenom mjestu i koji se razlikuju samo po tom jesu li zvučni ili bezzvučni. Svaki šumnik ima svoj bezzvučni parnjak, ali bezzvučnici g, c, h nemaju zvučne parnjake:</i> <i>Zvučnici: b, d, g, dž, đ, ž, z, -, -, -</i> <i>Bezzvučnici: p, t, k, č, ć, š, s, f, c, h. Ako je drugi šumnik bezzvučni, prvi će se jednačiti u svoj bezzvučni parnjak. Ako</i></p>	<p><i>Pod + pisati > potpisati, svat + ba > svadba</i></p>	<p>Postoje i iznimke, a to su: -d ispred c, č,š,s i ć ne prelazi u t, -do jednačenja po zvučnosti ne dolazi zbog jasnoće riječi, -do jednačenja po zvučnosti ne dolazi ni u tvorenica s prefiksima ispod- i iznad- .</p>

				<p><i>je drugi šumnik zvučni, prvi će se šumnik jednačiti u svoj zvučni parnjak. (Ham, Sanda 2002: 9)</i></p> <p>Provodi se u imenica i pridjeva muškoga roda s nepostojanim a. Primjeri: lažac > lažca > lašca; bogac > bogca > bokca; vrabac > vrabca > vrapca; nizak > niskoga > niskoga; gladak > gladkoga > glatkoga; težak > težkoga > teškoga, zubac > zubca > zupca.</p> <p>Odstupanja: U pismu se jednačenje po zvučnosti ne bilježi uvijek, pa se ne bilježi jednačenje d ispred c, č, ć, s i š. Primjeri: podcijeniti, nadčovjek, odćušnuti, predsjednik, odšetati. <i>U tuđica se ne bilježi jednačenje po zvučnosti: <u>adhezija, gangster, Habsburgovci.</u> U nekih se riječi ne bilježi jednačenje jer bi bilježenjem jednačenja te riječi bile teže razumljive: <u>podtajnik, predturski.</u> (isto: 10)</i></p>		
--	--	--	--	---	--	--

Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije</i> . Zagreb: Profil	34.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	Ova se glasovna promjena spominje u sklopu poglavlja o imenicama muškoga roda . Navodi se da gubitkom nepostojanoga a može doći do ove glasovne promjene.		<i>Vrabac – vrapca, uradak – uratka, kobac – kopca, žižak – žiška</i>	
Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	22.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	Jednačenje po zvučnosti glasovna je promjena koja se provodi po pravilu: <i>kad se bezvučni suglasnici nađu ispred zvučnih, prijeći će u svoje zvučne parnjake i obrnuto.</i>		<i>S + biti > zbiti, glas + ba > glazba, kosit + ba > kosidba, iz + kopati > iskopati, odrez + ka = odreska, gib + ka > gipka</i>	
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije</i> . Zagreb: Profil	8.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	<i>Jednačenje po zvučnosti glasovna je promjena kada se zvučni fonemi b, d, dž, đ, g, z, ž jednače s bezvučnim fonemima p, t, č, ć, k, s, š, dakle prelaze u bezvučne, i obrnuto</i>		<i>žabac Ø – žabca – žapca, pregradak Ø – pregradka – pregratka, gololeđac Ø – gololeđca – gololećca, drvorezac Ø – drvorezca – drvoresca, ubogac Ø- ubogca – ubokca, omeđak Ø – omeđka – omećka, izvadak – izvatka</i>	
Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	25., 43.	jednačenje suglasnika po zvučnosti	U nekim imenicama muškoga roda dolazi do jednačenja suglasnika po zvučnosti nakon ispadanja nepostojanoga a. U pridjeva se jednačenje suglasnika po zvučnosti navodi kao najčešća glasovna promjena.		<i>Redak – retka, lažac – lašca, vrabac – vrapca, nizak – niska – nisko, gladak – glatka – glatko, težak – teška – teško, ljubak – ljupka – ljupko</i>	

<p>Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>29. – 31.</p>	<p>Jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p>Autorice navode podjelu zatvornika za zvučnike i bezzvučnike. <i>Sam naziv promjene kaže da se dva zatvornika moraju izjednačiti, biti jednaki po zvučnosti. Ili su oba bezzvučna ili su oba zvučna.</i> Navode pravilo da se uvijek mijenja prvi suglasnik i da se prilagođava drugom: Z+B=BB, B+Z=ZZ</p>		<p><i>Vrabac – vrapca – vrapca, pod + kopati – podkopati - potkopati, drugačiji – drugčiji – drukčiji. Smeđ – smeđkast – smečkast. Iz + kidati – izkidati – iskidati, mreža – mrežkast – mreškast, top + džija – tobđžija, svat + ba – svadba, burek + džija – buregdžija, glas + ba – glazba, naruč(iti) + ba – narudžba, prim(i)jet(iti) + ba – primjedba, oz + kopati – iskopati, s + družiti – združiti</i></p>	<p>U dvosložnim imenicama na – dac, -dak. –tac i –tak ostaju d i t ispred c u oblicima kada se izgubi nepostojano a (<i>glodac – glodca, bitak – bitci</i>). U trosložnim je imenicama dopuštena dvostrukost u pisanju (<i>nedostatak – nedostaci i nedostaci, pogodak – pogodci i pogoci</i>). Dvostrukosti su moguće i u vlastitim i zemljopisnim imenima (<i>Vladko ili Vlatko, Zubčić ili Zupčić, Gubec ili Gupca</i>). Zvučno d ostaje u pisanju: <i>ispred bezzvučnika c, č, š, ć, s u složenicama</i> (podcijeniti, nadčovjek, odćurlikati, predsjednik, predškolski), <i>u složenicama s prijedlozima ispod i iznad iako druga riječ počinje bezzvučnim suglasnikom</i> (ispodprosječan, iznadprosječan), <i>u nekim složenicama zbog jasnoće</i> (podđakon, nadtrčati).</p>
<p>Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>11., 18., 38.</p>	<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p>Autorica daje tabelarnu podjelu glasova na zvučnike i bezzvučnike. Tvrdi da do ove glasovne promjene u nekim imenicama muškoga roda dolazi <i>nakon ispadanja nepostojanoga a</i>. Do jednačenja po zvučnosti dolazi i u nekim pridjeva.</p>		<p><i>Vrabac – vrapca, redak – retka, kralježak – kralješka, težak – teška – teško, sladak – slatka – slatko, gibak – gipka – gipko, ljubak – ljupka – ljupko, uzak – uska – usko, nizak – niska – nisko</i></p>	

<p>Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil</p>	<p>40., 41.</p>	<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p><i>Jednačenje suglasnika po zvučnosti glasovna je promjena koja se događa kada se jedan do drugoga nađu dva glasa različita po zvučnosti. Pritom se prvi glas uvijek prilagođava drugom glasu. Jednačenje po zvučnosti često se događa nakon ispadanja nepostojanog a.</i></p>		<p><i>Pod + pisati - potpisati, svat + ba – svadba, vrabac – vrapca</i></p>	<p>Jednačenje po zvučnosti ne provodi se pri pisanju: suglasničkih skupina dc, dč, dc, ds, dš (<i>odcijepati, odčitati, odčušnuti, predsjednik, odšutjeti</i>), složenicama u kojima je prvi dio iznad i ispod (<i>iznadprosječan, ispodprosječan</i>), nekih tuđica (<i>Habsburgovci, gangster</i>), riječi kod kojih bi zbog jednačenja po zvučnosti došlo do promjene značenja (<i>nad + trčati → nat + trčati → natrčati → natrčati</i>)</p>
<p>Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil</p>	<p>16.</p>	<p>jednačenje suglasnika po zvučnosti</p>	<p><i>Glasovna promjena do koje dolazi kada se u riječi nađu jedan do drugoga dva glasa različita po zvučnosti. Uvijek se prvi glas mijenja, tj. prilagođava drugom glasu.</i></p>		<p><i>Pod + pidati, svat + ba, vrabac – vrapca</i></p>	

3. 7. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO MJESTU TVORBE

Ova se glasovna promjena ne spominje u svim udžbenicima za drugi razred srednje škole. Spominje se samo u udžbenicima Marine Čubrić, Josipa Silića i udžbeniku Vedrane Močnik i Mirjane Bogdanović. U tim se udžbenicima navodi pravila za provođenje jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe te je vidljiv utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika*. U udžbeniku Marine Čubrić ne navode se primjeri provođenja ove glasovne promjene i to je ujedno jedini udžbenik u kojem nema primjera.

U udžbenicima za prvi razred srednje škole uočen je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* i *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*. Marina Čubrić, Dragica Dujmović – Markusi, Vesna Kajganić i Vedrana Močnik te Marina Čubrić i Marica Kurtak preuzele su definiciju iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika* i oblikovale je navodeći i pravila za njeno provođenje (također preuzeto iz iste gramatike). Gramatika Stjepka Težaka i Stjepana Babića utjecala je na oblikovanje pravila za provođenje ove glasovne promjene u udžbenicima Snježane Zrinjan za trogodišnje i četverogodišnje strukovne škole.

U primjerima i pravilima koja govore o neprovođenju ove glasovne promjene vidljiv je utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* i *Hrvatske gramatike*. Svi udžbenici, osim onih koji uopće ne spominju jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe i udžbenika Josipa Silića, spominju neprovođenje ove glasovne promjene. Svi ti udžbenici, osim udžbenika Snježane Zrinjan za trogodišnje i četverogodišnje strukovne škole, daju primjere za neprovođenje. Najčešće se spominje da glasovi s i z ne prelaze u š i ž ako se nađu ispred lj i nj koji su dio prefiksa ili su nastali jotacijom, glas n ne prelazi u m ako se nalazi ispred b i p koji su dio prvog dijela složenice. Najčešći primjeri koji se navode u udžbenicima za provođenje ove glasovne promjene su: *s + čepati - ščepati, kazniti – kažnjiv, kruh – kruščić, nastaniti – nastamba, orah – oraščić, obraniti – obrambeni, grozd – grožđe, stan – stambeni*.

Tablica 18. Obrada jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama¹⁸ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga	44. – 45.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Jednačenje glasova po mjestu tvorbe uključuje četiri glasa, a to su : <i>s</i> , <i>z</i> , <i>h</i> i <i>n</i> . Kada se glasovi <i>s</i> i <i>z</i> nađu ispred nepčanika <i>lj</i> , <i>j</i> , <i>nj</i> , <i>ć</i> , <i>đ</i> , <i>š</i> , <i>ž</i> , <i>č</i> i <i>dž</i> , mijenjaju se u <i>š</i> , odnosno u <i>ž</i> . Kada se glas <i>h</i> nađe ispred glasova <i>č</i> i <i>ć</i> , mijenja se u <i>š</i> . Kada se glas <i>n</i> nađe ispred <i>b</i> ili <i>p</i> , mijenja se u <i>m</i> . To se događa samo u izvedenicama.	<i>Suglasnici različiti po mjestu tvorbe jednače se tako da se prvi suglasnik skupa zamjenjuje suglasnikom koji je po mjestu tvorbe jednak drugom suglasniku skupa.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 78) Primjeri: bijesan – bješnji, orah – oraščić, snalaziti se – snalažljiv, iščupati, raščešljati, hiniti – himba, stan – stambeni, zelen – zelembač, crn – crmpurast. Odstupanja: <i>Suglasnici /s/, /z/ ne zamjenjuju se suglasnicima /š/, /ž/ ispred /lj/, /nj/ kada su /s/, /z/ završni suglasnici prefiksa, npr. ljutiti – razljutiti, ljubiti – sljubiti, njihati – raznjihati,, zatim kada iz /lj/, /nj/ slijedi samoglasnik /e/ koji je rezultat alternacije ije/e u</i>	<i>siromah + čič > siromaščić i grah + čič > graščić himba, prehrambeni</i>	Ukoliko se glasovi <i>s</i> i <i>z</i> nađu ispred <i>lj</i> i <i>nj</i> koji stoje na početku drugoga dijela složenice (<i>raznjihati se, iznjušiti, uznjakati se, izljubiti, razljutiti</i>), jednačenje po mjestu tvorbe se ne provodi. Isto se tako ne provodi ukoliko se <i>s</i> i <i>z</i> nađu ispred <i>lj</i> i <i>nj</i> koji su nastali stapanjem glasova <i>l</i> i <i>j</i> , odnosno <i>n</i> i <i>j</i> (<i>sljedba, sljepilo, posljednji, snjegovi</i>). Glas <i>n</i> neće se mijenjati ako se nalazi na kraju prvog dijela složenice čiji drugi dio počinje sa glasovima <i>p</i> ili <i>b</i> (<i>izvanburzovni, vodenbuba, crvenperka</i>).

¹⁸

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p><i>istokorijenskim riječima s istodobnom alternacijom l/lj, n/nj, npr. ozlijediti – ozljeda, slijep – sljepoća, snijeg – snjegovi, te ispred /nj/ koji je nastao zamjenjivanjem /n/ ispred sufiksa –eti, npr. bijesan – bjesnjeti, prazan – opraznjeti.</i></p> <p><i>Odstupanja u pismu: Na granici prefiksa i riječi i na granici dviju riječi u složenici grafijski se ostvaruju samo skupovi np i nb, npr. izvanbrodski, jedanput.</i></p> <p><i>Dvostrukosti: Ispred sufiksa –ljiv samo u riječima s osnovom stez- moguće su dublete: istežati – istežljiv i istežljiv, rastežati – rastežljiv i rastezljiv.</i></p> <p>(isto)</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	50 – 52.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	<p>Autorica naglašava da za ovu glasovnu podjelu treba znati kako se glasovi dijele prema mjestu tvorbe i donosi njihovu podjelu. Do ove glasovne podjele dolazi kada se dva suglasnika koja su različita po mjestu tvorbe nađu jedan pored drugoga. Kao i u jednačenju po zvučnosti, ovdje se isto prvi glas mijenja prema onom koji stoji iza njega.</p> <p>Glas <i>s</i> ispred nepčanika <i>č, ć, lj, nj</i> prelazi u <i>š</i>, glas <i>z</i> ispred nepčanika <i>dž, đ, lj, nj</i> prelazi u <i>ž</i>, glas <i>h</i> ispred nepčanika <i>č, ć</i> prelazi u <i>š</i>, glas <i>n</i> ispred</p>	<p><i>Tada nezvučni ispred nezvučnih ostaju nezvučni, a zvučni ispred zvučnih zvučni: s + č > čš, s + ć > šćz + dž > ždž, z + đ > žđ. Zvučni pak suglasnici ispred nezvučnih prije takve promjene postaju nezvučni, a nezvučni ispred zvučnih zvučni: z + č > sč > šć, z + ć > sć > šć, s + dž > zdž > ždž, s + š > sđ > žđ. Te se promjene nazivaju izjednačavanjem ili asimilacijom po mjestu izgovora. (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 25)</i></p> <p><i>Po toj se promjeni</i></p>	<p><i>S + čepati > ščepati, nos + nja > nošnja, kaz + njiv > kažnjiv, paz + ljiv > pažljiv, orah + čić > oraščić, trbuh + čić > trbuščić, drh + ćem > drščem, stan + beni > stambeni, obran + beni > obrambeni</i></p>	<p>Glasovi <i>s</i> i <i>z</i> ne prelaze u <i>š</i> i <i>ž</i> ispred glasova <i>lj</i> i <i>nj</i> kada su dio prefiksa (<i>izljubiti, raznjhati</i>) te kada se nađu ispred glasova <i>lj</i> i <i>nj</i> koji su nastali kao rezultat stapanja s glasom <i>j</i> (<i>sljepoća, snježan</i>). Glas <i>n</i> ne prelazi u <i>m</i> kada se nalazi na kraju prvog dijela složenice (<i>jedanput, stranputica, izvanbračni</i>).</p>

			<p>usnenika <i>b</i> i <i>p</i> prelazi u <i>m</i>.</p>	<p>(<i>asimilacijom po mjestu izgovora</i>) suglasnik <i>n</i> mijenja u <i>m</i>. (isto: 27)</p> <p>Primjeri: <i>s</i> + <i>čepati</i> > <i>ščepati</i>, <i>s</i> + <i>ćućuriti se</i> > <i>ščućuriti se</i>, <i>z</i> + <i>džigljati</i> > <i>ždžigljati</i>, <i>z</i> + <i>đoniti</i> > <i>ždoniti</i>, <i>iz</i> + <i>četkati</i> > <i>isčetkati</i> > <i>iščetkati</i>; <i>iz</i> + <i>ćuškati</i> > <i>isćuškati</i> > <i>išćuškati</i>; <i>s</i> + <i>džigljati</i> > <i>zdžigljati</i> > <i>ždžigljati</i>; <i>s</i> + <i>đoniti</i> > <i>zđoniti</i> > <i>žđoniti</i>; <i>porez</i> + <i>džija</i> > <i>porezdžija</i> > <i>poreždžija</i>; <i>interes</i> + <i>džija</i> > <i>interezdžija</i> > <i>intereždžija</i>, <i>zamisl(iti)</i> + <i>jen</i> > <i>zamisljen</i> > <i>zamišljen</i>, <i>zakasn(iti)</i> + <i>javati</i> > <i>zakasnjavati</i> > <i>zakašnjavati</i>, <i>notes</i> + <i>čić</i> > <i>notesčić</i> > <i>noteščić</i>; <i>obraz</i> + <i>čić</i> > <i>obrasčić</i> > <i>obraščić</i>, <i>orah</i> + <i>čić</i> > <i>oraščić</i>, <i>bubreg</i> + <i>čić</i> > <i>bubrežčić</i> > <i>bubreščić</i>, <i>daht(ati)</i> + <i>jem</i> > <i>dahćem</i> > <i>daščem</i>, <i>stan</i> + <i>beni</i> > <i>stanbeni</i> > <i>stambeni</i>.</p> <p>Odstupanja: <i>Na granici prefiksalnoga morfema i osnove ne dolazi do promjene s u š i z u ž kada iza njih slijede palatalni suglasnici lj i nj.</i> (isto)</p> <p>Primjeri: <i>iz</i> + <i>ljubiti</i> > <i>izljubiti</i>, <i>iz</i> + <i>njedriti</i> > <i>iznjedriti</i>.</p> <p><i>Ispred raspodjela lje i nje koje su rezultat takvij promjena (lije > lje i nije ></i></p>	
--	--	--	---	---	--

				<p><i>nje) suglasnici se s i z ne mijenjaju u š i ž. (isto: 28)</i> Primjeri: slijed(iti) + eći > sljedeći, ozlijed(iti) + a > ozljeda, snijeg> snijeg(Ø) + ovi > snjegovi.</p>		
<p>Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	28. – 29.	<p>jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe</p>	<p>U ovoj se knjizi jednačenje po mjestu tvorbe počinje objašnjavati preko primjera. Glasovi <i>s i z</i> mijenjaju se ispred nekih palatala pa <i>s</i> postaje <i>š</i>, a <i>z</i> postaje <i>ž</i>. Glas <i>n</i> u nekim se slučajevima mijenja u <i>m</i>, a u nekim slučajevima ostaje nepromijenjen. Suglasnik <i>h</i> ispred <i>č</i> prelazi u <i>š</i>, a ispred <i>ć</i> se može, ali i ne mora promijeniti.</p>	<p>Navodi se pravilo da <i>s</i> prelazi u <i>š</i>, a <i>z</i> u <i>ž</i>. <i>Kada se n nađe pred b ili p, zamjenjuje se sa m. Jedrenik h zamjenjuje se nepčanicom š ispred ć i č.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stejpan 1996: 60) Primjeri: bijesan – bjesnji > bješnji; misao – mislju > mišlju; nositi – nosnja > nošnja; kazniti – kaznjiv > kažnjiv, miraz – mirazdžijka > miraždžijka; paziti – paznja > pažnja; listje – lisće – lišće; grozdje – grozde – grožđe; obranben – obramben, prehranben – prehramben, stanbeni – stambeni, zelenbać – zelembać, crmpurast – crmpurast, mješčić, oraščić, trbuščić, Vlašće.</p> <p>Odstupanja: <i>U pismu se ovo jednačenje ne provodi kada je n na kraju prvog dijela složenice u kojoj su oba dijela jasna.</i> (isto: 60) Primjeri: crvenperka, jednaput, Rizvanbegović, stranputica, Sulejmanpašić,</p>	<p><i>Pis + čev > piščev, groz + đe > grožđe, obran + beni > obrambeni, orah + čić > oraščić.</i></p>	<p>Glas <i>n</i> u nekim se slučajevima mijenja u <i>m</i>, a u nekim slučajevima ostaje nepromijenjen. Suglasnik <i>h</i> ispred <i>č</i> prelazi u <i>š</i>, a ispred <i>ć</i> se može, ali i ne mora promijeniti.</p>

				izvanbračni, vodenbuba. Dvostrukosti: daščem i dahćem, drščem i drhćem.		
Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	34. – 35.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	U ovoj se glasovnoj promjeni glasovi <i>s</i> (ispred <i>č, ć</i>) i <i>z</i> (ispred <i>dž, đ, lj, nj, š, ž</i>) mijenjaju u glasove <i>š</i> i <i>ž</i> . Glas <i>n</i> postaje glas <i>m</i> (ispred <i>b, p</i>) u izvedenicama, a u složenicama ostaje nepromijenjen.	<i>Jednačenje zatvornika po tvorbenom mjestu glasovna je promjena u kojoj se zatvornici različiti po tvorbenom mjestu, kada se u riječi nađu jedan do drugoga, jednaće u zatvornike jednake po tvorbenom mjestu. Prvi se zatvornik jednači prema drugomu. Jednačenje zatvornika po tvorbenom mjestu odnosi se samo na z > ž, s > š, n > m, h > š. (Ham, Sanda 2002:10)</i> Provodi se ako se glasovi <i>s</i> i <i>z</i> nađu ispred nepčanika, ako se glas <i>h</i> nađe ispred nepčanika <i>č</i> , ako se glas <i>n</i> nađe ispred usnenika <i>b, p</i> . Primjeri: paziti > paznja > pažnja; nositi > nosnja > nošnja; iz-čistiti > is-čistiti > iščistiti; iz-čupati > is-čupati > iščupati; bez-ćutan > bes- ćutan > beščutan; grozd-je >grozde >grožde; list-je > lišće > lišće; mast-ju > masću >mašću; orah-ćić >orašćić, mijeh-ćić > mješćić, trbuh-ćić >trušćić, stan-beni > stambeni, crn-purast >		

				<p>crmpurast. Odstupanja: <i>Jednačenje s >š, z > ž ne će se provesti</i> a) ako je s, z dijelom predmetka: <u>s-ljubiti, raz-ljutiti, raz-njihati</u> b) ako je s, z ispred lj, nj koji su nastali jotacijom: <u>sljedbenik, ozljeda, snjegović, sljepoća</u>. Jednačenje n > m ne bilježimo u pismu jer je n na kraju prvoga dijela u složenici čija oba dijela imaju samostalno značenje: <u>jedanput, izvanbračni, vodenbuba, stranputica</u>. (isto: 11)</p> <p>Dvostrukosti: <i>Jedrenik h može se i ne mora jednačiti u š ako se nađe ispred ć</i>. (isto) Primjeri: dahćem i dašćem, drhćem i dršćem.</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije</i> . Zagreb: Profil		jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Ne spominje se ova glasovna promjena.			

Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	22.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Postavlja se ovo pravilo: <i>kad se prednjojezični [s] i [z] suglasnici nađu ispred srednjojezičnih (osim [i] i [r]), prelaze u svoje srednjojezične parnjake (obrnuto se ne događa).</i>		<i>Pras + čić > praščić, miraz + džija > miraždžija, s + čepati > ščepati, ras + četvoriti > raščetvoriti, orah + čić > oraščić, drh + čem > drščem</i>	
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil		jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Ne spominje se ova glasovna promjena.			
Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga		jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Ne spominje se ova glasovna promjena.			
Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	31., 32.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Autorice navode tablicu koja prikazuje podjelu glasova po mjestu tvorbe. Jednačenje po mjestu tvorbe obuhvaća četiri glasa: s, z, h i n. Autorice ovu glasovnu promjenu prikazuju ovako: <i>s + č, ć, lj, nj = š + č, ć, lj, nj.</i> <i>Kada se glasovi s i z nađu u riječi ispred nepčanih glasova lj, nj, ć i đ i prednepčanih glasova š, ž, č, dž, mijenjaju se u š, odnosno ž. Osvrću se i na glasove h i n dajući ovu formulu: h + č, ć = š, n + b ili p = m.</i>		<i>Prositi – pros + nja = prošnja, čeznuti – čez + nja = čežnja, siromah + čić – siromaščić, grah + čić – graščić, himba, prehrambeni, pas + če = pašče, miraz + džija = miraždžija, orah + čić = oraščić, nos(iti) + nja = nošnja, stan + beni = stambeni</i>	<i>Glasovi s iz neće se izjednačiti:</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>kad se nađu ispred lj i nj koji stoje na početku drugog dijela složenice (raznjištati se, iznjušiti, uznjakati se, izliječiti, razljutiti)</i> <i>kada se nađu ispred lji nj koji su nastali stapanjem glasova l i j, n i j od dvoglasnika ie (sljedba – prema slijediti, sljepilo (prema slijep), posljednji (prema slijed), snjegovi (prema snijeg))</i> <i>Glas n neće se mijenjati ako se nalazi na kraju prvog dijela</i>

						složenice čiji drugi dio započinje s p ili b (izvanburzovni, vodenbuba, crvenperka)
Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	11.,	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Autorica daje prikaz glasova koji sudjeluju u ovoj glasovnoj promjeni: s, z + š, ž, ć, č, dž, đ, lj, nj = š, ž; osim kada su s i z na kraju prefiksa iza kojega su lj i nj; h + ć, č = š, n + b, p = m. Naziva ju jednačenjem suglasnika po mjestu tvorbe.		NE SPOMINJU SE PRIMJERI.	Ne događa se kada se s na kraju prefiksa iza kojeg dolaze glasovi lj i nj (razljutiti)
Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil	41. – 43.	jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe glasovna je promjena do koje dolazi kada se u riječi jedan do drugoga nađu dva glasa različita po mjestu tvorbe. I ovdje se (kao kod jednačenja suglasnika po zvučnosti), prvi glas prilagođava drugom glasu. Da biste lakše prepoznali ovu glasovnu promjenu, trebale usvojiti četiri pravila koja se primjenjuju pri jednačenju suglasnika po mjestu tvorbe: 1) s ispred ć, č, lj, nj prelazi u š 2) z ispred đ, dž, lj, nj prelazi u ž 3) h ispred ć, č prelazi u š 4) n ispred p, b prelazi u m.		S + čepati – sčepati – ščepati, kaz(niti) + njiv – kaznjiv – kažnjiv, kruh + čić – kruhčić – kruščić, nastan(iti) + ba – nastanba – nastamba, paz(iti) + nja paznja – pažnja, voz(iti) + nja – voznja – vožnja, nos(iti) + nja – nosnja – nošnja, orah + čić – orahčić – oraščić, obran(iti) + beni – obranbeni – obrambeni	Glasovi s i z neće prijeći u š i ž ako se nalaze na kraju prefiksa (iz + ljubiti – izljubiti, raz + ljutiti – razljutiti) te ako se nađu ispred lju i nj koji su nastali jotacijom, nakon alternacije ije/je/e/i (poslije – posljednji, snijeg – snjegovi, ozlijediti – ozljeda, slijep – sljepoća). Glas n neće prijeći u m ako se nalazi na kraju prvog dijela složenice u kojoj oba dijela složenice mogu stajati kao zasebna riječ (jedanput, izvanbračni, vodenbuba).

<p>Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>17.</p>	<p>jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe</p>	<p><i>Glasova promjena do koje dolazi kada se u riječi nađu jedan do drugoga dva glasa različita po mjestu tvorbe. Pravila za jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe: S ispred ć, č, lj, nj prelazi u š, u ispred đ, dž, lj, nj prelazi u ž, h ispred ć, č prelazi u š, n ispred p, b prelazi u m. Često se događa u kombinaciji s nekom drugom glasovnom promjenom.</i></p>		<p><i>Ščepati, kažnjiv, kruščić, nastamba grožđe, radošću</i></p>	
--	------------	---	--	--	---	--

3. 8. GUBLJENJE SUGLASNIKA

U obrađenim udžbenicima hrvatskoga jezika za prvi razred srednje škole dane su definicije koje su preuzete i oblikovane ili iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika* ili iz *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića. Utjecaj gramatike Sande Ham vidljiv je u udžbenicima Vedrane Močnik i Mirjane Bogdanović, Dragice Dujmović – Markusi te u oba udžbenika Snježane Zrinjan. Utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića vidljiv je u udžbeniku za gimnazije Marine Čubrić i udžbeniku za četverogodišnje strukovne škole Marine Čubrić i Marice Kurtak. Zanimljivo je da su autorice Vesna Kajganić i Vedrana Močnik preuzele definiciju iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika*, ali su uz tu definiciju stavile pravila provođenja u kojima su navele i pravila za ispadanje suglasnika. Na taj su način poistovjetile gubljenje suglasnika i ispadanje suglasnika. Postoji mogućnost da su preuzele i pravila koja se navode u *Hrvatskoj gramatici* Eugenije Barić i suradnika jer se u njoj također poistovjećuju ove dvije glasovne promjene.

Snježana Gabelić, Josip Silić te Mijo Lončarić i Ante Bičanić ne navode jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe. Od preostalih udžbenika za drugi razred srednje škole, *Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije* napominje da se ona događa nakon gubitka nepostojanog a, a Marina Čubrić u udžbeniku za četverogodišnje strukovne škole daje definiciju ove glasovne promjene (vidi tablicu 19).

Neprovođenje gubljenja suglasnika ne navodi samo udžbenik Vedrane Močnik i Mirjane Bogdanović, a najčešće se spominje da se ne provodi u superlativu te u imenicama koje bi postale nejasne ako bi se provela. Samo se u udžbeniku Vesne Kajganić i Vedrane Močnik spominje da se ne provodi kada od imenica stranoga podrijetla tvorimo pridjev na –st. Kao najčešći primjeri provođenja navode se: *bez + zvučni – bezvučni, sudac – suca, otac – oca, gospod + ština – gospoština, iz + šetati – išetati*.

Tablica 19. Obrada gubljenja suglasnika u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama¹⁹ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	48.	gubljenje suglasnika	Marina Čubrić gubljenje glasova definira kao situaciju <i>kada se zbog glasovnih promjena (jednačenje po zvučnosti i po mjestu tvorbe) ili tvorbe riječi nađu zajedno dva jednaka zatvornika, jedan se gubi.</i>	U <i>Hrvatskoj gramatici</i> gubljenje suglasnika poistovjećuje se s ispadanjem suglasnika.	<i>Iz + smijati – izsmijati – issmijati = ismijati iz + šunjati – izšunjati – isšunjati – išunjati = išunjati</i>	Gubljenje se ne provodi u superlativu pridjeva na –j (<i>najjači, najjužniji</i>) te u nekim složenicama radi jasnoće (<i>superrevizija, naddržavni, izvannastavni, nuzzarada, tridesettrećina</i>).
Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	52.		Autorica ovu glasovnu promjenu naziva stapanje suglasnika. <i>Kad se nađu dva ista suglasnika, stapaju se u jedan. To se često događa zbog neke glasovne promjene.</i>	<i>Kad granica prefiksalnoga morfema i osone ne traži razlikovanje značenja, dva se suglasnika ss, zz, šš, dd i tt stapaju u jedan.</i> (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 25) Primjeri: bez + stidan > besstidan > bestidan; bez + značajan > bezznačajan > beznačajan; bez + šuman > besšuman > beššuman > bešuman; bez + životan > bežživotan > beživotan, od + dijeliti > oddijeliti > odijeliti; od + tud > ottud > otud.	<i>Pet + deset – peddeset, bez + žični – bežžični, iz + sipati – issipati</i>	Ne provodi se u pridjeva na j (<i>najjači, najjadniji</i>) i u složenicama (<i>naddržavni, izvannastavni, dvadesettrećina</i>)

¹⁹

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

<p>Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>29. – 31.</p>	<p>gubljenje suglasnika</p>	<p><i>Kad se dva ista suglasnika nađu jedan kraj drugoga, jedan se gubi.</i></p>	<p><i>Neki se zatvornici gube u određenim skupovima. Kad se nađu dva zatvornika jedan do drugoga, izgovara se i piše samo jedan.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 60)</p> <p><i>Zapornici d i t gube se:</i> a) ispred c, č, ć b) ispred št c) u skupovima stn, štn, zdn, ždn, stl, stk, štnj. (isto)</p> <p>Primjeri: a) otac – otca – oca – otče – oče; zadatak – zadatci – zadaci; sudac – sudca – suca – sudčev – sučev b) gospodština – gospoština; hrvatština – hrvaština c) mjesto – mjestni – mjesni; kazalište – kazališni – kazališni; nužda – nuždni – nužni, rastao – rastla – rasla; naprstak – naprstka – naprska; godište – godištnji – godišnji.</p> <p><i>Suglasnik s gubi se iz sufiksa –ski kada se nađe iza ć.</i> (isto: 61)</p> <p>Primjer: mladićski – mladički, plemićski – plemićki.</p> <p>Odstupanje: <i>U pisanju se odstupa od ovog pravila:</i> a) u superlativu pridjeva koji počinju zvonačnikom j b) u nekim složenicama. (isto:</p>	<p><i>Bez + zvučan > bezvučan, iz + šetati > išetati > iššetati > išetati, raz + žalostiti > ražžalostiti > ražalostiti</i></p>	<p>Iznimke o gubljenju suglasnika: 1. U superlativu pridjeva (ako komparativ počinje s j) ne dolazi do gubljenja suglasnika. <i>Podsjetimo se, superlativ se tvori predmetkom naj + komparativ; ako komparativ počinje glasom j, oba j ostaju:</i> Naj + jednostavniji > najjednostavniji, naj + jasniji > najjasniji 2. Oba ista suglasnika ostaju i u slučaju kad je to potrebno radi lakšeg razumijevanja, npr. nadržavni, preddiplomski</p>
--	------------------	-----------------------------	--	---	---	--

				<p>60) Primjeri: a) najjači, najjadniji, najjasniji, najjednostavniji, najjedriji, najjeftiniji, najjogunastiji, najjužniji b) nuzzarada, naddruštveni, poddijalekt. <i>Zapornik t ne gubi se u nekim riječima uglavnom stranog podrijetla. (isto: 61)</i> Glas s ne gubi se u sufiksu – stvo. Primjeri: azbestni, antifašistkinja, protestni, slabićstvo, pokušstvo, raspikućstvo.</p>		
<p>Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	35. – 36.	gubljenje suglasnika	<p><i>Kad se dva ista suglasnika nađu jedan kraj drugoga, jedan se gubi.</i></p>	<p><i>Gubljenje je suglasnika gubljenje jednoga od dvaju istih suglasnika koji se mogu naći u riječi jedan do drugoga. (Ham, Sanda 2002: 11)</i> Primjeri: bez-zvučan > bezzvučan > bezvučan; od-dahnuti > oddahnuti > odahnuti; pet-deset > peddeset > pedeset; raz-žariti > ražžariti > ražariti. <i>Suglasnici d i t ispadaju i ne bilježe se ispred c samo u oblicima i izvedenicama od riječi sudac, svetac, otac. (isto: 12)</i> Primjeri: sudac > sudca > suca; svetac > svetca > sveca; otac > otca > oca. Odstupanja: <i>Dva ista suglasnika jedan do</i></p>	<p><i>Bez + zvučan > bezvučan, iz + šetati > iššetati > iššetati > išetati, raz + žalostiti > ražžalostiti > ražalostiti</i></p>	<p>Iznimke o gubljenju suglasnika: 1. U superlativu pridjeva (ako komparativ počinje s j) ne dolazi do gubljenja suglasnika. <i>Podsjetimo se, superlativ se tvori predmetkom naj + komparativ; ako komparativ počinje glasom j, oba j ostaju: Naj + jednostavniji > najjednostavniji, naj + jadniji > najjadniji, naj + jasniji > najjasniji</i> 2. <i>Oba ista suglasnika ostaju i u slučaju kad je to potrebno radi lakšeg razumijevanja, npr. nadržavni, preddiplomski</i></p>

				<i>druga ostaju u superlativu pridjeva: <u>najjači</u>, <u>najjasniji</u>, <u>najjužniji</u>; u riječi u kojima bi gubljenje suglasnika otežalo razumijevanje: <u>nuzzarada</u>, <u>poddijalekt</u>, <u>izvannastavni</u>.</i>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije</i> . Zagreb: Profil	34.	gubljenje suglasnika	Gubljenje suglasnika događa se u imenicama muškoga roda nakon gubitka nepostojanog a		<i>Otac – oca, sudac – suca, grozdac – grosca, naprstak – naprska, listak – liska, jednolistac – jednolisca, vještac – vješca</i>	
Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga		gubljenje suglasnika	Ne spominje se spomenuta glasovna promjena.			
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije</i> . Zagreb: Profil		gubljenje suglasnika	Ne spominje se spomenuta glasovna promjena.			
Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred gimnazije</i> . Zagreb: Školska knjiga		gubljenje suglasnika	Ne spominje se spomenuta glasovna promjena.			

Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	33.	gubljenje suglasnika	<i>Kada se zbog glasovne promjene (jednačenje po zvučnosti ili po mjestu tvorbe) ili tvorbe riječi nađu zajedno dva jednaka zatvornika, jedan se gubi.</i>		<i>Bez + zvučni – bezzvučni – bezvučni, iz + smijati – izsmijati – ismijati (zvučno jednačenje) – ismijati, iz + šuljati – izšuljati – išuljati (zvučno jednačenje) – iššuljati (mjesno) – išuljati</i>	Udvojeni zatvornici pišu se i izgovaraju: u superlativu pridjeva naj (najjači, najjužniji), u nekim složenicama radi lakšeg razumijevanja (superrevizija, nadržavni, izvannastavni, nuzzarada, tridesettrećina)
Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	11., 39.	gubljenje suglasnika	<i>Kada se nađu dva ista suglasnika, ostaje samo jedan. Ova se glasovna promjena pridjevima kada nastavak – ski dolazi nakon glasova č i ć.</i>		<i>Pjevački, gonički, plemići</i>	Ne provodi se u superlativu pridjeva na j (<i>najjasniji</i>) i u nekim riječima zbog jasnoće (<i>poddijalekt</i>).
Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil	44., 45.	gubljenje suglasnika	<i>Autorice navode pravila koje učenici trebaju usvojiti da bi prepoznali glasovnu promjenu: D i t gube se ispred c i č, d i t gube se ispred sufiksa – ština, d i t gube se u suglasničkim skupovima st, št, zd i žd ako iza njih slijedni neki suglanik, s se sgubi u sufiksu – ski kada se taj sufiks nađe iza č i ć. Do gubljenja suglasnika dolazi kada se jedan do drugoga nađu dva ista glasa. Kada se u riječi nađu jedan do drugoga dva ista glasa, jedan se od njih gubi. U nekim se jezičnim priručnicima ovakva glasovna promjena zove stapanje suglasnika: da su se isti glasovi jednostavno stopili i postli jedan glas. Ove autorice poistovjećuju ovu</i>		<i>Sudac – sudca – suca, otac – otca – oca, Buzet + ština – Buzeština, gospod + ština – gospodština – gospoština, boravišt(e) + ni - boravištni – boravišni, Kopač(evo) + ski - kopački – kopački, pjevač + ski – pjevački – pjevački, od + dahnuti – odahnuti, Rus + ski – ruski, bez + zvučan – bezvučan, iz + seliti – iseliti, raz + žalostiti – ražalostiti</i>	Kada od imenica stranoga podrijetla tvorimo pridjev na – st, t se ne gubi (<i>azbest + ni – azbestni, aorist + ni – aoristni, protest + ni – protestni</i>). Pridjevi koji započinju glasom j u superlativu to j zadržavaju (<i>najjači, najjasniji</i>). U nekim složenicama glasovi se zadržavaju zbog jasnoće (<i>nuzzarada, preddiplomski</i>).

			glasovnu promjenu s ispadanjem suglasnika.			
Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil	17.	gubljenje suglasnika	<i>Kada se u riječi nađu određeni suglasnički skupovi teži za izgovor, jedan se glas gubi. Kada se jedan do drugoga u riječi nađu dva ista glasa, jedan se od njih uglavnom gubi.</i>		<i>Odahnuti, sudac – suca, gospoština, boravište, pjevački</i>	

3. 9. ISPADANJE SUGLASNIKA

Ova je glasovna promjena šturo objašnjena u srednjoškolskim udžbenicima. Spominje se samo u udžbenicima Marine Čubrić (za gimnazije i četverogodišnje strukovne škole), Dragice Dujmović – Markusi za prvi razred gimnazija te Marine Čubrić i Marice Kurtak. Samo ta četiri udžbenika navode definiciju ili pravila za provođenje ispadanja suglasnika. Ove autorice ispadanje suglasnika vežu uz glasove d i t. Spominju i pravila neprovođenja te uz njih vezane primjere.

Ispadanje suglasnika ne spominje se u udžbenicima Snježane Zrinjan (oba udžbenika), Snježane Gabelić te Mije Lončarića i Ante Bičanića, a u ostalim se udžbenicima (osim u udžbeniku Josipa Silića i onima koji obrađuju glasovnu promjenu) ono poistovjećuje s gubljenjem suglasnika. To bismo poistovjećivanje mogli pripisati i utjecaju *Hrvatske gramatike* i *Školskoj gramatici hrvatskoga jezika* jer ju i oni poistovjećuju s gubljenjem suglasnika. Moguće je govoriti i o utjecaju gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića na one udžbenike koji ju uopće ne spominju jer se ne spominje ni u toj gramatici (vidi tablicu 20).

Tablica 20. Obrada ispadanja suglasnika u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama²⁰ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	48. – 49.	ispadanje suglasnika	Marina Čubrić ispadanje glasova veže samo uz dva zatvornika <i>d</i> i <i>t</i> i kaže da oni ispadaju samo kada se zajedno nađu dva zatvornika. Oni ispadaju ispred sufiksa –ština i unutar skupova <i>st</i> , <i>št</i> , <i>zd</i> , <i>žd</i> ako iza njih stoji zatvornik. Ponekad se gubi i glas <i>s</i> i to u izvedenicama na –ski ukoliko se nađe iza glasova <i>č</i> ili <i>ć</i> (<i>kovački</i> , <i>osnivački</i>).	<i>Iz suglasničkog skupa ispadaju (gube se) suglasnici isti ili slični po artikulacijsko – akustičkim svojstvima.</i> (Barić, Eugenija 2005: 79) Primjeri: dijeliti – odijeliti, tada – otada, zvučan – bezvučan, sisati – isisati, ribič – ribički, mladić – mladički, Rus – ruski, bogataš – bogataški, otac – oca, srce – srca, gospodin – gospoština, Hrvat – hrvaština, lječilište – lječilišni, mastan – masna, nužda – nužni. <i>Odstupanja u pismu i govoru: u suglasničkim skupovima bb, dd, zz, jj na granici prefiksa i osnove, u skupu stn u riječima sa stranim osnovama, npr. aorist – aorisni, protest – protestni; u</i>	<i>Buzetština – Bužeština, slobodština – sloboščina, sablastna – sablasna, nuždan – nužan</i>	Glasove <i>d</i> i <i>t</i> čuvaju se u tvorenicama na –ski (<i>sportski, pilotski</i>) i –stvo (<i>narodstvo, despotstvo</i>), u složenicama na –što (<i>kadšto, pokadšto</i>) te u nekim pridjevima koji su tvoreni od tuđica na –st (<i>azbestni, incestni</i>).

²⁰

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				<p>skupu stk u imenica ženskoga roda izvedenih od imenica muškoga roda na –ist, npr. komunist – komunistkinja. (isto: 79 – 80)</p>		
<p>Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil</p>	53.	ispadanje suglasnika	<p>Autorica navodi da do glasovne promjene dolazi radi lakšeg izgovora. Navodi sljedeća pravila: <i>d i t ispred c i č, d i t u skupovima st, št, zd, žd ispred suglasnika osim r i v, s u sufiksu ski kad se nađe iza č i ć.</i></p>	<p><i>T iz raspodjele štnj ispada. Takvoj promjeni podliježe i raspodjela ždn. Isto se događa i s raspodjelom stb, smo što nakon ispadanja fonema t fonem s podliježe akustičkoj prilagodbi, tj. od nezvučnoga postaje zvučni.</i> (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 23) Primjeri: ko-ri-stn(-a) > ko-ri-sn(-a), sre-di-št(-e) + nji > sre-di-štnj(-i) > sre-di-šnj(-i); nu-ždan(-Ø): nu-ždn(-a) > nu-žn(-a); go-st(-iti) + b(-a) > go-stb(-a) > go-sb(-a) > go-zb(-a). <i>Na granici osnove i sufiksalnoga morfema iz raspodjela stc, stl, stm, stn, stk i štk suglasnik t ispada.</i> (isto: 27) Primjeri: jednolistac – jednolistca > jednolisca; rastao – rastla > rasla; ust(a) + meni > ustmeni > usmeni; žalostan – žalostna > žalosna; hrastak – hrastka > hraska; bljuštac – bljuštca > bljušca, hruštak – hruštca > hrušca</p>	<p><i>Sudac – sudca – suca, otac – otca – oca, svetac – svetca – sveca, koristna – korisna, obarstla – obrasla, kazalištni – kazališni, godištnji – godišnji, nuždna – nužna, ribičski – ribički, gospićski – gospićki</i></p>	<p>Ne provodi se u riječima stranog porijekla (protestni, azbestni), a mogući su i dvostruki oblici (zadatci i zadaci)</p>

Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga		ispadanje suglasnika	Ne spominje se navedena glasovna promjena.	U <i>Gramatici hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje</i> ne spominje se ova glasovna promjena.		
Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga		ispadanje suglasnika	Ne spominje se navedena glasovna promjena.	Poistovjećuje se s gubljenjem suglasnika u <i>Školskoj gramatici hrvatskoga jezika.</i>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil		ispadanje suglasnika	Poistovjećuje se s gubljenjem suglasnika!!!			
Šilić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	17.	ispadanje suglasnika	Provodi se u imenicama muškoga roda u genitivu jednine.		<i>grozdacØ – grosca, jednolistacØ – jednolisca, vještacØ – vješca, naprstakØ – naprska, zaljuštakØ – zaljuška</i>	
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil		ispadanje suglasnika	Ne spominje se spomenuta glasovna promjena.			

Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	39.	ispadanje suglasnika	Autorica spominje ovu glasovnu promjenu u poglavlju o pridjevima, ali ju ne definira.		<i>Izvrstan – izvrsna – izvrsno, bolestan – bolesna – bolesno, častan – časna – časno</i>	
Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	34.	ispadanje suglasnika	Autorice ovu glasovnu promjenu nazivaju ispadanjem glasova i navode da <i>posljedica jednakih zatvornika može biti ispadanje jednog zatvornika, kada se zajedno nađu dva zatvornika. Ta se promjena odnosi na zatvornike d i t. Zatvornici d i t ispadaju ispred prefiksa – ština, unutar skupova st, št, zd, žd ako iza njih slijedi zatvornik. Glas s gubi se u izvedenicama na –ski ako se nađe iza glasova č ili ć.</i>		<i>Buzetština – Bzeština, sloboda – slobodština – slobodština, sablast – sablastna – sablasna, boravište – boraviština – boravišna, nužda – nuždan – nužan, kovački – kovački, osnivački – osnivački, rus + ski = ruski = bezzub = bezzub, pet + deset = pedeset = peddeset</i>	Glasovi d i t pišu se u riječima u kojima bi se bez njih izgubio osnovni oblik riječi. Pišu se u tvorenicama na –ski (sportski, pilotski), u tvorenicama na –stvo (despotstvo, narodstvo), u složenicama na –stvo (kadšto, pokadšto), u nekim pridjevima tvorenim od tuđice na –st (azbestni, incestni).
Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	11., 38.	ispadanje suglasnika	Autorica tvrdi da se u nekim gramatikama ova glasovna promjena poistovjećuje s gubljenjem suglasnika te navodi da <i>ispadaju glasovi t i d ispred c, č, ć, glas s ispada u sufiksu - ski iza č, ć.</i>		<i>Otac – otca – oca, sudac – sudca – suca, plemićki – plemićki, bolestan – bolesna – bolesno, častan – časna – časno, izvrstan – izvrsna – izvrsno, žalostan – žalosna – žalosno</i>	
Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil		ispadanje suglasnika	Poistovjećuje se s gubljenjem suglasnika!!!			

Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil		ispadanje suglasnika	Poistovjećuje se s gubljenjem suglasnika!!!			
--	--	-------------------------	--	--	--	--

3. 10. VOKALIZACIJA

Vokalizacija je glasovna promjena koja se naziva još i zamjenom l u o ili alternacijom l/o. U udžbenicima za prvi razred srednje škole ova je glasovna promjena definirana ili su dana pravila njena provođenja. Na sve su ove udžbenike mogle utjecati tri gramatike; *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, *Hrvatska gramatika* ili *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Najviše je na definiranje ove glasovne promjene utjecala *Hrvatska gramatika*, osim u udžbenicima Vesne Kajganić i Vedrane Močnik te Vedrane Močnik i Mirjane Bogdanović na koje je mogla utjecati ili gramatika Stjepka Težaka i Stjepana Babića ili gramatika Sande Ham. U navođenju pravila, autori ovih udžbenika posezali su za *Gramatikom hrvatskoga jezika. Priručnikom za osnovno jezično obrazovanje* iz koje su preuzeli da se provodi u nominativu jednine imenica muškoga roda, u imenica muškoga roda na –lac te u muškom rodu glagolskoga pridjeva radnog.

U udžbenicima za drugi razred srednje škole ova se glasovna promjena obrađuje kao sekundarni sadržaj poučavanja i učenja u sklopu poglavlja o imenicama. U dvama se udžbenicima ne spominje; u udžbeniku Josipa Silića i udžbeniku Mije Lončarića i Ante Bičanića.

Autori i autorice srednjoškolskih udžbenika za ovu glasovnu promjenu najčešće spominju sljedeće primjere: *radio – radila*, *misao – misli*, *čitao – čitala*, *htio – htjela*. U primjerima je vidljiv utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića, Sande Ham te Eugenije Barić i suradnika. Najčešće su ti utjecaji podijeljeni. Na udžbenik Vesne Kajganić i Vedrane Močnik utjecali su gramatike Sande Ham te Stjepka Težaka i Stjepana Babića, na udžbenik Marine Čubrić i Marice Kurtak utjecala je gramatike Eugenije Barić i suradnika te Sande Ham, a na udžbenik Dragice Dujmović – Markusi (*Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*) gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića te Eugenije Barić i suradnika. Primjere provođenja iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika* preuzela je Snježana Zrinjan, a Marina Čubrić u udžbeniku za gimnazije poslužila se *Hrvatskom gramatikom*.

Neprovođenje vokalizacije navodi samo Dragica Dujmović – Markusi koja tvrdi da se ova glasovna promjena ne događa u nominativu jednine i genitivu množine imenica na – lac te navodi dva primjera: *ronilac – ronilaca*, *donosilac – donosilaca*. Snježana Gabelić u udžbeniku navodi istu tvrdnju što navodi do zaključka da se služila udžbenikom *Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*. Na isti zaključak navodi misao da je udžbenik Snježane Gabelić nastao pet godina nakon navedenog udžbenika.

Tablica 21. Obrada vokalizacije u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama²¹ hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	49.	Vokalizacija	Vokalizacija se provodi u muškom rodu glagolskog pridjeva radnog, u nominativu jednine nekih imenica muškoga roda, u oblicima imenica na – lac te u nominativu jednine pridjeva muškoga roda	<p><i>Vokalizacija je zamjenivanje suglasnika /l/ samoglasnikom /o/ na kraju riječi i kraju sloga.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 83)</p> <p>Primjeri: čitao – čitala, htio – htjela, dio – dijela, andeo – andela, kotao – kotla, cio – cijela, mio – mila, prevodilac – prevodioca, seliti – seoba.</p> <p><i>Odstupanja:</i></p> <p>a. u umanjenica sa sufiksom – ce (djelce, kandilce, ogledalce)</p> <p>b. u imenica i pridjeva s /l/ na kraju dugog sloga (bijel, bolnica, jelka, pogorjelac – pogorjelca, stalno, stoljnjak, znalac – znalci, žalac – žalca)</p> <p>c. ponekad i u imenica s /l/ na kraju kratkog sloga (molba, žalba)</p> <p><i>Dvostrukosti:</i></p> <p>a. u imenica sa sufiksom –ce</p>	Zreo – zrela, debeo – debela, čitao – čitala, htio – htjela, andeo – andela, kotao – kotla, gledalac – gledaoca, ličilac – ličioca, mislilac – mislioca	

²¹

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

				(čelo – čelce i čeoce, grlo – grlce i groce, krilo – krilce i krioce, selo – selce i seoce) b. u imenica od prefikslnih tvorenic glagola dijeliti (odjel i odio, predjel i predio, razdjel i razdio) c. u nekih pridjeva na –ski (anđeoski i anđelski, seoski i selski). (isto)		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	54. – 55.	Vokalizacija	<i>Suglasnik l na kraju nekih riječi ili na kraju sloga zamjenjuje se samoglasnikom o.</i> Navodi da se pojavljuje u muškom rodu glagolskog pridjeva radnog, u nominativu jednine nekih imenica muškoga roda te ispred sufiksa – ba.	U Gramatici hrvatskoga jezika ne spominje se ova glasovna promjena.	Htio – htjela, anđeo – anđela, kotao – kotla, posao – posla, pisao – pisala, prevodilac – prevodioca, mislilac – mislioca, dijel – dio, cijel – cio, dijeliti – dioba	Ne provodi se u nominativu jednine i genitivu množine imenica na – lac: ronilac – ronilaca, donosilac – donosilaca
Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole.</i> Zagreb: Školska knjiga	32. – 33.	Vokalizacija	<i>Vokalizacija je glasovna promjena pri kojoj se u nekim riječima l mijenja u o.</i>	<i>Vokalizacija je zamjenjivanje l sa o na kraju sloga, a to znači i na kraju riječi.</i> (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996: 56) Provodi se u: a) glagolskom pridjevu radnom b) u N i A jd. imenica m. r. i ž. r. c) u pridjeva m. r. d) u sklonidbi imenica na – lac e) u tvorbi riječi. (isto) Primjeri: a) čitao: čitala, kopao: kopala, nosio: nosila, učio: učila b) anđeo: anđela, kabao:	<i>Gledalac – gledaoca, slušalac – slušaoca, varilac – varioca, mislilac – misloca, orao – orla, Pavao – Pavla</i>	

				<p>kabla, kotao: kotla, posao: posla, misao: misli, pogibao: poglibli c) mio: mila, nagao: nagla, topao: topla d) isplatilac – isplatioca – isplatioci – isplatilaca; mislilac – mislioca – mislioci – mislilaca; nosilac – nosioca – nosioci – nosilaca e) seoba: seliti, dioba: dijeliti.</p> <p>Odstupanja: <i>Ima međutim veći broj riječi u kojima se l, iako jena kraju sloga, ne zamjenjuje sa o. To su najčešće riječi u kojima je l na kraju drugog sloga: <u>bolnica, Jelka, Milka, okolni, pogorjelca, stalno, stolnjak, znalci, žalca.</u></i> <i>Ali l ostaje nepromijenjeno ponekad i na kraju kratkog sloga: <u>bijel, odjel, žalba.</u></i> <i>Posebice to vrijedi kada se ispred takva l nalazi o pa bi od dvaju o nastalo jedno: <u>bivol, dol, gol, sol, stol, vol, dolčić, kolčić, stolčić, grlce, krilce, molba.</u> (isto)</i></p>		
Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	37. – 38.	vokalizacija	<i>Vokalizacija je glasovna promjena pri kojoj se u nekim riječima l mijenja u o.</i>	<p>Zamjena l sa o glasovna je promjena u kojoj se l na kraju riječi ili na kraju sloga zamjenjuje sa o. (Ham, Sanda 2002: 12) Provodi se u nekih imenica muškoga i ženskoga roda u nominativu jednine, u imenica muškoga roda na –</p>	<p><i>Gledalac – gledaoca, slušalac – slušaoca, varilac – varioca, mislilac – misloca, orao – orla, Pavao – Pavla</i></p>	

				<p>lac, u muškom rodu jednine glagolskih pridjeva radnih. Primjeri: ugao – ugla, orao – orla, kotao – kotla, pomisao – pomisli, misao – misli, mislilac – mislioca, mislioci – mislilaca, ronilac – ronioca, ronioci – ronilaca, radio – radila, kopao – kopala, mislio – mislila.</p> <p>Odstupanja: <i>Zamjena l sa o ne provodi se dosljedno, pa ima mnoštvo riječi u kojima se l ne zamjenjuje sa o iako je na kraju sloga ili na kraju riječi: <u>bolnica, stolnjak, znalci, bijel, dol, gol, sol, stol, vol.</u></i> (isto: 13)</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil	33.	Vokalizacija	Do vokalizacije dolazi u imenica muškoga roda.		<i>Posao – posla</i>	<i>Vokalizacija se ne provodi:</i> <ul style="list-style-type: none"> • <i>u nominativu i akuzativu jednine (za neživo): N posao, G posla, D poslu, A posao itd.</i> • <i>U nominativu jednine (za živo): anđeo, orao</i>
Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga		Vokalizacija	Ne spominje se spomenuta glasovna promjena.			

Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil		Vokalizacija	Ne spominje se spomenuta glasovna promjena.			
Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	23.	vokalizacija	Glasovna se promjena navodi u poglavlju o imenicama muškoga roda. Autorica ju naziva i zamjenom l u o te navodi da se u svim padežima jednine i množine, osim u genitivu množine u imenicama na –lac l mijenja u o.		<i>Mislilac – mislioca; posao – posla</i>	
Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	35.	Vokalizacija	<i>Vokalizacija se još naziva i alternacijom l/o. Na kraju riječi ili sloga zatvornik l zamjenjuje se otvornikom o, tj. vokalizira se, postaje vokal.</i> Vokalizacija se provodi u muškom rodu glagolskoga pridjeva radnog, u nominativu jednine nekih imenica muškoga roda, u nominativu jednine pridjeva muškoga roda te u oblicima imenica na – lac.		<i>Čitao – čitala – čitalo, radio – radila – radio, htio – htjela – htjelo, anđeo – anđela, kotao – kotla, zreo – zrela, debeo – debela, gledalac – gledaoca, ličilac – ličioca</i>	
Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	17.	Vokalizacija	Autorica ovu glasovnu promjenu naziva zamjenom l u o i navodi da se ona događa u imenicama na – lac, u svim padežima, osim u genitivu množine.		<i>Mislilac – mislioca – misliocu, mislioca, mislioče... (G mn. mislilaca)</i>	

<p>Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>35.</p>	<p>Vokalizacija</p>	<p><i>Glasovna promjena u kojoj l na kraju sloga ili riječi prelazi u o zove se zamjena l u o.</i> Autorice navode da do vokalizacije najčešće dolazi u nominativu i akuzativu jednine nekih imenica muškoga i ženskoga roda, u imenicama muškoga roda koje završavaju na – lac te u muškom rodu jednine glagolskoga pridjeva radnog.</p>		<p><i>Anđeo – anđela, ugao – ugla, misao – misli, ronilac – ronioca, ronioci – ronilaca, žetelac – žeteoca, žeteoci – žetelaca, radio – radila – radilo, pitao – pitala – pitalo, čitao – čitala – čitalo</i></p>	
<p>Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>15.</p>	<p>Vokalizacija</p>	<p><i>Zamjena l sa o glasovna je promjena u kojoj l na kraju sloga ili riječi prelazi u o.</i> Do vokalizacije najčešće dolazi u nominativu i akuzativu jednine nekih imenica muškoga i ženskoga roda te, u imenicama muškoga roda koje završavaju na – lac te u muškom rodu jednine glagolskoga pridjeva radnog.</p>		<p><i>Pakao – pakla, tužilac – tužioca, naučio – naučila</i></p>	

3. 11. ALTERNACIJA IJE/ JE/ E/ I

U svim se udžbenicima za prvi razred srednjih škola spominje alternacija ije/je/e/i kao glasovna promjena, osim u udžbeniku Vesne Kajganić i Vedrane Močnik. Ove ju dvije autorice ne smatraju glasovnom promjenom. U udžbenicima za druge razrede spominje ju samo Josip Silić koji navodi samo pravila za kraćenje dugoga sloga.

Udžbenici za prve razrede srednje škole temeljno obrađuju ovu glasovnu promjenu te iznose pravila o duljenju i kraćenju slogova. U tim se udžbenicima najviše uočava utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića i tek neznatan utjecaj gramatike Sande Ham koji se pojavljuje uz utjecaj prethodno spomenute gramatike (u udžbeniku Marine Čubrić i Marice Kurtak). U ostalim je udžbenicima barem djelomično prisutan utjecaj *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*. Treba napomenuti da Dragica Dujmović – Markusi u udžbeniku za prvi razred gimnazija navodi samo kad se krati dugi slog. Obrada ove glasovne promjene prikazana je u tablici 22 u nastavku rada.

Tablica 22. Obrada alternacija ije/je/e/i u srednjoškolskim udžbenicima i gramatikama²² hrvatskoga jezika

PODACI O UDŽBENIKU	STR.	POJAM	DEFINICIJA/OPIS POJMA U UDŽBENIKU	DEFINICIJA/OPIS POJMA U GRAMATIKAMA	PRIMJERI	PRIMJERI NEPROVOĐENJA
Čubrić, Marina. 2005. <i>Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	50. – 52.	alternacija ije/je/ e/ i	Duljenje kratkog sloga događa se kada od svršenoga glagola koji u svojoj osnovi ima -je, tvorimo nesvršeni glagol. Duljenje kratkog sloga ne događa se ako je u osnovi svršenoga glagola mjera, mjesto i sjesti. U kraćenje dugog sloga u kratki provodi se u imenicama na –ota, -oća, -ina, -urina, -ance, -ašce i –ence. Dugi se slog krati ako od svršenog glagola, koji u osnovi ima –ije, tvorimo nesvršeni. Kraćenje se provodi i u pridjevima na –ovit, -evit te u imenicama na –ač, -ačica, -ar, -arica, -aš i –ik. Kratki slog –je javlja se i u komparativu i superlativu pridjeva, u imenicama srednjeg roda koje proširuju osnovu, u imenicama sa sufiksima –ara, -ba, -ić, -čić, -ina, -telj, -čica, -ra, -ulja, -uša, -ište te u pridjevima na –an, -ast, -it, -ljiv, -iv, -kast, -ahan, -at.	<i>Fonemi i fonemski sljedovi koji su refleksi tzv. jata zamjenjuju se zbog promjene kvantitete sloga u kojem se nalaze.</i> (Barić, Eugenija i sur. 2005: 88) • IJE/JE a. u imenica sr. R. <i>nejednakosložne promjene, u dugoj mn. imenica s postojanim naglaskom u jd., ž. r. s proširenom osnovnom u G mn.</i> b. u nnesvršenih glagola u <i>prednaglasnom položaju</i> c. U <i>komp. i superl. pridjeva i priloga</i> d. <i>ispred sufikasa: -a, -ač, -ad, -an, -ani, -ar, -ara, -arija, -ast, -aš, -enje, -ence, -ica, -ičast, -ič, -iljka, -ina, -iv, -kast, -l(a)c, -ni, -telj, -urina</i> e. u <i>prvom složeničkom dijelu.</i> (isto) Primjeri: a. <i>dijete – djeteta, tijelo –</i>	<i>Razumjeti – razumijevati, lijep – ljepota, slijep – sljepoča, bijel – bjelina, smijeh – smjehurina, zvijezda – zvjezdurina, dijete – djetence, gnijezdo – gnjezdašce, ispovijedati – ispovjeđivati, cijel – cjelovit, pripovijedati – pripovjedač, pripovijedati – pripovjedačica, cvijet – cvječar, mljeko – mljekar, cijev – cjevaš, lijep – ljepši, najljepši; tijelo – tjelesa, mljeko – mljekara, primijetiti – primjedba, korijen – korjenčić, cijev – cjevčica, smijeh – smjehulja, liječiti – lječilište, cvijet – cvjetuša, zvijezda – zvjezdan, bijel – bjelkast, lijepiti –</i>	Kratki se slog ne dulji kada se od svršenoga glagola, koji u osnovi ima mjera, mjesto i sjesti, tvori nesvršeni glagol: <i>namjestiti – namještati.</i> Ako se korijenski slog krati ispred glasa r, moguće su dvostrukosti –je/-e: <i>brijeg – brjegovi, bregovi.</i> U proširenoj osnovi imenice vrijeme ostaje glas e: <i>vrijeme – vremena</i>

²²

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika.* Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika.* Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište.* Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje.* Zagreb: Školska knjiga

			<p>tjelesa, cvijet – cvjetovi, vijek – vjekovi, dvocijevka – dvocijevaka, pripovijetka – pripovjedaka</p> <p>b. dodijeliti – dodjeljivati, pobijediti – pobjeđivati</p> <p>c. bijel – bjelji – najbjelji; bijelo – bjelje – najbjelje</p> <p>d. ozlijediti – ozljeda, pripovijedati – pripovjedač, zvijer – zvjerad, zvijezda – zvjezdan, zvijezda – zvjezdani, svijeća – svjećar, pijesak – pješčara, dijete – djetinjarija, cijev – cjevast, cijev – cjevaš, iscijeliti – iscjeljenje, dijete – djetence, rijeka – rječica, bijel – bjeličast, cvijet – cvjetić, cijediti – cjediljka, svijet – svjetina, iskorijeniti – iskorjenjiv, bijel – bjelkast, lijepiti – ljepilac, cvijet – cvjetni, iscijeliti – iscjelitelj, zvijezda – zvjezdurina</p> <p>e. cijev – cjevovod, sijeno – sjenokoša, zvijer – zvjerokradica.</p> <ul style="list-style-type: none"> • IJE/E (iza l/lj, n/nj) <p>a. u dugoj mn. imenica s postojanim naglaskom u jd.</p> <p>b. ispred sufikasa: -ač, -ani, -ašce, -idba, -ica, -ište, -iv, -oća, -onica, -uškast.</p> <p>(isto)</p> <p>Primjeri:</p> <p>a. lijes – ljesovi, snijeg – snjegovi</p> <p>b. lijevati – lijevač, žlijezda –</p>	<p><i>ljepljiv, cijel – cjelcat</i></p>
--	--	--	---	---

žljezdani, gnijezdo –
gnjezdašce, plijeniti –
pljenidba, Nijemac –
Njemica, liječiti – lječilište,
plijesan – pljesniv, slijep –
sljepoća, lijevati – ljevaonica,
lijep – ljepuškast.

- IJE/E//IJE/JE (iza /r/
u suglasničkom
skupu)

a. u *N mn.* i *G jd. imenica*

b. u *nesvršenih glagola*

prema svršenima

c. u *komp. i superl. pridjeva i*
priloga

d. *ispred sufikasa: -ad, -ast, -*
e, -ić, -oća, -ota, -ovit. (isto:
89)

Primjeri:

a. ždrijebe – ždrebeta i

ždrjebeta; brijeg – bregovi i
brjegovi

b. otrijezniti – otrežnjavati i

otrježnjavati; unaprijediti –

unapređivati i unaprjeđivati

c. trijezan – trezniji i trjezniji,
najtrezniji i najtrjezniji;

triježno – treznije i trjeznije,
najtreznije i najtrjeznije

d. ždrijebe – ždrebad u
ždrjebad; strijela – strelast i

strjelast; istrijebiti –

istrebljenje i istrjebljenje;
crijep – crepić i crjepić;

vrijedan – vrednoća o
vrjednoća; grijeh – grehota i
grjehota; brijeg – bregovit i
brjegovit.

- IJE/I

				<p>a. <i>ispred nastavaka koji počinju s /o/ (koji je nastao zamjenjivanjem /l/)</i> b. <i>ispred /o/ koji je postao zamjenjivanjem /l/. (isto)</i> Primjeri: a. dijela – dio, cijela – cio, donijela – donio b. dijeliti – dioba</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>IJE/Ø</i> <p><i>u prezentu, imperativu, pridjevu radnom i trpnom. (isto)</i> Primjeri: prodrijeti – prodrem, prodri, prodro, prodr; umrijeti – umrem, umri, umro.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>JE/IJE</i> <p>a. <i>u oblicima glagola sjeći (i njegovim tvorenicama)</i> b. <i>u nesvršenih parnjaka glagola s korijenom –vjed-</i> c. <i>u prezentu nekih prefikslnih glagola</i> d. <i>u nesvršenih glagola prema svršenima</i> e. <i>ispred sufikasa: -će, -lo. (isto)</i> Primjeri: a. sjeći – siječem b. ispovjediti – ispovijedati, zapovjediti – zapovijedati c. djeti – nadijem, nadiješ; htjeti – ushtijem, ushtiješ d. dogorjeti – dogorijevati, nasjeći – nasijecati, razumjeti – razumijevati, zastarjeti – zastarijevati e. dospjeti – dospijeće,</p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>prispjeti – prispijeće, umjeti – umijeće, odjeti – odijelo, sjesti – sijelo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>JE/I</i> <p>a. ispred nastavka –o i onoga koji počinje s /j/ b. ispred sufksa koji polinje s /o/. (isto)</p> <p>Primjeri:</p> <p>a. razdjela – razdio, bdjeti – bdijem, htjela – htio b. štedjeti – štenionica, sjeme – sijati</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>E/IJE</i> <p>a. u nesvršenih glagola prema svršenima b. u imenica s nultim sufiksom od glagola s prefiksom pre-. (isto: 89 – 90)</p> <p>Primjeri:</p> <p>a. letjeti – ljetati, leći – lijegati b. prekoriti – prijekor, prepisati – prijepis</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>I/IJE</i> <p>a. u nesvršenih glagola prema svršenima. (isto: 90)</p> <p>Primjeri: liti – lijevati, izliti – izlijevati, zaliti – zaljevati.</p> <p><i>Odstupanja:</i></p> <p>1. Nema alternacije je/ije ni nakon promjene kvantitete sloga:</p> <p>a. u Gmn. (koljeno – koljena, sjena – sjena, uvjet – uvjeta) b. u nesvršenih glagola prema svršenima od osnova riječi mjera, mjesto, sjesti</p>	
--	--	--	--	--	--

				<p>(zamjeriti – zamjerati, premjestiti – premještati, zasjesti – zasjedati) <i>c. u prilogu prošlom</i> (izgorjeti – izgorjevši) <i>d. ispred suglasničkog skupa</i> <i>čiji prvi suglasnik pripada</i> <i>osnovi i jedan je od</i> <i>suglasnika /l, lj, n, r, v/ (djelo</i> – djelce, inovjerac – inovjerca, nedjelja – nedjeljni, zasjenak – zasjenka, odljev – odljevni) <i>e. u imenica odmila (djed –</i> <i>djedo, djevojka – djeva,</i> <i>Stjepan – Stjepo)</i> <i>f. u složenica s osnovom</i> <i>glagola mjeriti (kutomjer,</i> <i>plinomjer, toplomjer)</i> <i>g. u izvedenica (obilježiti –</i> <i>obilježje, ljetno – desetljeće,</i> <i>pjevati – pjev, koljeno –</i> <i>pokoljenje)</i> 2. <i>Nema alternacije je/i u m.</i> <i>r. glagolskog pridjeva radnog</i> <i>od glagola sjesti i njegovih</i> <i>izvedenica i od glagola</i> <i>zapodjeti, te u pridjeva vreo i</i> <i>zreo (sjesti – sjeo, odsjesti –</i> <i>odsjeo, zapodjeti – zapodjeo)</i> 3. <i>Nema i alternacije ije/e iza</i> <i>suglasničkog skupa sa</i> <i>suglasnikom/r/ kada /r/</i> <i>pripada osnovi, a prvi</i> <i>suglasnik prefiksu (razrijediti</i> – razrjeđivati, razriješiti – razrješavati). (isto)</p>		
--	--	--	--	---	--	--

<p>Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. <i>Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije</i>. Zagreb: Profil</p>	<p>64. – 56.</p>	<p>Alternacija ije/je/ e/ i</p>	<p>Dugi se slog krati u imenicama na –ota, –oća, –ina te ako se od svršenoga glagola, koji u osnovi ima –ije, tvori nesvršeni glagol. Dugi se slog krati u komparativu i superlativu pridjeva, u imenicama srednjega roda koje proširuju osnovu, u imenicama sa sufixima –ić, –čić, –ica i –čica te u pridjevima na –ast, –kast, –cat i –it. Krati se i u složenih pridjeva i složenih imenica sa spojnikom –o-, u zbirnim imenicama koje završavaju na –ad, u genitivu množine imenica ženskoga roda s nepostojanim a te u dugoj množini imenica muškoga roda koje dobivaju slog više.</p>	<p><i>Do refleksa glasa jat ije, je i e dolazi u korijenskome morfemu. Refleks će ije bit u digome, a refleksi je i e u kratkome slogu koji čini korijenski morfem. Refleks je e rezultat djelovanja pravila Srje> Sre (kad se ispred rje nalazi suglasnik, je postaje e).</i> (Silić, Josip, Pranjković, Ivo 2007: 27 – 28) Primjeri: bijel > bjelina, crijep > crjep(ić) > crepić</p>	<p><i>lijep – ljepota, slijep – sljepoća, bijel – bjelina, iskorijeniti – iskorjenjivati, lijep – ljepši, najljepši; dijete – djeteta, dijel – djelić, zvijezda – zvjezdica, cijev – cjevčica, korijen – korjenčić, cijev – cjevast, bijel – bjelkast, cijel – cjelcat, riječ – rječit, skupocjen, ljevoruk, bjelokost, cjevovod, zvijer – zvjerad, ždrijebe – ždrjebad, popijevaka – popjevaka, pripovijetka – pripovjedaka, cvijet – cvjetovi, snijeg – snjegovi, svijet – svjetovi</i></p>	<p>U proširenoj osnovi imenive vrijeme i njezinih složenica, ostaje glas e: vrijeme – vremena</p>
<p>Zrinjan, Snježana. 2003. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole</i>. Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>60. – 63.</p>	<p>Alternacija ije/je/ e/ i</p>	<p>Kratki se slog –je dulji u –ije u tvorbi nekih imenica od glagola s predmetkom –pre. Dugi se slog krati u imenicama na –ota, –oća, –urina te u pridjevima na –ovit. Kratki slog –je dolazi i u imenicama sa sufixsom –ić, –čić, –ica i –čica te u pridjevima na –cat i –it.</p>	<p>• <i>Duljenje kratkoga je 1. Dugo je postaje u oblicima i riječima:</i> a) u genitivu množine b) ispred dva suglasnika od kojih je prvi l, lj, n, r, v c) u složenicama d) u imenicama odmila i izvedenica od njih e) u nesvršenih glagola i izvedenica od njih ako su im u osnovi riječi mjera, mjesto i sjesti f) u imenica izvedenih sa –je g) i u ovih riječi. (Težak, Stjepko, Babić, Stjepan 1996:</p>	<p><i>Prelaziti > prijelaz, prepisati > prijepis, lijep > ljepota, bijel > bjelina, smijeh > smjehurina, cijel > cjelovit, dijel > djelić, korijen > korjenčić</i></p>	

				<p>62) Primjeri: a) mjesto – mjesta, djelo – djela, vjera – vjera, zdjela – zdjela, medvjed – medvjeda b) djelo – djelce, ponedjeljak – ponedjeljka, nedjelja – nedjeljni, zasjenak – zasjenka, vjera – vjerna – vjernost; smjer – smjerna – smejrno – smjernica – smjernost; vidjeti – vidjevši, probdjjeti – probdjevši c) kutomjer, polumjer, toplomjer, vodomjer d) djevojka: djeva, djevin, djevac; djed: djedo, djedin; Stjepan: Stjepo, Stjepin e) zamjeriti: zamjerati, zamjeranje, zamjeralo; najmestiti: namještati, namještanje, namještalo; zasjesti: zasjedati, zasjedanje f) vjera: bezvjerje, krivovjerje, pravovjerje; licemjer: licemjerje; proturječiti: proturječe g) bdjenje, htjenje, mjerov, pjev. 2. U drugih riječi umjesto dugoga je dolazi dvoglasnik ie. To je u ovim tipovima i riječima: a) u nesvršenim glagolima i glagolskim imenicama ako u svršenom glagolu nije u osnovi riječ mjera, mjesto i sjesti b) prema osnovnom e, i u</p>		
--	--	--	--	--	--	--

letjeti, leći, liti, njihovih složenica is loženica sa –zreti c) u tvorbi imenica od glagola s predmetkom –pre u jednih se imenica to pre- dulji pa imamo prije- d) glagol sjeći i njegove složenice imaju u jednim oblicima kratko je, a u drugima dvoglasnik e) glagoli bdjeti, vreti i njihove složenice imaju prezent s dvoglasnim ije f) u pojedinačnim riječima. (isto: 62 – 64)

Primjeri:

a) dospjeti: dospijevati, dospijevanje; nadjeti: nadijevati, nadijevanje; odoljeti: odolijevati, odolijevanje; podsjeći: podsijecati, podsijecanje; razumjeti: razumijevati, razumijevanje; sagorjeti: sagorijevati, sagorijevanje; zapovjediti: zapovijedati, zapovijedanje; zastarjeti: zastarijevati, zastarijevanje
 b) letjeti: lijetati, lijetanje; doletjeti: dolijetati, dolijetanje; poletjeti: polijetati, polijetanje; leći: lijegati, lijeganje; podleći: podlijegati, podlijeganje; zaleći: zalijegati, zalijeganje; liti: lijevati, lijevanje; naliti: nalijevati, nalijevanje; proliti: prolijevati, prolijevanje;

				<p>dozreti: dozrijevati, dozrijevanje; nazreti: nazrijevati, nazrijevanje; sazreti: sazrijevati, sazrijevanje</p> <p>c) prelaziti – prijelaz, prelomiti – prijelom, prepisati – prijepis</p> <p>d) sjeći – siječem, odsjeći – odsiječem</p> <p>e) bdijem, bdiješ, probdijem, vrijeme, provrijem, f)htijenje, pijevice, pijevec, pijetao, odijelo, opijelo, sijelo, umijeće, dospijeće, prispijeće.</p> <p>Odstupanje:</p> <p><i>Ako je u osnovi nesvršenoga glagola i glagolske imenice riječ mjera, mjesto, sjesti, tada je samo dugo je. (isto: 63)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kraćenje sloga s dvoglasnikom <p><i>Ako se slog s dvoglasnikom krati, tada na njegovu mjestu dolazi kratko je:</i></p> <p><i>1. u svim slogovima ispred naglaska:</i></p> <p><i>a) u izvedenicama koje imaju nagalsak na sufiksu, a to su imenice na –oća, -ota, -urina, neke na –ina i pridjevi na –ovit</i></p> <p><i>b) u imenica naglasnoga tipa kovač, kovača, a to su imenice na –ač, -ar, -aš</i></p> <p><i>c) u svim im. ž. r. izvedenim od im. m. r. po b)</i></p> <p><i>d) u dijelu složenice ispred</i></p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p><i>naglaska</i> <i>e) u svim nesvršenim</i> <i>glagolima na –(j)ivati, -</i> <i>(j)avati izvedenim od svršenih</i> <i>s dvoglasnikom</i> <i>f) u ostalim riječima. (isto:</i> 64) Primjeri: a) bjesnoća, sljepoća, ljepota, bjelina, cjelina, smjehurina, zvjezdurina, ljekovit, pljeskovit, stjenovit, mješovit b) cjepač, ljevač, mjenjač, pripovjedač, cječar, mljekar, svječar, sljepar, cjevaš, zvjezdaš c) cjepačica, pripovjedačica, cvječarica, mljekarica, svječarica, sljeparija d) bjelokosni, Bjelopoljac, bjelouška, bjesomučan, sjenokoša, zvjerokradica, bjelogorica, cjelovečernji e) dodijeliti – dodjeljivati, iskorijeniti – iskorjenjivati, obavijestiti – obavještavati, ocijeniti – ocjenjivati, osvijetliti – osvjetljivati, pobijediti – pobjeđivati, pozlijediti – pozljeđivati, prorijediti – prorjeđivati, riješiti – rješavati, zamijeniti – zamjenjivati f) tijelo – tjelesa – tjesina – tjelešce – utjeloviti; bijel – bjelasati se – objelodaniti; bijeg – bjegunac – bjegunstvo – bjegunica; dijete – djetence – djetićak; lijen – ljenčariti;</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>vijek – vjekovati; svijetliti – svjetlucati.</p> <p>2. na mjestu na kojem je slog kratak, a to je:</p> <p>a) u im. s. r. s proširenom osnovom</p> <p>b) u dugoj množini imenica koje u jedini imaju postojan naglasak</p> <p>c) u komparativu i superlativu pridjeva</p> <p>d) u svim pridjevima tipa gologlav bez obzira našao se slog s dvoglasnikom ispred ili iza naglaska</p> <p>e) u prvom slogu složenih imenica tipa nogomet</p> <p>f) u izvedenica koje imaju samo kratke naglaske, a to su imenice sa sufiksima: -ara, -ba, -čić, -ić, -ina, -ište, -telj, -ulja, -uša; pridjevi sa sufiksima: -an, -ast, -cat, -it, -iv, -ljiv</p> <p>g) u genitivu mn. imenice ž. r. na -ijevka kad dolazi nepostojano a. (isto: 65 – 66)</p> <p>Primjeri:</p> <p>a) dijete – djeteta, zvijere – zvjereta</p> <p>b) bijeg – bjegovi, snijeg – snjegovi, svijet – svjetovi</p> <p>c) blijed – bljeđi – najbljeđi; bijedan – bjedniji – najbjedniji; lijep – ljepši – najljepši – ljepše – najljepše; razgovijetan – razgovjetniji – najrazgovjetniji</p> <p>d) bjelokos, sjedokos,</p>	
--	--	--	--	--	--

			<p>ljepook, dragocjen, skupocjen, lratkovjek, dvostjen, debelostjen e) bjelokost, cjevovod f) mljekara, pješčara, pljenidba, primjedba, sljedba, bješčić, cjepčić, korjenčić, cvjetić, djelić, vjenčić, žljebić, cvjetina, mješina, svjetina, cjedište, cvjetište, lječilište, djelitelj, iskorjenitelj, izvjestitelj, bjesnulja, cvjetulja, mljekulja, pjeskulja, bjeluša, cvjetuša, pješčan, zvjezdan, cjevast, cvjetast, dljetast, ljevkast, zvjezdast, bijel bjelcat, cijel cjelcat, korjenit, rječit, vječit, djeljiv, iskorjenjv, izlječiv, rješiv, ljepljiv, primjetljiv g)dvocijevka – dvocijevaka, jednocijevka – jednocijevaka, popijevka – popjevaka, kolijevka – koljevaka.</p> <p>Odstupanja: Lijek – lijeka – lijekovi; dio – dijela – dijelovi, tijek – tijeka – tijekovi, brijest – brijesta – brijestovi, dvocijevka – dvocijevki, jednocijevka – jednocijevki, popijevka – popijevki, kolijevka – kolijevki.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suglasnička skupina sa r <p><i>Iza dvosuglasničke ili trosuglasničke skupine u</i></p>		
--	--	--	---	--	--

				<p><i>kojoj je posljednji suglasnik r kratko je u jednim riječima ostje, a u drugima se glas j može izgubiti pa imamo dovjake likove.</i></p> <p><i>Izgovara se i piše je:</i> a) <i>ako je suglasnička skupina na sastavu složenice u kojoj je ispred r prefiks</i> b) <i>u glagola modrjeti i pomodrjeti i imenice ogrjev.</i> (isto: 66) Primjeri: a) <i>odrješenje, odrješit, odrješito, razrjeđenje, razrjeđivanje, razrjeđivat, razrješavati, razrješnica.</i></p> <p><i>U ostalih riječi sa stalnom suglasničkom skupinom koje na kraju imaju r umjesto je može doći i samo e:</i> 1. <i>u slogovima ispred naglaska</i> 2. <i>na mjestu kratkoga sloga.</i> (isto) Primjeri: 1. <i>triježan – tr(j)eznoća, grijeh – gr(j)ehota, vrijedan – vr(j)ednoća, istrijebiti – istr(j)ebljivati, ogriješiti – ogr(j)ešivati, otrijezniti – otr(j)ežnjivati, povrijediti – povr(j)eđivati, spriječiti – spr(j)ečavati, unaprijediti – unapr(j)eđivati</i> 2. <i>ždrijebe – ždr(j)ebeta, brijeg – br(j)egovi, crijep –</i></p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>cr(j)epovi, ždrijeb – ždr(j)ebovi, prijek – pr(j)eči – najpr(j)eči; vrijedan – vr(j)edniji – najvr(j)edniji; trijezan – tr(j)ezni – najtr(j)ezni; brijest – br(j)estić, crijep – cr(j)epić, grijeh – gr(j)ešić, brijeg – br(j)eščić, uvrijediti – uvr(j)editelj, brijeg – br(j)ežina, crijep – cr(j)epina, mrijestiti – mr(j)estilište, strijeljati – str(j)elište, strijela – str(j)elast, povrijediti – povr(j)edljiv, upotrijebiti – upotr(j)ebljiv, uvrijediti – uvr(j)edljiv.</p> <p><i>U proširenoj osnovi imenice vrijeme i njezinih složenica uobičajeni su likovi bez j:</i> <u>vrijeme – vremena, vremenu;</u> <u>nevrijeme – nevremena,</u> <u>nevremenu; poluvrijeme – poluvremena, poluvremenu.</u> (isto)</p>		
Zrinjan, Snježana. 2005. <i>Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga	77. – 79.	alternacija ije/ je/ e/ i	<p><i>U hrvatskom se standardnom jeziku ije pojavljuje u dugim slogovima, je u kratkim slogovima. U kratkim se slogovima iznimno pojavljuje e/i.</i></p> <p>Ako svršeni glagol u osnovi ima –je, a od njega tvorimo nesvršeni glagol i glagolsku imenicu, one imaju –ije (osim ako u svršenom glagolu u osnovi nije riječ mjera, mesto,</p>	<p>• IJE > E</p> <p><i>Smjenjivanje ije > e može se provesti samo ako se krati ije koje je iza suglasničke skupine u kojoj je drugi suglasnik r: vrijeme > vremena. Smjenjivanje ije > e provodi se samo u oblicima i izvedenicama četiriju riječi: vrijeme, privrijediti, upotrijebiti, naprijed. (Ham, Sanda 2002: 19)</i></p> <p>Primjeri: vrijeme > vremena,</p>	<p><i>Razumjeti – razumijevati, razumijevanje; preletjeti – prelijetati, prelijetanje; dospjeti – dospijevati, dospijevanje; doletjeti – dolijetati, dolijetanje; prileći – prilijegati, prilijeganje; doliti – dolijetati – dolijetanje; dozreti – dozrijevati, dozrijevanje; prelaziti</i></p>	<p>Uoliko je u osnovi svršenoga glagola riječ mjera, mjesto, sjesti, ne dolazi do duljenja kratkog sloga, dakle –je ne prelazi u –ije: <i>izmjeriti – izmjerivati, izmjerivanje, namjestiti – namještati, namještanje, zasjesti – zasjedati, zasjedanje.</i> U nekih glagola moguće je i kraćenje i duljenje: <i>sjeći – odsjeći, zasjeći, siječem, odsijeci.</i> Ukoliko se korijenski slog krati, a ispred je r, može</p>

			<p>sjesti). U glagolims letjeti, leći, liti i njihovim složenicama prema osnovnom e, i dolazi ije, kao i u glagolima sa –zreti. U tvorbi imenica od glagola s predmetkom –pre u jednih se imenica pre- dulji pa imamo prije-. <i>Ispred naglašenog sloga uvijek dolazi kratki slog (je):</i></p> <p>a) u imenicama na –ota, -oća, -urina, u nekim imenicama na –ina</p> <p>b) ako svršeni glagol u osnovi ima –ije, a od njega tvorimo nesvršeni glagol, u nesvršenom glagolu dolazi –je</p> <p>c) u pridjevima na –ovit</p> <p>d) u imenicama na –ač/-ačica, -ar/-arica.</p> <p>Kratki slog dolazi u komparativu i superlativu pridjeva, u imenicama srednjega roda koje proširuju osnovu, u imenicama sa sufikicima –ara, -ba, -ić, -čić, -ina, -telj te u pridjevima na –an, -ast, -it, -iv, -ljiv</p>	<p>vremenski, poluvremena, nevremena; privrijediti > privreda, privredni, privrednik, privređivati; upotrijebiti > upotreba, zloupotreba, upotrebljavati; naprijed > napredak, naprednost, napredovati.</p> <p><i>U oblicima i izvedenicama ostalih riječi u kojima je ije iza pokrivenog r, ije se krati prema temeljnom pravilu, ije > je. (isto: 20)</i></p> <p>Primjeri: grijeh > grješnik, griješiti > pogriješka, ždrijebe > ždrjebeta, krijep > crjepovi, strijela > strjelica, brijeg > brjegovi, brijest > brjestik, trijezan > trjezniji, prijek > istrjebljenje, prijek > oprječan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duljenje kratkoga JE <i>Promjenom oblika riječi ili u izvedenicama, kratki slog u kojem je je, može se produljiti. Tada postaje dugo je ili se je smjenjuje s ije. (isto)</i> <p>Kratko se je dulji u dugo u nesvršenih glagola s osnovom riječi mjera, mjesto, sjesti i njihovim izvedenicama, u genitivu množine i ako se je nađe ispred suglasničkog skupa u kojem je prvi zvonačnik.</p> <p>Primjeri: mjera – zamjeriti > zamjerati, zamjeralo; mjesto – namjestiti > namještati,</p>	<p>– <i>prijelaz, prepisati – prijepis, ljepota, sljepoća, smjehurina, bjelina, ispovijediti – ispovjeđivati, iskorijeniti – iskorjenjivati, osvjetliti – ovjetljavati, cjelovit, pripovjedač, pripovjedačica, cvječar, cvječarica, lijep > ljepši > najljepši, bijel > bjelji > najbjelji, tijelo – tjelesa, dijete – djeteta, mljekara, bjelkast, primjedba, djelić, korjenčić, svjetina, djelitelj, zvjezdan, bjelkast, rječit, rješiv, ljepljiv</i></p>	<p>ostati –je/-e donosno R+JE> RJE/ RE: <i>brijeg > brjegovi – bregovi, krijep > crjepovi – crepovi, spriječiti > sprječavati – sprečavati.</i> U proširenoj osnovi imenice vrijeme i njezinih složenica ostaje e: <i>vrijeme – vremena – vremenu</i></p>
--	--	--	---	--	---	---

				<p>namještanje; sjesti – presjesti > presjedati, presjedanje; sjesti – zasjesti > zasjedati, zasjedanje; mjesto > mjesta, mjera > mjera, vjera > vjera, zdjela > zdjela, djelo > djelce, vjera > vjernost, smjer > smjernost, smjernica.</p> <p>Je se dulji u ije kada se od svršenoga glagola tvori nesvršeni i kada se od glagola s predmetkom pre tvori imenica.</p> <p>Primjeri: dogorjeti > dogorijevati, razumjeti > razumijevati, zapovjediti > zapovijedati, zastarjeti > zastarijevati, prelaziti > prijelaz, prepisati > prijepis, predložiti > prijedlog.</p> <p><i>U kratkom slogu svršenoga glagola može biti e ili i, a u nesvršenom će glagolu na mjestu toga e ili i biti ije: <u>leći</u> > <u>lijegati</u>, <u>zaleći</u> > <u>zalijegati</u>, <u>letjeti</u> > <u>lijetati</u>, <u>zaletjeti se</u> > <u>zalijetati se</u>, <u>liti</u> > <u>lijevati</u>, <u>politi</u> > <u>polijevati</u>, <u>proliti</u> > <u>prolijevati</u>, <u>zaliti</u> > <u>zalijevati</u>. (isto: 20 – 21)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • IJE, JE > E <p><i>Ako se ije ili je nađe ispred o – prijeći će u i: u glagolskih pridjeva radnih muškoga roda jednine, u imenica u kojima je o postalo od l. Ako se je nađe ispred j prijeći će u</i></p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p><i>i, i to u prezentu ispred –jem, –ješ, –je... (isto: 21)</i> Primjeri: vidjeti > vidjeo > vidio; živjeti > živjeo > živio; donijeti > donijeo > donio; iznijeti > iznijeo > iznio; dijel > dijeo > dio; cijel > cijeo > cio, smjeti > smjejem > smijem; razumjeti > razumjejem > razumijem.</p>		
Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. <i>Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil		alternacija ije/ je/ e/ i	Ne spominje se ova glasovna promjena.			
Silić, Josip. 2001. <i>Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga	16.	alternacija ije/ je/ e/ i	<i>Imenice s množinskim umetkom –ov- obično krata korijenski morfem. Tada neke od njih ije mijenjaju u je. Kad se ispred toga ije nađe r ispred kojega se nalazi koji suglasnik, je se mijenja u e.</i>		<i>Svijet-Ø – svijet-ov-i > svjetovi; brijeg-Ø – brijeg-ov-i > brjeg-ov-i > breg-ov-i</i>	
Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. <i>Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije.</i> Zagreb: Profil		alternacija ije/ je/ e/ i	Ne spominje se ova glasovna promjena.			
Gabelić, Snježana. 2009. <i>Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred gimnazije.</i> Zagreb: Školska knjiga		alternacija ije/ je/ e/ i	Ne spominje se ova glasovna promjena.			

<p>Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>	<p>39.</p>	<p>alternacija ije/je/ e/ i</p>	<p>Kratko je se dulji u ije kada se od svršenoga glagola (koji ima kratko je) tvori nesvršeni glagol i od njega glagolska imenica. Kratko se je dulji u duogo je u: genitivu množine imenica mjesto, vjera, medvjed, u imenicama odmila i njihovim izvedenicama. Kratko je dolazi: u izvedenicama sa sufiksom –ota, -oća, -urina, -ance, -ence, -ašce, -ina; u pridjeva na –ovit, -evit; u imenica na –ać, -av, -aš i u mnogih na –ik te u imenica ženskoga roda izvedenih od njih; u prvom dijelu naglaska ispred naglaska,; u svim nesvršenim glagolima na –ivati, -avati koji su izvedeni od svršenih glagola s ije; u nejednakosložnih imenica srednjega roda; u komparativu i superlativu svih pridjeva; u složenim pridjevima sa spojnikom –o–; u imenica sa sufiksom –ić, -čić, -telj, -čica, -ra, -ina, -ulja, -uša, -ba, ište; u pridjeva sa sufiksom –an, -ahan, -kast, -cat, -at, -iv, -ljiv. Ako se ije ili je nađe ispred o prijeći će u i. To se događa u oblicima glagolskih pridjeva radnih.</p>	<p><i>Razumijeti – razumijevati, razumijevanje; djed – djedo, koljeno – koljence, bijel – bjelina, lijep – ljepši – ljepota; stijena – stjenovit, ocijeniti – ocjenjivati – ocjena; izvjestiti – izvješćivati, mlijeko – mljekar, ljepota, zvjezdurina, djetence, sljepoća, gnjezdašce, zvjezdovit, mjenjač, mjenjačnica, cjevaš, sjenokoša, pobijediti – pobježivati, dijete – djeteta, vrijeme – vremena, ljepši – najljepši, bjelji - najbjelji, bjelokost, cjevovod, cvjetić, korjenčić, iskorjenitelj, cjevčica, mljekara, svjetina, smjehurlja, cvjetuša, pljenidba, lječilište, cvjetan, cvjetast, rjetkast, cjelcat, cječit, cjepljiv, vidjeti – vidjela – vidio; htjeti – htjela – htio; željeti – željela – želio</i></p>	<p>Iznimka duljenja je u ije: nesvršeni glagoli i glagolske imenice izvedene od kratkoga je u riječima mjesto, mjera, sjesti: zamjeriti – zamjerati, zamjeranje; sjesti – zasjedati – zasjedanje.</p>
---	------------	---------------------------------	--	---	---

<p>Čubrić, Marina. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola.</i> Zagreb: Školska knjiga</p>		<p>alternacija ije/ je/ e/ i</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>			
<p>Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. <i>Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil</p>		<p>alternacija ije/ je/ e/ i</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>			
<p>Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. <i>Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola.</i> Zagreb: Profil</p>		<p>alternacija ije/ je/ e/ i</p>	<p>Ne spominje se ova glasovna promjena.</p>			

4. USPOREDBA GLASOVNIH PROMJENA U OSNOVNOŠKOLSKIM I SREDNJOŠKOLSKIM UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA

Učenici osnovnih škola obrađuju glasovne promjene u osmom razredu, a u srednjim se školama one obrađuju u prvom razredu. U tim su razredima one primarni sadržaji poučavanja, odnosno bivaju zasebnom cjelinom u udžbenicima. Kao sekundarni se sadržaji pojavljuju u šestim razredima osnovne i drugim razredima srednje škole. U osnovnim se školama u šestom razredu obrađuju u sklopu poglavlja o glagolskim vremenima, a u drugom razredu srednje škole u sklopu poglavlja o imenicama. U nastavku rada komparativnom će se analizom iznijeti sličnosti i razlike u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima za svaku glasovnu promjenu.

4. 1. PALATALIZACIJA

Kao što je spomenuto, u šestim se razredima osnovne i drugim razredima srednje škole ova glasovna promjena pojavljuje kao sekundarni sadržaj poučavanja i učenja. U udžbenicima za te razrede pojavljuju se podaci o provođenju palatalizacije, a zajedničko im je to što navode vokativ kao padež u kojem se ova glasovna promjena provodi. U udžbenicima za šeste razrede spominju se još prezent te 2. i 3. lice aorista. Na obradu palatalizacije u ovim udžbenicima utjecala je *Školska gramatika hrvatskoga jezika*.

U udžbenicima za osme razrede osnovne i prve razrede srednje škole navode se definicije i pravila provođenja palatalizacije. Na oblikovanje definicija najviše je utjecala *Školska gramatika hrvatskoga jezika* iz koje se u potpunosti preuzimaju definicije za udžbenike osmih razreda, a u udžbenicima za prve razrede srednjih škola uz ovu se gramatiku primjećuje i utjecaj *Hrvatske gramatike*. Primjer koji je zajednički ovim udžbenicima jest *duh – duše*. To je zato što su primjeri za udžbenike osmih razreda preuzeti iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika*, a za udžbenike prvih razreda srednje iz *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i suradnika. Pravila i primjere neprovođenja ove glasovne promjene spominje samo jedan udžbenik za prvi razred srednje škole, a autorice tog udžbenika primjere neprovođenja preuzele su iz *Hrvatske gramatike*.

Analizirajući udžbeničku građu za ovu glasovnu promjenu, došlo se do zaključka da su se autori udžbenika najčešće koristili *Školskom gramatikom hrvatskoga jezika* te da su *Hrvatsku gramatiku* upotrijebili tek neke autorice udžbenika za prve razrede ponajviše za primjere provođenja i neprovođenja palatalizacije.

4. 2. SIBILARIZACIJA

Sibilarizacija se u udžbenicima za šeste razrede osnovne i druge razrede srednje škole ne definira, već se navodi gdje se provodi. U tim udžbenicima postoji razlika jer se u udžbenicima za šeste razrede navodi samo imperfekt i imperativ glagola čija osnova završava na k, g, h, a u udžbenicima za druge razrede srednje škole da se provodi u kratkoj množini imenica te u dativu i lokativu imenica ženskoga roda. Ta se razlika pojavljuje zato što udžbenici obrađuju sibilarizaciju u sklopu različitih gradiva; šesti u sklopu glagolskih vremena, a drugi razredi srednjih škola u sklopu poglavlja o imenicama. U udžbenicima za šeste razrede osnovne škole autori su preuzimali primjere iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika*, a autori i autorice udžbenika posezali su za *Gramatikom hrvatskoga jezika. Priručnikom za osnovno jezično obrazovanje* te za *Hrvatskom gramatikom*.

U udžbenicima koje obrađuju sibilarizaciju kao primarni sadržaj poučavanja i učenja uočeni su isti primjeri provođenja ove glasovne promjene: *duh – dusi, svrha – svrsi, djevojka – djevojci*. U odabiru primjera i obradi sibilarizacije najviše je utjecala *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, ali se pojavljuje i neznatan utjecaj *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića. U ovim se udžbenicima navode primjeri i pravila neprovođenja sibilarizacije te je u njima vidljiv utjecaj *Hrvatske gramatike* i *Školske gramatike hrvatskoga jezika*.

U obradi sibilarizacije autori i autorice najviše su posezali *Školskom gramatikom hrvatskoga jezika* (ponajprije u definiranju ove glasovne promjene) iako se uz nju pojavljuje i utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića te Eugenije Barić i suradnika.

4. 3. JOTACIJA

Udžbenici u kojima se jotacija promatra kao sekundarni sadržaj poučavanja i učenja ne navode definiciju ove glasovne promjene (definicija se navodi samo u dva udžbenika za drugi razred srednje škole), već navode kada se ona provodi. Zajedničko im je to što ističu da se jotacija provodi u imperfektu glagola. U udžbenicima za šesti razred osnovne škole uz imperfekt se spominje još i prezent, tvorba glagolskog pridjeva trpnog te imperativ glagola, a u udžbenicima za drugi razred srednje škole navodi se još i komparativ te instrumental imenica ženskoga roda u jednini. U tim je udžbenicima vidljiv utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika*, ali se u udžbenicima za druge razrede srednjih škola pojavljuje još i utjecaj *Hrvatske gramatike*. U ovim se udžbenicima ne pojavljuje epenteza (osim u jednom

udžbeniku za drugi razred srednje škole na koji je utjecala gramatika Stjepka Težaka i Stjepana Babića).

U udžbenicima za osme razrede osnovne i prve razrede srednje škole jotacija se definira. U ovim su razredima podijeljeni utjecaji gramatika. Na definiranje ove glasovne promjene u udžbenicima za osme razrede utjecala je *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, a na definiciju i postavljanje pravila provođenja u udžbenicima za prve razrede srednjih škola najviše *Hrvatska gramatika*, iako se pojavljuje još i utjecaj *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*. Primjeri koji se pojavljuju različiti su što se može povezati i s različitim utjecajima. Epenteza se spominje u svim udžbenicima (osim u jednom) za prve razrede srednjih škola, a u udžbenicima za osme razrede spominje ju samo *Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole*. Ni u jednom se udžbeniku, u kojemu se jotacija obrađuje kao primarni sadržaj, ne spominje neprovođenje ove glasovne promjene.

Može se zaključiti da su autori i autorice srednjoškolskih udžbenika napravili odmak od *Školske gramatike hrvatskoga jezika* te da su najviše posezali za gramatikom Eugenije Barić i suradnika. Autori i autorice osnovnoškolskih udžbenika odlučili su opet posegnuti za gramatikom Sande Ham.

4. 4. NEPOSTOJANO A

Nepostojano se a ne spominje u udžbenicima za šesti razred osnovne škole. Spominje se samo njegova provedba u udžbenicima za druge razrede srednje škole na čije je oblikovanje utjecala *Školska gramatika hrvatskoga jezika*.

U udžbenicima za osme razrede osnovne i prve razrede srednje škole na definiranje je ove glasovne promjene najviše utjecala *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. U nekim se udžbenicima za prvi razred srednje škole uz utjecaj spomenute gramatike javlja i utjecaj *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*. Primjere provođenja autori i autorice ovih udžbenika najviše su preuzimali iz gramatike Sande Ham iako je vidljiv i utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića na jedan od udžbenika za osmi razred osnovne škole. Ni u jednom se udžbeniku ne spominje neprovođenje ove glasovne promjene.

4. 5. NEPOSTOJANO E

Ova se glasovna promjena ne spominje u udžbenicima za šeste razrede osnovnih škola, a u udžbenicima za druge razrede srednje škole spominju ju samo Mijo Lončarić i Ante Bičanić. U udžbenicima u kojima bi se trebala obrađivati kao primarni sadržaj poučavanja i učenja (udžbenicima za osmi razred osnovne i prvi razred srednje škole) napominje se samo da se veže uz kajkavski govor, kajkavska imena mjesta i prezimena. *Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole* jedini je udžbenik za osme razrede koji spominje ovu glasovnu promjenu. U udžbenicima se ne navode definicije nepostojanoga e.

Neobrađivanje i nepojavljivanje ove glasovne promjene u udžbenicima za osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje može se povezati s utjecajima koje gramatike imaju na oblikovanje udžbenika. Naime, analiziranjem udžbeničke građe i uočavanjem utjecaja pojedinih gramatika na udžbenike, došlo se do zaključka da su sutori i autorice najviše upotrebljavali *Školsku gramatiku hrvatskoga jezika*. Ista gramatika ne obrađuje ovu glasovnu promjenu. Spominjanje nepostojanoga e u udžbenicima za prve razrede srednje škole svoju podlogu ima u utjecaju *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić. Autori i autorice tih udžbenika iz ove su gramatike preuzeli primjere i obradu glasovne promjene.

4. 6. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO ZVUČNOSTI

U udžbenicima za šeste razrede osnovne škole ova se glasovna promjena ne spominje, a u udžbenicima za drugi razred srednje škole spominje se gdje se ona provodi. U tim je podacima vidljiv utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika*.

U udžbenicima gdje se ova glasovna promjena proučava kao primarni sadržaj poučavanja i učenja, vidljiv je utjecaj gramatike Sande Ham na definiranje jednačenja suglasnika po zvučnosti. Uz utjecaj spomenute gramatike, na obradu ove glasovne promjene u udžbenicima za prvi razred srednje škole utjecala je i *Hrvatska gramatika*. Iako su autori i autorice udžbenika za osme razrede za oblikovanje definicije upotrijebili *Školsku gramatiku hrvatskoga jezika*, u primjerima koje donose vidi se i utjecaj *Hrvatske gramatike* te *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*. Samo je u jednom udžbenik za osme razrede osnovne škole (*Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole*) vidljiv utjecaj *Gramatike hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*.

Udžbenici za osmi razred osnovne i prvi razred srednje škole navode neprovođenje jednačenja po zvučnosti. Zajedničko im je to što spominju neprovođenje u suglasničkim

skupinama dc, dč, dc, ds i dš te neprovođenje u riječima u kojima bi, zbog ove glasovne promjene, došlo do promjene značenja, odnosno nerazumijevanja. U primjerima neprovođenja, u udžbenicima za osni razred osnovne škole, može se uočiti utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika*.

4. 7. JEDNAČENJE SUGLASNIKA PO MJESTU TVORBE

U udžbenicima u kojima se jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe obrađuje kao sekundarni sadržaj nedostaje ova glasovna promjena. Spominje se samo u tri udžbenika za drugi razred srednje škole u kojima se navode pravila za jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe. U tim se pravilima može iščitati utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika*.

U udžbenicima za prvi razred srednje i osmi razred osnovne škole uočen je utjecaj spomenute gramatike na oblikovanje definicije ove glasovne promjene. U nekim je udžbenicima za prvi razred srednje škole uočen i utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića na oblikovanje pravila za provođenje jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe. U tim se udžbenicima navode primjeri i pravila za neprovođenje ove glasovne promjene. Dok je u udžbenicima za osme razrede na pravila i primjere neprovođenja ove glasovne promjene utjecala *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, u udžbenicima za prvi razred srednjih škola uočen je, uz već spomenutu gramatiku, i utjecaj *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i suradnika.

4. 8. GUBLJENJE SUGLASNIKA

Udžbenici za šeste razrede osnovne škole ne spominju ovu glasovnu promjenu, a od svih udžbenika za drugi razred srednje škole spominju ju samo dva udžbenika. U udžbenicima za osme razrede osnovne škole događa se poistovjećivanje gubljenja i ispadanja suglasnika. U ostalim je udžbenicima na oblikovanje definicije ove glasovne promjene utjecala ili gramatika Sande Ham ili gramatika Stjepka Težaka i Stjepana Babića. Isti je utjecaj vidljiv i u udžbenicima za prvi razred srednje škole.

U udžbenicima koji spominju gubljenje suglasnika navode se pravila i primjeri neprovođenja ove glasovne promjene te se jasno iščitava preuzimanje primjera iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika* i *Gramatike hrvatskoga jezika. Priručnika za osnovno jezično obrazovanje*.

4. 9. ISPADANJE SUGLASNIKA

Ispadanje suglasnika glasovna je promjena koja je, kao i gubljenje suglasnika, šturo obrađena u udžbenicima hrvatskoga jezika. U udžbenicima za šeste razrede osnovne škole ova se glasovna promjena ne spominje, a ako se i spominje u udžbenicima za druge razrede srednjih škola, poistovjećuje se s gubljenjem suglasnika.

U udžbenicima za osme razrede, samo se dva udžbenika osvrću na ispadanje suglasnika, a u ostalima se ono ili poistovjećuje s gubljenjem suglasnika ili se uopće ne spominje. Poistovjećivanjem ovih dviju glasovnih promjena mogao bi biti utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika* i *Hrvatske gramatike* jer se i u njima ove dvije glasovne promjene poistovjećuju. Nespominjanje ispadanja suglasnika može se povezati s utjecajem gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića u kojima se ona uopće ne spominje ili se pripisati nerazlikovanju i neznanju autora i autorica.

4. 10. VOKALIZACIJA

Vokalizaciju ne spominje većina udžbenika za šesti razred osnovne škole, točnije, spominju je samo dva udžbenika. U udžbenicima za drugi razred srednje škole navodi se kad se ona provodi ili se uopće ne spominje.

U udžbenicima u kojima se obrađuje kao primarni sadržaj poučavanja i učenja teško je odrediti koja je obrađena gramatika najviše utjecala na oblikovanje definicija i pravila. Jedina gramatika koju možemo eliminirati jest *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* jer se u njoj ne spominje vokalizacija. Na definiranje ove glasovne promjene u udžbenicima za prve razrede srednje škole najviše je utjecala *Hrvatska gramatika*, a u navođenju pravila za pobliže objašnjavanje vokalizacije, autori i autorice ovih udžbenika posezali su za gramatikom Stjepka Težaka i Stjepana Babića. U udžbenicima za osme razrede osnovnih škola utjecaj gramatika može se razgraničiti samo ako pogledamo primjere koji se navode. Na taj se način otkrilo da su u udžbeniku *Hrvatska krijesnica 8: udžbeniku hrvatskoga jezika za VIII. razred osnovne škole* preuzeti primjeri iz *Školske gramatike hrvatskoga jezika*.

4. 11. ALTERNACIJA IJE/ JE/ E/ I

Alternaciju ije/ je/ e/ i neki autori ne smatraju glasovnom promjenom pa postoji mogućnost da se zato ne pojavljuje u njihovim udžbenicima. Udžbenici za šeste razrede osnovne i za druge razrede srednje škole ne spominju ovu glasovnu promjenu. U udžbenicima za osme razrede ona je kratko objašnjena, najčešće se samo daju pravila kada se događa kraćenje ili duljenje sloga, a u udžbenicima za prve razrede srednjih škola detaljno se opisuje. U tim se udžbenicima najviše uočava utjecaj gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića i tek neznatan utjecaj *Školske gramatike hrvatskoga jezika*. U udžbenicima za osme razrede teško je prepoznati utjecaj jer se navode pravila, a u svim su gramatikama pravila ista, samo su drugačije oblikovana.

5. TERMINOLOŠKA PROBLEMATIZACIJA NEPOSTOJANOGA A, NEPOSTOJANOGA E, ISPADANJA I GUBLJENJA SUGLASNIKA, JOTACIJE I EPENTEZE

Potrebno je razraditi terminologiju ovih glasovnih promjena kako bi se smanjila zbunjivanja učenika. Milica Mihaljević i Mirjana Horvat (2007: 298) u članku o nepostojanome a i e navode da je sam naziv nepostojanoga a višeznačan te označuje sam glas i glasovnu promjenu. Nepostojano je a termin koji se u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima pojavljuje kao glasovna promjena. Nedovoljno je jasno objašnjeno u udžbenicima je li to glasovna promjena u kojoj se glas a pojavljuje ili se ipak smatra glasovnom promjenom ako se a gubi. Milica Mihaljević i Mirjana Horvat smatraju da se *promjena traži u oblicima u kojima je došlo do promjene u osnovi. Glasovnu promjenu tražimo u oblicima u kojima se to a gubi* (Mihaljević, Milica, Horvat, Mirjana 2007: 299). Ta se glasovna promjena događa i u genitivu množine jer dolazi do umetanja nepostojanoga a.

Isto pravilo vrijedi i za nepostojano e. Dakle, nepostojano se e smatra glasovnom promjenom ako se promatra gubljenje ili dodavanje tog nepostojanoga glasa. Problem na koji nailazimo kod ove glasovne promjene jest njegova nedovoljna objašnjenost u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima.

U obrađenim se udžbenicima, i nekim gramatikama poistovjećuje gubljenje suglasnika s ispadanjem suglasnika. Postavlja se pitanje je li to zaista ista glasovna promjena? Potrebno je prvo riješiti problem definiranja ovih glasovnih promjena u gramatikama jer one utječu na obradu glasovnih promjena u udžbenicima.

Posljednje se pitanje terminološke problematizacije tiče jotacije i epenteze. Smatra li se epenteza dijelom jotacije ili je to zasebna glasovna promjena? Mirjana Horvat i Milica Mihaljević (2007: 158) odgovaraju na to pitanje i navode da je dovoljno *govoriti o jotaciji kao glasovnoj promjeni, a epenteza je samo dio jotacije.*

6. ISTRAŽIVANJE O ZNANJU GLASOVNIH PROMJENA U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA

U teorijskom se dijelu rada razmatraju činjenice vezane uz obradu glasovnih promjena u udžbenicima hrvatskoga jezika te utjecaj obrađenih gramatika na oblikovanje definicija i obradu glasovnih promjena u udžbenicima. U empirijskom će se dijelu diplomskog rada nastojati otkriti koliko je znanje učenika o glasovnim promjenama i koje glasovne promjene ne znaju prepoznati.

6. 1. CILJ I PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Glasovne se promjene ubrajaju u primarne i sekundarne sadržaje poučavanja i učenja. Kroz svoje osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje učenici im trebaju usvojiti.

6. 1. 1. Cilj istraživanja

Cilj je istraživanja utvrditi koliko udžbenici utječu na znanje o glasovnim promjenama i koje glasovne promjene najviše bune učenike.

6. 1. 2. Problem istraživanja

Problem istraživanja jest utvrditi koliko spol i stupanj obrazovanja utječu na znanje o glasovnim promjenama.

6. 2. HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Istraživanjem se nastoje potvrditi sljedeće hipoteze:

- 1) H – 1 *Postoji razlika u znanju glasovnih promjena s obzirom na spol*
- 2) H – 2 *Postoji razlika u znanju glasovnih promjena s obzirom na stupanj obrazovanja*

Postavljene su dvije nezavisne varijable koje se ispituju: spol (muško/žensko) i stupanj obrazovanja (osmi razred/ prvi srednje).

6. 3. METODA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje koje je provedeno neeksperimentalno je istraživanje, a metoda koja je primijenjena jest anketiranje. Istraživanjem se nastoji utvrditi znanje o glasovnim

promjenama s obzirom na navedene nezavisne varijable, odnosno njihova povezanost koja je značajna za problem istraživanja.

6. 3. 1. Uzorak i ispitanici

Istraživanje je provedeno u dvije osnovne škole u Međimurskoj županiji, u II. Osnovnoj školi u Čakovcu i u Osnovnoj školi Selnica, te u dvije srednje škole u Međimurskoj županiji, Gimnaziji Josipa Slavenskog i Graditeljskoj školi u Čakovcu. Anketnim su listićem ispitani svi učenici prisutni na nastavi u vrijeme provođenja istraživanja. Uzorak čini dvjesto četrdeset šest učenika osnovne i srednje škole.

6. 3. 2. Instrument

Prikupljanje podataka provedeno je anketnim listom. Pri oblikovanju anketnog lista preuzeti su primjeri iz *Hrvatske gramatike* Eugenije Barić i suradnika. Instrument se sastoji od pet zadataka kojima se nastoji utvrditi znanje o glasovnim promjenama učenika osmih razreda osnovne i prvih razreda srednje škole.

6. 4. REZULTATI I RASPRAVA

Za obradu podataka ovog istraživanja upotrijebljen je Studentov t – test kojim su se uspoređivale nezavisne varijable s obzirom na aritmetičku sredinu. Aritmetička je sredina izračunata za svaku tvrdnju anketnog listića te je kao takva, s obzirom na varijable koje se ispituju, uvrštena u Studentov t –test. U nastavku rada prikazat će se dobiveni rezultati zasebno za svaku nezavisnu varijablu te će se dati osvrt na odbačenu ili prihvaćenu hipotezu istraživanja. Za svaku će hipotezu biti prikazana tablica s rezultatima provedenog t – testa.

6. 4. 1. H – 1 Postoji razlika u znanju glasovnih promjena s obzirom na spol

Iz tablice 23 jasno se mogu iščitati podaci o standardnoj devijaciji, aritmetičkoj sredini i standardnoj pogreški aritmetičke sredine. Od ukupno dvjesto četrdeset šest ispitanika, sto tri su ispitanika muškoga spola, a sto četrdeset tri ženskoga.

Tablica 23. Statistički podaci s obzirom na spol ispitanika

Statistički podaci				
Spol	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Standardna pogreška aritmetičke sredine
Uspješnost	M	,3471	,14486	,02738
	ž	,5818	,18993	,03589

Iz tablice 24 vidi se da je prošao Levenov test za homogenost varijanci, odnosno varijance su homogene, što znači da između njih nema statistički značajne razlike. To nam omogućuje da nastavimo s provedbom t – testa.

Tablica 24. Levenov test za homogenost varijanci (spol)

Test nezavisnih uzoraka

		Levenov test za homogenost varijanci		T – test za homogenost aritmetičkih sredina	
		F	Znač.	t	df
Uspjesnost	Homogene varijance	1,672	,201	-5,198	54
	Nehomogene varijance			-5,198	50,470

T – test je proveden i pokazuje da se nulta hipoteza ($H_0: \mu_1 = \mu_2$) odbacuje jer je $t: 5,198 > 2.0049$ (vidi tablicu 24). To znači da se prihvaća alternativna hipoteza ($H_1: \mu_1 \neq \mu_2$) da između aritmetičkih sredina postoji statistički značajna razlika. Tim smo rezultatom prihvatili $H - 1$ da postoji razlika u znanju glasovnih promjena s obzirom na spol. Isto se može utvrditi i ako pogledamo značajnost u tablici 25 jer ona mora biti veća od 0,05 da bi se nulta hipoteza t – testa potvrdila.

Tablica 25. T – test za nezavisne uzorke (spol)

Test nezavisnih uzoraka

		T- test za homogenost aritmetičkih sredina		
		Znač. (dvosmjerna)	Razlika u aritmetičkim sredinama	Standardna pogreška razlike
Uspješnost	Homogene varijance	,000	-,23464	,04514
	Nehomogene varijance	,000	-,23464	,04514

Test nezavisnih uzoraka

		T- test za homogenost aritmetičkih sredina
		95% interval pouzdanosti razlike

		niži	Viši
Uspješnost	Homogene varijance	-,32515	-,14414
	Nehomogene varijance	-,32529	-,14399

6. 4. 2. H – 2 Postoji razlika u znanju glasovnih promjena s obzirom na godinu obrazovanja

Iz tablice 26 mogu se iščitati podaci o standardnoj devijaciji, aritmetičkoj sredini i standardnoj pogreški aritmetičke sredine. Od ukupno dvjesto četrdeset osam ispitanika, šezdeset osam je ispitanika u osmom razredu, a sto osamdeset u prvom srednje.

Tablica 26. Statistički podaci s obzirom na godine obrazovanja

Razred	N	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Standardna pogreška aritmetičke sredine
Uspješnost	1.srednje	,4593	,13714	,02592
	8.osnovne	,4457	,18867	,03566

Iz tablice 27 vidi se da nije prošao Levenov test za homogenost varijanci, odnosno varijance su heterogene, što znači da između njih postoji statistički značajne razlike. To nam omogućuje da nastavimo s provedbom t – testa, ali više ne gledamo rezultate za homogene varijance, nego za heterogene.

Tablica 27. Levenov test za homogenost varijanci (godine obrazovanja)

	Levenov test za homogenost varijanci		T – test za homogenost aritmetičkih sredina		
	F	Znač.	t	Df	
Uspješnost	Homogene varijance	4,366	,041	,308	54
	Nehomogene varijance			,308	49,304

Proveden je t – test za nezavisne uzorke koji prošao ($t: 0,308 < 2,0049$) što pokazuje da se prihvaća nulta hipoteza t – testa ($H_0: \mu_1 = \mu_2$). Prihvaća se zato što se provedbom testa pokazano Znač. (dvosmjerna): $0,759 > 0,05$ (vidi tablicu 28) te se H_0 ne odbacuje. U

ovom slučaju ne prolazi $H - 2$ da postoji razlika u znanju glasovnih promjena s obzirom na godinu obrazovanja, odnosno $H - 2$ se ne prihvaća jer se u njoj aritmetičke sredine razlikuju što je kontradiktorno nultoj hipotezi $t -$ testa.

Tablica 28. T – test nezavisnih uzoraka

Test nezavisnih uzoraka				
		T – test za homogenost aritmetičkih sredina		
		Znač. (dvosmjerna)	Razlika u aritmetičkim sredinama	Standardna pogreška razlike
Uspješnost	Homogene varijance	,759	,01357	,04408
	Nehomogene varijance	,759	,01357	,04408

Test nezavisnih uzoraka			
		T – test za homogenost aritmetičkih sredina	
		95% interval pouzdanosti razlike	
		niži	viši
Uspješnost	Homogene varijance	-,07480	,10195
	Nehomogene varijance	-,07500	,10214

6. 4. 3. Rasprava

Provedbom Studentova $t -$ testa ustanovilo se da ne postoji statistički značajna razlika u znanju učenika osmog razreda osnovne i prvih razreda srednje škole. Nije iznenadila ni činjenica da se prihvatila hipoteza da postoji statistički značajna razlika u znanju o glasovnim promjenama u djevojčica i dječaka. Naime, oduvijek je poznata činjenica da djevojčice više vole hrvatski jezik od dječaka.

U nastavku rada osvrnut ću se i na statističke podatke prikupljene za svaki zadatak. U tablici 29 navodi se postotak i srednja vrijednost svakog odgovora.

Tablica 29. Statistički podaci riješenih zadataka

ZADATAK	ARITMETIČKA SREDINA	POSTOTAK
1. Navedenoj glasovnoj promjeni pridruži odgovarajući primjer.		
a) jednačenje suglasnika po zvučnosti	0,55	54,91%
b) sibilizacija	0,54	53,57%
c) jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	0,33	32,77%
d) palatalizacija	0,32	32,24%
e) ispadanje suglasnika	0,37	36,69%
f) vokalizacija	0,48	47,70%
g) jotacija	0,38	38,18%
2. Napiši koje se glasovne promjene događaju u navedenim riječima.		
a) kratak > kratki	0,63	62,84%
b) trbuh > trbušina	0,57	56,55%
c) trbuh > trbušast	0,11	10,50%
d) noga > nozi	0,65	64,77%
e) daska > daščan	0,30	30,29%
3. Napiši zadane oblike i odredi glasovnu promjenu.		

a) rob (pridjev)	0,41	41,46%
b) peći (1. l. jd.)	0,58	58,16%
c) vitez (V jd.)	0,74	74,46%
d) Čakovec (G jd.)	0,77	76,78%
e) prevodilac (N mn.)	0,66	65,99%
f) skakati (1. l. jd.)	0,72	72,06%
3. Napiši zadane oblike i odredi glasovnu promjenu.		
a) rob (pridjev)	0,47	46,59%
b) peći (1. l. jd.)	0,26	25,55%
c) vitez (V jd.)	0,31	31,30%
d) Čakovec (G jd.)	0,43	42,53%
e) prevodilac (N mn.)	0,35	35,45%
f) skakati (1. l. jd.)	0,39	38,51%
4. Ispiši sve glasovne promjene pazeći na redoslijed.		
a) gusak – gušče	0,32	32,45%
b) vrabac – vrapca	0,53	52,79%
c) grozd - grožđe	0,45	44,98%
5. Zaokruži ispravno napisane riječi.	0,40	39,79%

Iz tablice se može iščitati da učenici najviše griješe u prepoznavanju jotacije i palatalizacije. U drugom zadatku je zadatku najmanji postotak riješenosti 10,50%, odnosno učenici nisu prepoznali da se u primjeru *trbuh* > *trbušast* radi o jotaciji. Mnogo ih je griješilo i u prepoznavanju palatalizacije u primjeru *vitez (V jd.)* > *viteže*. U istom su zadatku dani primjeri jotacije i palatalizacije da bi se utvrdilo raspoznaju li ih učenici. Pokazalo se da ih ne znaju raspoznati, odnosno jotaciju u glagolu poistovjećuju s palatalizacijom (*peći* - *pečem*). Riješenost tog primjera je 25,55%. Najviši su postoci riješenosti ukazali na njihovo poznavanje sibilizacije i nepostojanoga a.

7. ZAKLJUČAK

Diplomski se rad temelji na povezivanju teorijskih činjenica i njihovim propitivanjem u praksi. Nedvojbeno je da gramatike i priručnici utječu na oblikovanje gradiva u udžbenicima hrvatskoga jezika. Taj je utjecaj prikazan i u ovom diplomskom radu. Najviše je iznenadila činjenica da *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* nije utjecala na ove osnovnoškolske i srednjoškolske udžbenika iako su obrađeni i udžbenici predviđeni za gimnazije.

U radu je prikazano da je najveći utjecaj na definiranje glasovnih promjena ostvarila *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. U preuzimanju primjera za potpuno objašnjavanje glasovnih promjena autori i autorice udžbenika najviše su posezali za gramatikom Stjepka Težaka i Stjepana Babića, a *Hrvatska je gramatika* najviše korištena u preuzimanju pravila i primjera neprovođenja glasovnih promjena.

Komparativnom analizom udžbeničke građe i gramatika uočeno je da mnoge gramatike poistovjećuju gubljenje i ispadanje suglasnika te da to autori nekih udžbenika preuzimaju. Drugi problem koji se javlja jesu nedosljednosti unutar samih udžbenika i gramatika. Neke su glasovne promjene (nepostojano e, vokalizacija, gubljenje suglasnika, ispadanje suglasnika) premalo objašnjene i čini se uopće istražene.

U diplomskom je radu prikazano istraživanje u školama Međimurske županije koje je navelo na razmišljanje o znanju glasovnih promjena i o utjecaju nedovoljno objašnjenih glasovnih promjena u udžbenicima. Istraživanjem se utvrdilo da ne postoji statistički značajna razlika u znanju o glasovnim promjenama s obzirom na stupanj obrazovanja te da su djevojčice bolje usvojile glasovne promjene od dječaka. Pokazalo se i da najveći broj ispitanika ne zna razlikovati jotaciju i palatalizaciju te da najbolje prepoznaju sibilizaciju.

8. LITERATURA

A) RJEČNIK

Anić, Vladimir. 2006. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber

B) OSNOVNOŠKOLSKI UDŽBENICI

Boban, Marcela, Bocan, Marijan, Čubrić, Marina, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. *Hrvatski jezik 6: udžbenik za 6. Razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga

Boban, Marcela, Mesić, Ana, Paun, Milan, Težak, Stjepko. 2009. *Hrvatski jezik 8: udžbenik za 8. razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga

Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja, Tomas Matilda. 2007. *Hrvatski ja volim 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil

Ferenčić, Snježana, Rihtarić, Anđelka, Tomas, Matilda, Dujić, Lidija, Miloloža, Sanja. 2007. *Hrvatski ja volim 8: udžbenik hrvatskoga jezika za osmi razred osnovne škole*. Zagreb: Profil

Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana. 2007. *Hrvatska krijesnica 6. Udžbenik hrvatskoga jezika za VI. Razred osnovne škole*

Kovač, Slavica, Jukić, Mirjana, Juričev – Dumpavlov, Meri. 2008. *Hrvatska krijesnica 8: udžbenik hrvatskoga jezika za VIII. Razred osnovne škole*. Zagreb: Ljevak

Lugarić, Zorica, Družijanić, Ela. 2007. *Riječi hrvatske 6: udžbenik hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole*. Zagreb: Profil

Lugarić, Zorica, Bičanić, Ante. 2007. *Riječi hrvatske 8: udžbenik hrvatskoga jezika za 8. Razred osnovne škole*. Zagreb: Profil

C) SREDNJOŠKOLSKI UDŽBENICI

Čubrić, Marina. 2005. *Učimo hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga

Čubrić, Marina. 2009. *Hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred četverogodišnji strukovnih škola*. Zagreb: Školska knjiga

Čubrić, Marina, Kurtak, Marica. 2012. *Hrvatski jezik 1: udžbenik za 1. Razred četverogodišnjih strukovnih škola*. Zagreb: Školska knjiga

Dujmović-Markusi, Dragica. 2003. *Fon – fon 1. Udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*. Zagreb: Profil

Dujmović-Markusi, Dragica. 2004. *Fon – fon 2. Udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije*. Zagreb: Profil

Gabelić, Snježana. 2009. *Učimo hrvatski jezik 2: udžbenik za 2. Razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga

Kajganić, Vesna, Močnik, Vedrana. 2009. *Hrvatski jezik 1: udžbenik za prvi razred trogodišnjih strukovnih škola*. Zagreb: Profil

Lončarić, Mijo, Bičanić, Ante. 2001. *Hrvatski jezik II. Udžbenik za II. razred gimnazije*. Zagreb: Profil

Močnik, Vedrana, Bogdanović, Mirjana. 2009. *Hrvatski jezik 2: udžbenik za drugi razred trogodišnjih strukovnih škola*. Zagreb: Profil

Silić, Josip. 2001. *Hrvatski jezik 2. Udžbenik za II. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga

Zrinjan, Snježana. 2003. *Hrvatski jezik 1. Udžbenik za 1. Razred trogodišnje strukovne škole*. Zagreb: Školska knjiga

Zrinjan, Snježana. 2005. *Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola*. Zagreb: Školska knjiga

D) GRAMATIKE

Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga

Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga

Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilište*. Zagreb: Školska knjiga

Težak, Stjepko, Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga

E) ZNANSTVENI RADOVI

Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, Vidović, Domagoj. 2006. Sinonimni parovi i nizovi u temeljnome jezikoslovnom nazivlju, *Filologija* 46 – 47, 101 – 122

Horvat, Mirjana, Mihaljević, Milica. 2007. Analiza osnovnoškolskih i srednjoškolskih udžbenika i priručnika hrvatskoga jezika, *Lahor* 4, 151 – 169

Mihaljević, Milica, Horvat, Mirjana. 2007. Glasovne promjene: nepostojano a i e (problematizacija naziva, definicija i međuodnosa glasovnih promjena), *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33, 289 - 304

9. SAŽETAK

GLASOVNE PROMJENE U UDŽBENICIMA HRVATSKOGA JEZIKA

U prvom dijelu diplomskoga rada istražuje se i opisuje teorijski pristup glasovnim promjenama u udžbenicima hrvatskoga jezika. Analizira se i razmatra utjecaj hrvatskih gramatika na udžbeničke sadržaje o glasovnim promjenama. Komparativnom metodom daju se podaci u utjecaju obrađenih hrvatskih gramatika na obradu glasovnih promjena u analiziranim osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima hrvatskoga jezika. Obradom glasovnih promjena u udžbenicima i gramatikama hrvatskoga jezika dolazi se do terminoloških nedostataka i nedosljednosti unutar istih udžbenika. U radu se daje prikaz glasovnih promjena kao primarnih i sekundarnih sadržaja poučavanja i učenja. Drugi dio diplomskoga rada čini metodološki pristup koji propituje koliko učenici razumiju i znaju prepoznati glasovne promjene i redosljed njihova provođenja. Istraživanjem su ispitani učenici osnovnih i srednjih škola u Međimurskoj županiji, a istraživanje je otkrilo postoje li razlike u znanju ispitanika s obzirom na spol i na godinu obrazovanja. U sklopu istraživanja analiziraju se i najčešći problemi u rješavanju anketnih listića.

Ključne riječi: glasovne promjene, osnovnoškolski udžbenici, srednjoškolski udžbenici, analiza, istraživanje.

Key words: voice changes, primary school textbooks, secondary school textbook, analysis, research.

10. PRILOZI

10. 1. ANKETNI LIST ZA PROVEDENO ISTRAŽIVANJE

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

ANKETNI LIST ZA ISPITIVANJE ZNANJA O GLASOVNIM PROMJENAMA

Dragi učenici!

Molim vas da ispunite anketni listić o poznavanju glasovnih promjena. Anketa je anonimna. Rezultati ankete analizirat će se skupno za potrebe diplomskog rada koji se izrađuje na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

SPOL: M Ž

RAZRED: 8. 1. srednje

1. Navedenoj glasovnoj promjeni pridruži odgovarajući primjer.

jednačenje suglasnika po zvučnosti ____	a) otočje
sibilarizacija ____	b) čeoce
jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe ____	c) vičem
palatalizacija ____	d) ruski
ispadanje suglasnika ____	e) iščupati
vokalizacija ____	f) svadba
jotacija ____	g) propusi

2. Napiši koje se glasovne promjene događaju u navedenim riječima.

- a) kratak > kratki _____
- b) trbuh > trbušina _____
- c) trbuh > trbušast _____
- d) noga > nozi _____
- e) daska > daščan _____

3. Napiši zadane oblike i odredi glasovnu promjenu.

	<u>ZADANI OBLIK</u>	<u>GLASOVNA PROMJENA</u>
a) rob (pridjev)	_____	_____
b) peći (1. l. jd.)	_____	_____
c) vitez (V jd.)	_____	_____
d) Čakovec (G jd.)	_____	_____
e) prevodilac (N mn.)	_____	_____
f) skakati (1. l. jd.)	_____	_____

4. Ispiši sve glasovne promjene pazeći na redosljed.

- a) gusak – gušče _____
- b) vrabac – vrapca _____
- c) grozd - grožđe _____

5. Zaokruži ispravno napisane riječi.

dijeteta (G jd.), vjekovi, dvocijevka, riječica, iscjeliti, cjevovod, liječnik, ždrjebeta (G jd.), otrijezniti, dospjeće, ljetati, letjeti, liježati, djelo, dijeva

Hvala na susretljivosti i suradnji!

10. 2. ŽIVOTOPIS

Sanjana Debelec

ŽIVOTOPIS

Rođena sam 31. svibnja 1989. godine u Čakovcu. Nakon završene osnovne škole (II. Osnovna škola Čakovec) upisala sam Gimnaziju Čakovec, danas Gimnaziju Josipa Slavenskog. Maturirala sam s odličnim uspjehom. Dvopredmetni studij kroatistike i pedagogije upisala sam 2008. godine na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Govorim engleski jezik, znam se služiti računalom i položila sam vozački ispit B kategorije.